

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Enis Batur Kitap Evi*

Roman

*SEL

3.
BASKI

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatakeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 652**

ISBN 978-975-570-673-3

KİTAP EVİ

Enis Batur

Roman

© Enis Batur, 2014

© Sel Yayıncılık, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sanrı

Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Mayıs 2014

İkinci Baskı: Mayıs 2014

Üçüncü Baskı: Ağustos 2014

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Enis Batur

Kitap Evi

I

* * *

Veda yemeğini Saraybosna çarşısının ortasındaki bir lokantada düzenlemişti kültür merkezinin yöneticisi. Öğle vakti, şehre biraz uzakta kalan otelden bir minibüs son katılımcıları da getirdiğinde sofraya henüz oturmamıştık. Köşedeki iskemlelerden birini seçtim, olabildiğince yabanî bir ifade yükledim yüzüme, pek az yedim, pek az konuştum, bir şişe yerli şarabı tek başıma hakladım o arada, kahve faslına geçildiğinde bir bardak su eşliğinde iki Xanax'ı yutarken, pörtlek gözlerini bana dikmiş sanki açıklama bekleyen İspanyol yazarına “uçuş hazırlıkları” dedim. Sanırım anlamadı, ben nasıl insanların uçak yolculuğundan korkmadıklarını anlayamıyorsam, onlar da benim korkumu bana yakıştıramama sevdasından vazgeçemiyorlar. Oysa öyle inatçı bir duygudur ki bu, mantığı hiçe saydığı yetmiyormuş gibi, durmadan artmanın, katlanmanın yollarını bulmayı bilir: Havaalanına varıp gümrükten geçtikten hemen sonra, aramızdaki kötü haber verme tutkunu yanıma geldi: Belirsiz bir gecikme sözkonusuydu; ne ne olduğu belliydi, ne ne zamana ertelendiği kalkış saatının. Bereket yeni açıldığı her halinden belli bir bar vardı küçük terminal salonunun ucunda, bir tabureye tünedim, üstüste sigara ve sek viski, bulutlu kalmayı başardım.

Uçak pistin sonuna gelmezden önce iyice hızını kestiğinde korkudan eser kalmaması tuhafıma gidiyor aslında. Hiç değilse bir süreliğine izini bırakmalıydı diye düşünüyorsam eksikliğini duyduğumdan değil elbette, bunca dolgun bir korkunun bunca uçucu olabilmesine şaşırıyorum bir tek, belli ki işin içinde mantığın yerinin olmadığını unutuyorum. Saatıma baktım o arada, ofise yetişebileceğimi gördüm, her yolculuk dönüşü böyle yaparım, bir saatlığına da olsa uğrar, yokluğumda birikenleri gözden geçirir, sonraki günleri boğacak taşkın yükün hesabını çıkarmaya çalışırım.

Kafam tabii kazan gibiydi. Adrenalin salgılayarak idare ediyordum durumu, toplanan kimyanın o geceki uykumu cehenneme çevireceğini biliyordum. Yardımcım, yüzünde ironik bir gülümseme, altalta dizdiği isimlerden oluşan sonsuz listeyi okumak üzere masama yöneldi ve birçoğunu “geç” işaretiyle, birkaçını “ne istiyormuş?” sorusuyla, birikisini gözlerim ışıldayarak karşıladığım insanları bir duvarın dibine dizer gibi saydı, en sonunda tasnif dışı kalan bir duruma geldi: “Bir de avukat Rıza bey aradı, kendisini tanımazmışsınız, çok önemli ve acil bir miras konusu hakkında sizinle görüşmek için randevu istiyor.” Şaşkınlıkla “miras mı?” diye tekrarladım: “Biri bana servetini mi bırakmış?” cümlesiyle işi espriye vurdum sonra da. Ertesi gün cumaydı, araya hafta-sonunun girmesi biraz kendime gelmemi sağlardı nasıl olsa, “avukat için pazartesi akşamüstü uygunsa, öyle yapalım, ötekilere artık yarın bakarız” diyerek noktayı koydum.

Uyumakta zorlandım gece. İlâç, alkol, yay gibi gerilen ve boşalan sinir sistemi hemen doğal akışa geçişi engelliyor. Bir ara dilim damağım kurumuş, uyandım, karanlıkta mutfığa gidip bir büyük bardak soğuk içtim ve yatağa döndüm, bir-

den “beş dakika ara” öncesi izlediğim filminden kalma bir kesit belleğimin kıvrımları arasından çıktı: İçi kalın bir sünger tabakasıyla kaplı koskoca, çelik bir kutunun içindeydim, dayanılması olanaksız bir sıcaklığın ortasında bir o yana bir bu yana devriliyordu kutu ve yanık kokusu gitgide ağırlığını duyuyordu, sonrasını bilmiyorum, yorgunluk alıp götürdü beni dibe doğru, sabah aynı başağrısıyla uyandım.

Yolculuk sonrası işyerinde hep böyle olur: Haftanın son gününü peşpeşe toplantılar, görüşmelerle tamamladım, haftanın ilk gününde durum değişmedi. 17.30'da odama girdi Rıza bey, yerimden kalkarak elini sıktım, hemen "ne içersiniz?" diye sordum. "Bir bardak su alırım efendim" dedi: "Şeker var bende, ne yesem ne içsem dokunuyor, dikkatli yaşamayı öğrendik." Giyimi kuşamı, hali tavrı ile hiç yabancı gelmedi bana Rıza bey: İşini ciddi biçimde yapan, dürüst ve sağlam, besbelli muhafazakâr biriydi. Gene de, benim gibi ilk izlenimlerinde yanılmakla nâm salmış bir bozuk gözlemcinin saptamalarına güven olmazdı. Uzatmadan söze girdim:

— Kestirmeden gittiğim için kusura bakmayın, beni aradığınızda bir toplantıdaydım yurtdışında, döndüğümde yardım-cım söyledi, nedir kuzum bu acil ve önemli miras meselesi?

— Efendim, müvekkilim iki hafta önce vefat etti. Yaklaşık dört aydır hastanede tedavi görmekteydi. Yıllardır beyefendinin bütün işlerine bizim büro bakar, hem hukukî açıdan, hem muhasebeye bağlı konularda bize güven duyardı rahmetli, en son da, bir buçuk ay kadar önceydi, vasiyetine kesin şekli veriydik hastane odasında, sonra da 14. noteri getirip işlemleri tamamlamıştık. Sizi bundan rahatsız ettim.

— Estağfurullah. Ama önce merakımı çelen biriki soruyu aydınlatabilir miyiz — öncelikle, beyefendi kimdi, nereden tanıştıyormuşuz?

— Efendim, benim açımdan da zor bir durum bu, sizi tatmin edecek açıklamaları yapabilecek imkân yok elimde, beyefendinin kim olduğunu size söyleyemem meselâ.

— Olur mu öyle şey! Nasıl iş bu? Neden söyleyemezmişsiniz?

— Vasiyetin tanzim ediliş biçimi böyle efendim, ne ben çiğneyebilirim konmuş kaideleri, ne de bir başkası. Vasiyete saygı göstermek zorundayız.

— Bakın, benim başıma böyle işler gelmiyor her gün, sizin göreviniz bu olabilir, böyle davranmayı gerektirebilir, ama hukukî olarak beni de zorlayamazsınız herhalde, bu türden bir yasa yok değil mi, tanımadığım birinin, kim olduğunu bile bilmediğim birinin vasiyeti beni neden bağlasın?

— Elbette efendim, redd-i miras hakkınız mevcut. Sizi kimse tersini yapmaya zorlayamaz. Ne var ki, bizim içinde bulunduğumuz şartlar başka, bir hukuk bürosu başka türlü davranamaz, müvekkilimizin isteklerini harfiyen yerine getirmekle yükümlüyüz.

— Sorması ayıp, rahmetlinin nedir tam olarak bıraktığı?

— Size bir kütüphane bıraktı efendim.

— Kütüphane mi, aman yapmayın, ben kendi kütüphanemle başedemiyorum evde, olsa olsa bir kurumun kitaplığına devredilmesini sağlayabilirim o kitapların.

— Sahiden de bana rahatsızlık veriyor bu durum, efendim. Birincisi, vasiyet gereği kütüphanenin sorumluluğunu yaşadığınız sürece devredemezsiniz; tabîî, demin de dediğim gibi reddi miras hakkınız bâkî. İkincisi, kütüphane dedimse, çıplak halde kitaplar mevzu bahis değil burada, beyefendi onu “Kitap Evi” olarak anardı, vasiyet metninde de öyle yeralıyor zaten.

— Kitabevi mi? Bir tür kitapçı dükkânı mı bu, tam nedir, anlamakta güçlük çekiyorum.

— Hayır efendim, dükkân değil konumuz. Dragos sırtlarında, bir buçuk dönümlük bir koruluk arazinin ortasında, içinde yalnızca kitaplar bulunan bir bina müvekkilimin size miras olarak bıraktığı. Ayrıca, bekçiyle eşinin yaşadığı, koru girişindeki müstemilat da buna dahil.

— Ne diyorsunuz?!

— Size, herhangi bir yükü olmayacak şekilde düzenledi herşeyi beyefendi. Arazinin ve binaların bütün maddi ihtiyaçlarını, vergi giderlerini, bekçi ailesinin masraflarını şartlar ne olursa olsun karşılayacak bir düzenli akar öngörüldü, yasalar gereği devridaimden bizim büro mesul zaten, asla bir yükümlülük doğmayacak size.

— Kusura bakmayın ama şu anda bir kamera şakasının kurbanı gibi hissediyorum, onun için de sağlıklı akıl yürütecek halde değilim, bütün bunları bir düşünmem gerekiyor salim kafayla.

— Haklısınız efendim, şaşırmanızı anlıyorum, ben yerinizde olsam kimbilir nasıl pusulamı şaşırırdım.

— Değil mi?

— Evet efendim. Bir de size nacizane bir tavsiyem olacak: Karar vermeden önce Dragos’a muhakkak gidin.

— Bilemiyorum, ne diyeceğimi, ne yapacağımı şu an kestiremiyorum. Açıkçası hazırlıksız yakalandım, hani neredeyse bir tür tuzağa düşürülmüş duygusu içindeyim.

Bir an durup, sırasıymış gibi sordum:

— Kaç adet kitap sözkonusu şu mahut “Kitap Evi”nde?

— Efendim, Beyefendi “Kitap Evi”ni geçen yıl tesis etti. Sanırım, hastalığının ortaya çıkışından sonra başladı çalışmalar ve geçen yılın ikinci ayıydı, taşınma işlemleri başladı. Daha

önce Beylerbeyi'ndeydi kitaplar. Şimdi tam hatırlayamayacağım ama, orada yüz bini hayli aşkın sayıda neşriyat vardı. Dragos'a bunlardan otuz dört bini aktarıldı, kayıtlarını bizzat kendisi hazır ettiydi. Vakti geldiğinde, size defterleri inşallah teslim edeceğiz efendim.

Geri kalanını çeşitli kütüphanelere armağan etmiş anlaşılan. Rıza beyden biraz olsun bilgi sızdırırım umuduyla onu oyalamaya çalıştım, nafile: Belli ki sır kapısını kapatmıştı, herhalde onun için seçilmiş, bu göreve uygun görülmüştü, dili söyleneceklerin ötesine kilitlenmiş birini zorlamayı sevmem ben, çaresiz “peki Rıza bey” dedim: “Birkaç gün izin verin bana, düşüneneğim. Herhalde Dragos'a da bir giderim.”

Rıza bey iznimi istedi, kartını oturur oturmaz vermişti zaten, “ne zaman dilerseniz arayın” dedi kalkarken, “Dragos'a birlikte de gidebiliriz — siz bilirsiniz.”

Onu asansör kapısına kadar geçirmek istedim. Soyu tükenmişlerdendi Rıza bey, “yolu biliyorum efendim”, neredeyse öyle yapmamam için yalvardı, çaresiz boş masaların arasında dolaştım bir süre, mesai süresi dolunca servis otobüsüne yetişmek için çalışanların çoğu toparlanıp çıkar, yakın mesafede oturanlardan birikisinin sessiz ortamda çalışmayı yeğlediği olurdu, ama bugün, herhalde bahar havasındandı, ortada kul yoktu. Odama döndüm, günün kimbilir kaçınıcı sigarasını yakarak dumanı boşluğa gönderdim. Bazı kararları kendiniz, enine boyuna düşündükten sonra verirsiniz; bazı kararlarsa, sanki içinizdeki tanımadığınız bir merci tarafından hazırlayıp önünüze sürülmüş, verilmişlerdir: O an, olaydan kimseye bir süre sözetmemenin en doğru çözüm yolu olacağına vardığımı gördüm. Her kafadan bir ses çıkacağı, çevremdekilerin beni bir uca itenlerle bir başka uca çekenler olarak ikiye ayrılacakları, sonra da işlerin daha bir çatallaşacağı kesindi. Beyefendi, içimden geçenleri duymuş olmalıydı, boşluktaki dumanın oluşturduğu hayalet bir yüzün ortasında bir gülümsemenin peydahlandığına yemin edebilirdim. Gelgelelim, mistiğin alanına yuvarlanmaya niyetim yoktu pek; burada, henüz adını koymadığım bir tür doğru ya da ilke dayatması geçerliydi ga-

liba, bunu ve başka şeyleri anlamak için kendime vakit kazandırmalıydım ilk aşamada: Konuşursanız geridönüşü yoktur, susarsanız öyle değil: Dilediğiniz an giz kilidini açmak, açılmıyorsa kırmak sonuçta size kalmıştır.

Bilen bilir, hayatımın çekirdeğinde çekirdek anlamını taşıyan bir canyoldaşım var, yirmi yıldır; bir ailem, çok yakın ve yakın birkaç dostum, azımsanmayacak sayıda arkadaşım, abartılı sayıda tanıdığım var; bir de, çoğunun yüzünü görmediğim, adını sanını bilmediğim, yalnızca yazdıklarımla tanışmış okurlarım var. Biri, masabaşında bir dünya kurmaya kalkışıp bu uğraşı hayatının eksenine yerleştirdiğinde, ki otuz yılı aşkın bir süredir iyi ki ya da boşyere yaptığım başka bir iş değildir, midye üslûbuyla hareket eder, arasıra açılır, açılacağı âna dek kendi içine kapanır, orada, her seferinde, renginden sonuna varasıya emin olamayacağı sert bir yumrunun olması, oluşması için dertop olur, yoğunlaşır, derişir, hem gizlenir, hem açığa çıkarma sürecini kateder ağır ağır, ne olursa olsun, bu inşa ömrüne irili ufaklı gizler, giz atomları, hücreleri eşlik eder.

Tamamlandığında, tabiî tamamlanır, gönlümce bütünlenebilirse, okur önüne böyle çıkacak demek ki şu metin: Düz gerçeğimi döküyorum kâğıda biraz düzenleyip süsleyerek, hepten kafamda uyduruyor muyum, *hikâye* mi ediyorum, belirsizlik hüküm sürecektir: Canyoldaşımdan, çok yakınlarından, çevresinde kitap dünyasının hepten yabancıları hemen hemen kimse olmadığı halde yakınlarından, yaşama seyrinin akışını en azından bir süreliğine ciddi biçimde değiştiren bir şey'i, olgu olay kişi hayalet her neyse, gerçekten de saklayabilir mi insan?

En yakındaki, en uzaktaki, dileyen dilediğince düşünsün, tartsın, karara bağlasın hele: O akşam eve sessiz dönen bendim. Yolda hazırlığımı yapmıştım bereket, sessizliğimin ol-

madık bir şeye yorulmasını da, beni kararımdan döndürecek bir ortamın oluşmasını da istemezdim, ondandır derin bir kuyunun sonsuz dibine doğru süzülerek indiğim anlaşılmaması diye peşin peşin gündelik yaşamımdan eksik olmayan gerçek cansıkıntılarından birinden yakınmaya koyuldum eve girer girmez, yemek boyunca başka bir konunun açılmaması için dikkat kesildim, yemek sonrası her gece yaptığım gibi bir ara çalışma odama çekildim, sigaramın dumanında bir kere daha Beyefendi'nin çehresinin belireceğini umdum, sonra da halime güldüm, kafamdakileri biraz olsun dağıtmak amacıyla bilgisayarımı açtım, e-posta yağmuruna, birikmiş iletilerde birikmiş beklentileri tek tek okumaya koyuldum. Oysa içimdeki yeni saatin nabzını bastıramıyordu bu çaba. Aklımdan bir an Rıza beye telefon etmek, adresi öğrenip Dragos'a gitmek fikri yandöner hızla geçti. O an kendimi uyardım: Evden gecenin geç vaktinde hangi gerekçeyle birbaşıma çıkabilirdim, şüphe uyandırmadan? Aldığım karar, verilen karar, bana bir soğukkanlı davranma, hareketlerimi akıllıca düzenleme zorunluluğu dayatıyordu, bir süre bu yapay stratejiyle ilerlemekten başka umarım olmayacaktı, kendimdeki kendimi frenlemeliydim.

O gece düşüme yeniden çelik kutuyu konuk ettim. Canyoldaşım, sabah söyledi: Bir ara sayıklamışım — “sen hâlâ Saraybosna'dan ruhen dönemedin galiba.”

Sabahları evde çalışırım. Yıllar yılı iş görüşmelerimin, anlaşmalarımın benim açımdan vazgeçilmez maddesi oldu bu; başkaları ücret pazarlığı yapar genellikle, bense vakit pazarlığı: Bir denge sorunu olarak koydum çerçeveyi hep, öbür türlü yaptıklarımı yapamaz, mutsuzluğumun iş hayatımdaki verimime yansımısını önleyemezdim. Çoğu insan “brüt” çalışır ayrıca, ben “net” çalışırım; dolayısıyla, yarım günde tam günlük iş çıkardığım bilinir, kontrat aşamasında büyük engel çıkarmaz o talebim.

Kahvaltı sonrası elimde üçüncü kahvem odama geçmezden önce, bugün yarın halletmek zorunda olduğum angarya bir işten, belki şirket arşivi açısından yararlı görülebilecek bir kütüphaneyi gidip görmem gerektiğinden sözetmeyi savsaklamadım. Hayır, konuyu başkasına devredemezdim. Evet, önemli parçalar çıkabilirdi. Hayır, şirketteki kitapsever çalışanlar kitap gördükleri an soğukkanlılıklarını yitirip kuyruklarını sallamaya başladıkları için, olayı yönetici kararlılığıyla görmek ve değerlendirmek gerekirdi. Evet, biri ölmüştü. Hayır, kim olduğunu bilmiyordum, kaldı ki kim olduğu beni hiçbir biçimde ilgilendirmezdi. Evet, birkaç kez gitmemi gerektirecek ölçüde

büyük bir kütüphane sözkonusuydu. Hayır, üşenmiyordum. Evet, kitap kalıcı bir virüstü.

Fincanı telefonla arama koydum. Bir süre sonra içimden gülmek geldi: Rıza beyi öbür uçta, kendi telefonunun başında, ilk hamleyi karşısındakinden sabırsızlıkla bekleyen bir sevgili gibi algılıyor oluşum sahiden de gülünesi durumdu. Beyefendinin kimbilir ne boyutta bir işi, malı, akarı vardı; Rıza beyin bürosundakiler işletmeler, gayrimenkuller, banka hesapları, tahviller ve bonolar, hisse senetleri, vergiler ile boğuşadursunlar, mahut “Kitap Evi”ni araya sıkışmış sıradışı bir belâ olarak görüyorlardı herhalde; tek duaları reddi miras yönüne gidip başlarında kronik bir sorun yaratmamam olabilirdi olsa olsa. Acaba Beyefendi, kabul etmemem durumunda ne türden bir ikinci çözüm düşünmüştü? Açıp Rıza beye sorsam, büyük olasılıkla “söyleyemem efendim” diyecek ve müşteri sırrının kutsallığı üzere nutuk çekmeye girişecekti. Hem bu beni niye tasalandırsındı ki?

Telefonda karşıma, santral memuresi mi sekreter mi kestiremedim, bilirkşiş sesli, ortayaşı geçkin olduğunu tahmin ettiğim bir kadın çıktı: “Rıza bey II. Aslıye’deler” dedi, bu ayrıntı benim açımdan da canalıcı değer taşıyormuşcasına bir vurguyla: “Kim aradı diyelim?” Söyledim. “Kendisine ulaşmaya çalışırım, ilk fırsatta sizi cepten arayacaktır.”

Masamın üstündeki hiçbir şeyin ilgimi çekmediğini farkettim. Takılıp kalmayı hiç sevmem. Oysa yapımın bir parçası, altilmez yanlarından biridir takılıp kalmak. Bereket uzun sürmedi bekleyişim. 16.00 suları elbette uygundu. Orada, Dragos girişinde bir yerde buluşmak mı, nasıl istiyorduysamdı. Bana kolay bulabileceğimi düşündüğü bir nokta önerdi ve epey ayrıntıya inerek tarif etti.

Telefonu kapatınca ayağa kalktım birden.

Dragos'a bir mahalle diyebilir miyiz, bana sorulursa bir semttir Dragos. Bir defasında yazlık bir ev tutmuştuk Heybeliada'da, arka balkonun tam karşısında bir ada gibi dururdu Dragos. Yakın ve uzak çevresinde, Bostancı'dan Tuzla'ya ve ötesine, böylesine kendisini betonlaşmadan, sıkışık yapı düzeninden, yeşillik kıyımından uzak tutabilmiş başka bir bölge yoktu. Karşıdan bakıldığında, ondandır, kıyıya çok yanaşmış yüzer bir ada olarak algıladım Dragos'u. Çocukken gittiğimi anımsıyorum oraya; kime neden gitmiştik, kısıntı kalmamış belleğimde. Bir daha hiç yolum düşmedi. Korunmuş olmasını, ülkenin ileri gelenlerinden bazılarının, farklı dönemlerde arazi satın alıp kâşaneler yaptırtmasına bağlarlar, sanırım doğrudur: İleri gelenlerden tanıdıklarım, tanıştıklarım oldu zaman içinde; evlerinin en yakınındaki yabancı duvarla aralarına geniş mesafe tanıdıklarına da böylece tanık oldum, nedense onların özel hayatı daha bir özel olur.

Beyefendi, yoksa, onlardan biri miydi? Bu düşünce aklıma düştüğü an, tanımadığım o adamdan hızla uzaklaştığımı, soğuduğumu farkettim. Babam, uzunca bir dönem ülkenin ileri gelenleri arasında yer alıyordu; benim de, daha sınırlı bir kesitte ileri gelen statüsüne girdiğimi düşünenlerin sayısı az değildir,

bir şey diyemem; şunu söyleyebilirim ama: İleri gelen olmak genellikle insanın içserüveninde ilerlemesi anlamına gelmez, tam tersine, bunun tatsız vurgusuyla ileri gitmeye yolaçtığı görülür. Beyefendi, onlardan biri olmuş muydu? Ölümün bile bir çırpıda geri alamadığı, silmeyi başaramadığı bir unvandır bu, yavaş yavaş örtebilirdi üstünü ancak, söndürmek geniş zamanlar isterdi.

Biribirimizi bulmamız güç olmadı. Rıza bey biraz şaşkındı: "Taksiyle geleceğinizi bilseydim, uğrar sizi alırdım efendim." Kısa kestim: "Benim arabam yoktur, böyle hareket etmeye alışkınım." Yanına geçip oturdum. Tahmin edilebileceği gibi koltuğunu direksiyona çok yakın tutan, sırtını arkasına dayamadan, takallus etmiş gibi araba kullananlardandı Rıza bey, bir türlü ikinci vitese geçmedi Dragos'un iç sokaklarında ilerlerken, yokuşta daha da zorlandığı her halinden belli oluyordu, tepeye vardığımızda dar, ince bir yola saptık, çitle çevrili bir koruluk kuşatıyordu bir yanımızı, geldiğimizi anladım.

Giriş kapısı iki kanatlıydı, çitte kullanılan nitelikli ahşap malzemeden vazgeçilmemişti; sağda, az ileride, küçük bir taş yapı gördüm, ağaçlar o sınırdan yeniden başlıyordu. Rıza bey neredeyse gizlenmiş bir zile parmağını dokunur dokunmaz bekçi çıkageldi, baktım karısı da kapıya çıkmıştı ardından. Saygılı, bir o kadar da endişeli davranıyordu kırklı yaşlarında olduğunu tahmin ettiğim bekçi, elimizi sıkmadı hemen, kapıyı açınca biriki adım gerileyerek durdu. Rıza bey takdim edince yaklaştı, öne eğilerek elimi sıktı: "Salih buraya gözünün içi gibi bakıyor." Salih'in hanımını da selâmladık, yanına yaklaşıncı: "Beyefendi, kitapların bakımı konusunda Hayriye hanıma bizzat yol göstermişti." Lâf ola beri gele değil, merak ettiğim için sordum: "Nasıl yapıyorsunuz?" Heyecanlandı: "Yerlerini değiştirmeden tozlarını alıyorum haftada bir defa. Nem cihazı

hep çalışıyor zaten.” Rıza bey ekledi: “Jeneratörden tazyikli su düzenine kadar herşeyi düşünmüş Beyefendi, en büyük korkusu yangındı.” Sessiz kaldım, ama bir kütüphaneyi ağaçların ortasına yerleştirmenin akıl kârı olmadığını düşünmeden edemedim. Bizi içeri davet ettiler, rahatsız etmek istemedim. Rıza bey sistemi göstermek istiyordu, ısrarla içeri aldı beni, bekçi evinin bir bölümünün makine odası ya da bir tür kontrol merkezi gibi öngörüldüğünü kavramakta gecikmedim. Salih, duruma ne denli hâkim olduğunu kanıtlama telâşı içinde, ezberlemiş gibi ayrıntıları peşpeşe diziyordu, belli belirsiz bir kekemeliği vardı ve bu özelliğini örtme çabası içindeydi, kekemeliği sevdiğimi elbette bilemezdi. Gösterdiği düzenek yalın ve etkileyiciydi aslında, Beyefendi’nin herşeyi düşündüğünü, bilerek yaptığını gösteriyordu karşımdaki sağlam sistem. Bir işi böyle kotaranlara öteden beri imrenirim, hayatım boyunca mekanizma kuruculara büyük saygı beslemişimdir.

“Dönüşte yeniden bakarız dilerseniz”, dedi Rıza bey, içimde tırmanan sabırsızlığı hissetmiş olsa gerekti. Evin arkasına dolandık, özenle doğal bir görünüm içinde kalması sağlanmış izlenimi veren bir patikadan, iki sıra halinde ilerlemeye başladık. Çamlar çoğunluktaydı. Aklımdan geçenleri okumuş gibi, “öbür tarafta bir arboretum da göreceksiniz” dedi Rıza bey. Yirmi, yirmibeş metre sonra birden düzlüğe çıktık: Dilim tutulmuş, o an olduğum yerde kalakaldım.

“Sizi bir süre yalnız bırakalım efendim” dedi Rıza bey: “Benim zaten Salih’le konuşacaklarım var.”

Kimbilir kaç kez, bir yapıyı görmek, onunla birebir karşılaşmak, tanışmak için seferî çıkmışımdır. Bir, birkaç fotoğraf; bazı durumlarda belgesel bir film dikkatimi çelmiş, merakımı tetiklemiştir. Bulabilirsem, önce yazılı kaynaklardan doğan ilginin derinliğini, kalıcı olup olmadığını kurcalarım: Çizimlerin, mimarî planların, betimleme paragraflarının arasında oyalanır, yapı bir şehrin içindeyse yerini saptar, doğanın bağrındaysa haritaları açar, nasıl ulaşılabildiğine bakarım. Sonra, fırsat kollamaya, çekim gücü çok yüksekse fırsat yaratmaya gelir sıra. Ronchamps'a, Dornach'a, Hauterives'e öyle gittim; Todtnauberg'de, Sils Maria'da, Albaicin'de içim hazır dolaş-tım. Günü saati iyi ayarlayamadığım için gerisin geri döndüğüm noktalara bir daha uğradığım oldu. Henüz yaklaşmadığım, beklediğim hedeflerim var; onları görmeden çekip gide-meyeceğim için bâtılı olumlu yönde okşamamı sağlayan, bana zonklayan varlıklarıyla bir tür güvence duygusu aşıl原因an ziyaret tasarılarımı ertelemekten garip bir haz hareketi yükseliyor gövdemde. Beklemenin, insanın ruhunda yarattığı besleyici hareketi diri tutan bir boyutu olduğuna inanırım öteden beri.

Her seferinde, hedefe yaklaşırken, bünyemde yabanıl bir hayvanın kıpırdadığını, devreye girmeye hazırlandığını hisse-

derim. Yaklařtıķça kabarıp, sıcak bir huzursuzluk yayar gövde-me. Nabzım ritm değiştirmeye koyulur. Beynime farklı renkte kan tırmanır. Kimi yapılar uzaktan görünür ve pompa hızlanır. Chartres'a ilk gidişimde, sisli bir göz günüydü, unutamam, dümdüz ovanın dibinde tekinsiz bir hayalet, katedral belirdiğinde, bütün organlarımda aynı anda bir gerilim başgstermiş-ti. Sonraki gidişlerimde, arayol yerine anayolu yeğlediğim için o açıyla yeniden karşılaşamadım; buna karşılık imge, ilk imge öylesine inatla yeretmişti ki belleğimde, kalıcı bir boyut kazan-mıştı orada, mevsim değişse de, zaptedilmiş izlenimin dokusu işlevini yerine getirmeyi sürdürüyor, bir biçimde şimdiki za-mana kendini taşımayı biliyordu.

Kimi yapılar uzaktan görünmez. evresi, konumu, iyice ya-kırına sokulmadan belirmesini engeller. Son anda, hemen he-men birdenbire karşımıza dikilmesinde, belki de yaratıcısının ondan beklediği bir tokat etkisi gizleniyordur. Diliniz tutula-cağına çözülür bu türden çarpışmalarda: İçinizden konuştuğu-nuzu sanırsınız, sesiniz kulağınıza erişir ve sizi uyandırır.

Bindiğim araçtan indiğim, ayaklarımı yere bastığım andan başlayarak, sözünü ettiğim yabanıl hayvanın slbuna tes-lim olurum. Öncelikle bir yoklama haline bürünür o: Yapının çevresine tuzaklar yerleştirilmiş, mayın dşenmişcesine hare-ket eder gövdem, en doğru, en tehlikesiz sokulma noktasını arar. Dış tanışma, bellekteki görüntülerle gerçek görünümün tokuşturulması bir sınav hesaplaşmasını andırır. Bu aşamada, olanakların elverdiği ölçüde aı değiştirir, yakında yüksekçe bir yer varsa tırmanırım, bir kuş olup onun bakışını kullana-madığım için hemen hep hayıflanırım. Yanımda fotoğraf ma-kinem olur genellikle. ereve aramaya, kurmaya yönelmek, böylece genel görünümden yakın açılara geçmek, kesitlerin ve ayrıntıların daha dikkatli bir gözle okunmasını saçlar. Gider elimle dokunurum taşa, tahtaya. Temas, tenin maddeye değ-

mesi, üzerinde dolaşması farklı bir tanışma kapısı aralar. Neden sonra, içine girmek için davranırım. Bu kararımın birlikte, yapıya teslim olma adımını attığımı öğreneli yıllar oldu. Oraya kadar, dışarıda, kendinizce korunaklısınızdır, denetimi elinizde tuttuğunuz duygusundan kopmamışsınızdır. İçeriye girer girmez kaybolur güvence perdesi; sizi çekip almış, içeriğine katmış, varınızı yoğunuzu emip bünyesine kattıktan sonra sizi bomboş bir kalıp, bomboş bir kabuk olarak dışına fırlatacağı kurban statüsüne geçirmiş bir canavardır artık yapı — tarih öncesinden kalma bir etobur. Işığı karanlığı o dağıtır, dizginlerinizi eline alır, soluk ayarınızı yapar, içinize korku mu huzur mu salacağına o karar verir. Bundandır, yarıyariya esrik çıkarmanız dışarıya, az önce gördüğünüz formun yerini bir başkası almıştır.

Onca deneyimden kırıntı ölçeğinde yarar sağlayamayacak durumda, donayazdığım noktada ne kadar kaldığımı çıkaramıyorum. Rıza bey daha önce bir fotoğrafını göstermiş, iki çift sözle bile olsa genel görünümünden söz etmiş olsaydı, bundan önemlisi, ben kafamda neden belirmediğini kestiremediğim bir önyargıya, sıradan ve hepten beylik bir binayla karşılaşacağım düşüncesine saplanmasaydım, çarpışma belki de bu denli amansız yaşanmazdı. On adım ötemdeki cam kütle bir yapıdan çok bir anıtı, yapıtı, abartılı görünmezse çağdaş bir tapınağı çağırıyordu. Yerimden kıpırdamadan önce bütünüyle saydam olduğunu farkedecek halim oldu: Duvarları da, çatısı da ince çelik strüktürlerle kaynaşmış kalın camlardan yapılmıştı. Belirgin biçimde dar, oysa alabildiğine yüksek kapısı da, menteşeleri ve kilit aksamı dışında blok camdandı. Gözüm, hemen, kapının iki yanında, aşağıdan yukarıya tuhaf bir istif oluşturan içorgan kesitlerine takıldı: Kitapların sırtı doğal olarak içeriye dönük olduğu için, dışarıdan bakıldığında yadırgatıcı bir doku

hâkimdi cepheye. Rafların da saydam olduklarını anlamakta gecikmedim — sonradan, özel bir elyafın kullanımıyla yurtdışında imâl edildiklerini öğrenecektim.

Böyle anlarda, insan içine düştüğü tedirgin edici ruh halinden çıkmak için anıştırma defterini yokluyor galiba. Birden, kendimi, konuklarına Locus Solus'ü gezdiren Mathias Canterel'e benzettim ve –sanıyorum– yüzüme bir gülümseme ifadesi kondu. Anıştırmada doğruluk payını yükselten, Roussel'e genç yaşımdan beri beni çeken ayrık atmosfer unsuruydu ayrıca: Kendimi gündüz düşünden gece kâbusuna devrilmeye hazır bir durumda, mahut çelik kutunun içine hapsetmeye ittiğim duygusuyla ilerlemeye koyuldum, cam yapının etrafını kuşatan, ağaçlarla arasına geniş bir mesafe koyan çakıl taşlı yola girdim.

Turu tamamlamama gerek kalmadan, yetkin bir petekle yüzyüze geldiğimi kavramıştım. Duvarlar, eni ve boyu yaklaşık beş metrelik yekpâre camlardan oluşuyordu; bu durumda, sekiz üçgenin bulunduğu, kaynaştığı bir çatı düzeni yaratılmış olmalıydı. İşçilik alabildiğine yalın, ama olağanüstüydü. Rıza bey, dönüşte, her şeyin Almanya'dan geldiğini, mimarın ve yanındaki yabancı ustaların bu işi bütünlemek için bir buçuk ay Dragos'taki bir otelde kaldıklarını anlattı. Bir tek önismimi anımsadı "Thomas bey" in, onu da ağzından kaçırdığı an yüzü kıpkırmızı oldu.

O gün içeriye girmediğimi söylesem kim inanır? Kitap mecnûnu bir tür evrensel âdemdir; hangi ırktan, budundan, dilden, inanıştan, yeryüzünün hangi köşesinden olursa olsun standart tepkileri vardır, huyları birbirine benzer onların, davranış mekanizmalarını belirleyen neredeyse organik bün-yelerinden tıpatıp aynı kararlar çıkar. Farklı hareket etmeyi düşlemeye bayılırlar ya, bunu hayata geçirdiklerine rastlanmaz. Dilini hiç tanımadıkları, alfabesini sökemedikleri ülkelere gittiklerinde bile kitabevlerine girmeden, vitrinlerini uzun uzun incelemeyi yapamazlar örneğin. Gece yürüyüşlerine çıktıklarında, ışığı yanan bir pencerede, duvarı kaplamış bir kütüphane görür görmez durur, bakar, sonra da imgelemle-rinin bir kenarında içeride yaşayanın, yüzünü olsun tanıma-dıkları birinin hikâyesini kurmaya koyulurlar. Pencere zemin kattaysa, düpedüz mütecaviz kesilir, sırtlarından kitapları teşhis etme alışkanlığının sağladığı beceriyle kütüphanenin gen haritasını çıkarmaya çalışırlar. Konuk çağrıldıkları ev-lerde, evsahibinin kütüphanesi salona kurulmamışsa, terbiye sınırlarını zorladıklarını bile göre, mahrem alana geçmenin

bir yolunu bulurlar. Gerçek kitap tutkununun merakına ket vurma, önünde açılan küçük evrenin ortasına dalma isteğini erteleme olanağı yoktur. Sıra tanımaz bu tutku, sıraya koymayı bilmez. Kitap dünyasında, yalnızca yazmanın sırası vardır.

Başlangıçta bir karışıklık, düzensizlik, kimsenin o aşamada sizden denetimini sağlamanızı beklemediği bir karmaşa vardır; gün gelir, yaşamanın sıraya koymak demek olduğunu anlarsınız. Yanlış anlaşılmaktan korkmam demiş miydim, demiştim, yanlış anlaşılmamak elde değildir: Sıraya koymayı bir tür beceri, başarının anahtarı olarak görmüyorum; bu sürekli, basso continuo gibi herşeye eşlik eden, herşeyi hazırlayan eylemin hakim öznesi sayılamayız işin doğrusu; tersine, hayatımızın akışında olayların, kişilerin, etmenlerin birbirilerini izleme, ıskalama, kitleme mantığının bize ait olmadığına göre kime ait olduğunu kestirebilme olanağından da yoksunuz. Önceden çizilmiş, kurulmuş bir yazgı biçimine sığınmaya niyetim yok burada, sıranın hiçbir şeytan tarafından yönlendirilmediğine inanıyorum en dibimde bir noktada, işi tek doğru kelimenin “rastgele” olduğunu ileri sürmeye kadar vardırılabildim bir düşünce çatısı kurmaya girişsem; ne ki, bütün bunlar, gene de sıraya koymaktan alıkoymadı bugüne kadar beni, hiçesayılacağı ya da elimden akıp gideceği gerçeği değiştirmede saplantının gücünü.

Yazmanın sıraya koyma uğraşı olduğunu söylesem, kimse-
nin aklından aşırı bir tepki vermek geçmeyecektir sanırım. Her
yazılı metin bir ilk kelime, satır, cümle ile bir son kelime, satır,
cümle arasında varolur, ilkinden sonuncusuna onları sıraya
koyan yazarın kendisinden başka biri midir? Yaşamak ile yaz-
mak arasında uzun uzadıya bir fark yok oysa benim gözümde;
bir metnin, kitabın içindekilerin sıraya koyuluşunda yazarın
bir aracılık görevi üstlendiği doğrudur da, onu sonucu hazır-
layan bütün adımların, kararlılıkların ve bocalamaların, üstü-
ne gidişlerin ve kayboluşların tanrısı haline getirmek beni olsa
olsa güldürür açıkçası. Bundan gülüncü, bile göre, sıraya koy-
ma işlemini neredeyse yazarlık yaşamımın ana eksenine haline
getirmemdir, kafamın içinde. Yazdığım her metnin, şiir ya da
nesir, yazdığım, kurduğum, oluşturduğum her kitabın mutlak
düzenleyicisiymişcesine akıl yürüttüğüm yetmiyormuş gibi,
daha budalaca, çünkü daha mega-ego-santrik bir kuruntuya
kapılmadan edemedim işin başından beri: Durup düşündü-
ğümde, dimdik bakmayı göze aldığım ender durumlarda sara-
kaya aldığım bir sanının, bir inan mı demeliydim yoksa, peşi-
sıra sürüklendim, sürükleniyorum yıllardır: Bir biçimde bütün
yazdıklarımı sıraya koyduğuma, bir adımdan ötekine geçişimi
kendi kendime belirlediğime bel bağlamama yolaçıyor sonsuz,
dirençli, sağlam aymazlığım.

Bakılsa ikircikli, ikircimli, ikilemde bir halim olmadığı dü-
şünülebilir. Bir kitaptan öbürüne ilerlerken, her kitabın bir bö-
lümünden öbürüne geçişte denetimi elimde tuttuğum izlenimi
doğsa bile, doğru değildir bu: Birçok etmen devrededir, sıranın
sırrında, pek azını istem yoluyla yönlendirebilir, çoğunlukla
kendinizi akışa bırakırsınız. Tek önemli avuntu kaynağınız,
yaşadıklarınızın sırasıyla yazdıklarınızınkini çakıştırmak zo-
runda kalmayacağınızı bilmenizdir.

Dışarı çıktığımda, Rıza beyle burun buruna geldik. Yüzümde, üstüste iki ağır, beklenmedik haber almış birinin ifadesi okunuyor olmalıydı. Neyse ki karşımdakinin bunu görececek hali yoktu: Alı al moru mor yüzüne, heyecanla telâş arası şaşkın kalmış bir maske takılmış gibiydi, hızla, kelimeleri yutarcasına “önemli bir hususu unuttuk efendim” dedi: “Arkada bir bölüm daha var görmeniz gereken, bereket Salih uyardı da bir hata yapmamı engelledi.” Üçüncü bir haberi kaldıracak gücüm kalmamıştı aslında, o kadar ki ağzımı açıp itiraz edemedim, bir otomat gibi küçük gövdesinin peşine takıldım. Cam kütle-yi kuşatan dar yolun, arkada bir yere kol verdiğini, ağaçların arasına yöneldiğini gezerken farketmişim gerçi, ama onun bir tür yürüyüş hattı olduğunu varsayarak üzerinde durmamıştım. Sık ağaçların arasından, arasına dallardan kaçınmak için eğilerek ya da yana çekilerek onbeş-yirmi metre kadar ilerledik ve yeniden düzlüğe çıktık, bu yönde ağaçların bittiği sınıra varmıştık. Rıza bey önündeki bodur kulübeyi göstererek, “burası okuma odası efendim” dediği an, dilim çözöldü: “Bu kadarı fazla artık.” Yanlış anımsamıyorsam, o birkaç kelime-

yi sinirli bir kahkahanın eşliğinde peşpeşe dizmiştim. Adamcağızın bu tepkime bir anlam verebildiğini sanmıyorum: Bir kütüphanenin, bir kulübenin, ağaçların hayatımda kurduğu simge üçgenini olsa olsa yakınlarımdan biri tanımlayabilirdi, “fazla” olanın ne demeye geldiğini kavramasını Rıza beyden bekleyemezdi kimse.

*Kütüphane: Başka Bir Labirent Öyküsü'*nü, kaç yıl geçti aradan şimdi arımsayamıyorum, özel bir kurum kütüphanesinin yöneticilerinin önerisi üzerine kaleme almıştım. Küçük, özenli bir kitap haline getirilmiş metnim, İngilizce çevirisiyle birlikte dar bir çevrede, sözkonusu –gerçekten de– özel kütüphanenin üyelerine gönderilmek amacıyla dolaşıma çıkarıldı ve önceleri benim okurlarımın çoğuna ulaşamadı. Bundan pek fazla yakınlımadıydım açıkçası: Metni yardımcım temize çektiğinde farklı duygular içinde okumuştum ortaya çıkan, kitap ve kütüphane konusunda pek çok okuryazarın giderek basmakalıplaşma yolunu tutan imge ve eğretilmelerinden, Babil hikâyelerinden, Borges'den ve Eco'dan, labirentlerden ve hurufilik kültürlerinden bıktığımı, ölesiye sıkıldığımı anlamıştım. Ne ki çok geçti artık, metni teslim etmem gereken tarih kapıya dayanmıştı, yazmış olduklarım hakkındaki duygularım, düşüncelerim ne olursa olsun, bana başvurmuş, benimle bir anlaşmaya varmış kişileri ortada bırakamazdım. Üstüne üstlük, içimi yatıştıracak bir cephesi daha vardı bu sonucun: Kitap ya da Kütüphane bağlamında bir denemenin, sözünü ettiğim yazarları ve izlekleri anmaması, borçlarını unutması anlamına gelirdi yazarın —

öteden beri, eleştiri toplama pahasına kılavuz kitapları, yoluna ışık düşürmüş herkesi selâmlamayı namus ölçüsü saymış birinden, bu anlayışına ters düşen bir tavır ortaya koyması beklenebilir miydi?

Sordum ve sorumun yanıtını gene de yuttum: Küçük kitabımda yazdıklarımın gerçekten yorulmuştum. Bir gece, onu düşündüm: Yoksa kendimden, kurduğum yaşama düzeninden, alışkanlıklarımın ve çevremden mi yorgun düşmüştüm? Öyle bir eşiğe vardığında insan, geceyse ve dışarıda oturuyorsa, karanlıkta enikonu silinmiş bir ufuk çizgisinin ötesine bakışını taşıyacak bir odak ayarı yapar gözünde: Gidebileceği yeterince uzak bir yer varmışcasına akıl yürütür bir süre, daha doğrusu sinirli bir pusula ibresi gibi imgelemenin fırdönmesine ayak uydurur ve *Vita Nova* provalarına yönelir, oturmuş bir düzeni bozmaktan ürktüğünden değil, yeni bir düzenin yeterince anlamlı payandalarına zihninde ulaşamadığı için, belirsiz bir tehlikeden işkillenen bir at nasıl huzursuzlaşır ve kıpırdarsa birden, yerinden kalkar ve içeri girer, adını öyle koymaya yanaşmaksızın kendisini girdiği çukurdan gerisin geri çıkarak bir yardım aranır sanki, neden sonra, elini kitaplığındaki kitaplardan birine uzattığı an durumun, durumunun, koşulunun şakırtısı kulağına çarpar ve yüzüne acı bir gülümsemenin ilk ve son karalaması yerleşir, gider yatağına uzanır.

Hayatım kitapların arasında, ortasında geçti. Birkaçını yazdım, birçoğunu yaptım, daha çoğunu okudum, okumak için edindim, edinmek için elledim, sayfalarını karıştırdım, evimin duvarlarını kaplamalarından zamanla bir tür güvence duygusu yonttum. Neredeyse bütün düşüncelerimin, duyularımı harekete geçiren kıvılcımların kaynağında, kökünde, kuyusunda yeraldı kitaplar. Korktumsa, en çok onlardandır; şüpheler içinde kendi kendimi ve başkalarını kemirdiysem, onlardan. Raflarda sıkışık düzende yanyana, üstüste, bazan çift sıra duran binlerce kitabın *burada* olmalarının gerekçeleri bir değildir. Kitap tutkunlarının çoğundaki kolay bağışlanır ama onulmaz basiret yoksunluğu kafesinin kapısını aralamayı becerebilseydim, çoktan önemlice bir bölüğünü tasfiye ederdim. Yapamadım bunu, büyük olasılıkla hiçbir zaman yapamayacağımı anladım işin kötüsü, güneşi samandan ayıramadım. Kitaplara bağlılığın, en mantıklısından en tuhafına, işlevsel ya da hastalıklı, sayısız gerekçeden oluşan uzun, çokrenkli bir yelpazesi vardır, bağlardan kurtulmanın yolu, bedeli kolay kolay ödenemeyecek sert, büyük bir içharekete *içeride* yeltenmekten geçer. Pek az kişinin üstündeki kalıbı terkettiğini gördüm.

Bugüne dek, ne yazdığım kitapların ya da onlardan birinin, ne de okuduklarımın ya da onlardan birinin insanın yaşamını değiştirebileceğine inandım. İlki için kişioğlunun kibirle alıklığı, ikincisi içinse inançla alıklığı buluşturması yeterlidir. Bir avuç kitabın başımı döndürdüğünü, bir avuç kitabın başımı başka yöne döndürdüğünü söyleyebilirim. Dönerek okudugum, yakamı bırakmamış kitapları kıdemli dostluk ilişkilerimle bir tuttum. Bütün kitaplardan öğrendiğimi, bazılarında daha derin şeyler öğrendiğimi her vakit dile getirdim. Gene de, milyonlarca sayfayı farklı amaçlarla, en azından her durumda birbiriyle örtüşmeyen amaçlarla katederken bulduklarımı soracak olsalar, bilemem; bildiğim, bir satırdan ötekine giderken hep aramış olduğumdur — arayışın kuşların ötmeleri kadar anlamı öteleyen, birbaşına varoluş biçimine dönüşmüş bir akıntı türü olduğunu gecikmeden kavradım. Bir de, genç sayılacak bir yaşta, yazmanın ve okumanın bir ‘kurtuluş’ olmadığını sezmiş olmakla övünürüm: İnsanın inanmasında bir gariplik görmem, buna karşılık, inandığına inanıyorsa, işte o açmazdan çıkışın yolu yoktur.

Bütün bunlar, ‘kitap’la, kitaplarla koyu ilişkiyi hepten akılselim çerçevesine sığdırmak için çırpınmanın sonucu olarak söylenmiş sözler sayılabilir hiç şüphesiz: Herkeste rastlanır az çok, marazını olağan gösterme endişesine. Bir nesnenin; insan elinden çıkma sayısız işlevli işlevsiz nesnenin içinden bir tekini, ötekileri itip kakarak yaşamının merkezine tartışılmaz gücüyle ağırlığını koyması, durduğu noktada handiyse kutsal bir konuma sahip olarak ayrıntılardan örülü süregelen bir âyini dayatması onu ayırmamla, yüceltmemle açıklanırsa diklenmem; buna karşılık kitaba, kitaplara yüklediğim ayrıksı simgelerden kendime pay çıkardığımı açıkçası kabul etmem pek: Kitap yaz-

mak, okumak, toplamak azrak bir seçim sayılamayacak ölçüde yaygın işler ve uğraşlar, en azından içinde yaşadığım çağda; tasam benzerlerimden ayrılmak, kopmak olaydı kitapların dünyasını terketme yolunu seçerdim. Oysa çevrem okuryazarlarla dolu; herbirinin benimkisinden biraz büyük ya da biraz küçük, biraz daha düzenli ya da dağınık, biraz daha değerli ya da harcıâlem kütüphaneleri var. Onların içinden bir çıkış aramaya yeltenmedim hiç. Tam tersine, ben *burada* kalmayı, *orada* kaybolmayı kendime yakıştırdım.

Şimdi, bu satırları üzerinde kâğıda düştüğüm masayı kuşatan kitaplığın raflarından uzun, boğuk bir uğultu iniyor üstüme; elime herhangi bir kitabı alıp az ilerideki okuma koltuğuna otursam durum uzun uzadıya değişmeyecek: Açtığım sayfadan doğan sesler, ama mırıltı ama ünlem, kafatasımın içinde dolanadursunlar, aynı uğultunun eşliğinde, saatin akışına salıvereceğim içimdeki huzursuzluğu. Buna alışmışım ben.

Kitabın yaygınlığıyla bağlantılı gözlemlerimi işaretleyerek abartılı bir genel görünüm ortaya koyduğum da ileri sürülebilir şüphesiz: Evine kitap girmeyen, eline kitap almayan âdemoğlu sayısının dünyanın her noktasında karşı kefedeyeralanlardan katbekat fazla olduğunu biliyorum. Gene de, eskil çağda, Ortaçağ ya da Yenidendoğuş döneminde, onları da bırakın, basımevinin devreye girmesini izleyen dört yüzyıl boyunca kitapların erişim gücü ile son yarım yüzyılınki kıyaslanabilecek gibi değildir: Daha ucuz, ulaşılabilir, işlevsel bir araç haline geldiğinden bu yana, en ücra hanelere bile girmeyi başarmıştır kitaplar. Şunu demeye getirmiyorum ama: Kitap, yeryüzündeki benzerlerimizin çoğunun yaşamsal gereksinimleri arasına katılmıştır — diyemem bunu, böyle bir savı destekleyecek ölçüde safdil saymıyorum doğrusu kendimi.

Karşı kefedede, nüfusun başdöndürücü bir hızla artmış olduğunu kim yadsıyabilir, öte yandan? Geçen yüzyılın başından bu yana, adım adım, halka halka yayıldı kitabın etki alanı; günümüzde dev boyutlara tırmanan kitap dünyası, niteliği ve niceliği kolay kolay yabana atılamayacak bir üretime sahne oldu; yalnızca okur ve yazar sayısında yıldan yıla katlanan sayısal artışlar gerçekleşmedi, pek çok yan meslek dalı budaklandı burada: Bir kitabın, artık, onlarca emekçinin irili ufaklı katkılarıyla yazarından okuruna ilerlediğinin, karmaşık bir dizgenin işlediğinin farkındayız. Çok değil, yirmibeş yıl önce, ofset tekniği tipografiyi hepten ıskartaya ayırmamıştı henüz, ürün ortaya çıktığında baklava yemek için biraraya gelirdi yazar, yayıncı, matbaacı, mürettip, ciltçi ve başka çalışanlar. Bugün, tek bir kitaba göz ya da el emeği yatıranları, yatıracak olanları buluşturmak enikonu zorlaştı: Sayıları arttı bir kere, üstüne üstlük tek merkezde gerçekleşmiyor nicedir kitaplar, çorbada tuzu olanların bir bölümü uzaklarda yaşıyor, çalışıyorlar. Bu evrimi içeriden tanıdım ben, bağlanmış kurşunları bir mahzen- de okuyordum başlarda, gün geldi, bürosu Amerika'nın Batı kıyısındaki bir plazada olan bir tasarımcıyla işbirliği yapıyordum, ölçülerin ve mesafelerin böylesine sert bir hızla aşılacağını öngörememiştim.

Gelgelelim, bizim kefedeki nüfus artışının en belirleyici yanını kitapları yapanların temsil ettiğini sanmak yanılgıların büyüğü olur. Bir meslektir kitap yapıcılığı, pek çok meslek dalını kendisine bağlayan bu iri gövde bir o kadar da somut, maddî, dünyevi koşullarını dayatır; o anlamıyla, insanların hayatlarını kazanmak için seçtikleri, seçildikleri öteki mesleklerden uzunboylu farkı olmadığı söylenebilir. Kitap yapımçılarının gözünde ürettikleri, yararlı olduğu için değiş tokuş edilebilir, tüketilebilir, dahası olabildiğince tüketilsin diye üretilen

nesnelerdir; sevmek zorunda değildirler onları (aralarından sevenleri çıkabilir), sevmezlerse genellikle başarısız olacaklarını kavrayacak kadar aklıbaşında kişilerdir bunlar, bu nedenle de kitap karşısında bir tür yansızlık kıstası arar, benimserler. Özel yaşamlarını ille de bağlamaz işleri: Bir basımevi sahibinin en yakın dostları berber, hekim ya da avukat; bir satış sorumlusunun en yakın dostu market yöneticisi olabilir. Peter Suhrkamp, Gaston Gallimard gibi yayıncıların yazar dostları olmuştur gerçi, ama genel bir durum sayılmaz bu: Kitapları yazanlarla yapanların ortak bir cemaat oluşturdıklarına tanık olmadım ben. Tanışırılar, aynı yerlemlerde kesişirler sık sık, hayatları ayrı kıyılarında sürüp gider aynı adanın. Kitap tarihleri bu mesafenin dün bu kadar olmadığını gösteriyor: Kitap yazarların, yapanların, okuyanların tek bir kazanda eridiği, aynı ateşin üstünde yakıldığı dönemler besbelli geride kaldı. Bir sorunsu bu, sorun geleceğin getirebileceklerinde şimdi: Uzaktan uzağı vardır, yok mudur?

Hayatım bir de kitapseverlerin, kitap tutkunlarının, kitap delilerinin arasında, ortasında geçti. Genç yaştan ayrılmaya başladıydık; kitaplı dünyanın insanları farklı bir kabilenin üyeleri bir bakıma; beş kıtaya, beşyüz beldeye, beşbin şehre dağılmış, daha doğrusu mahallesinden, sokağından yeryüzüne saçılmış bir nüfusun parçası olmaya çıkmış, içine düştükleri ilk kimsesizlikten böylece kurtulmuş kimselerdik. Büyük kütüphanelerin salonlarında biribirimize kaçamak bakışlar fırlatarak, göz âşinâlığı çemberinden geçer, bir tür ön tanışma gerçekleştirirdik. Arada, kimileri, benim gibi tütün düşkünlüğünden (eskiden kitapseverlerin neredeyse hepsi tiryakiydi), kimileri de soluklanma gereksinmesinden, katarası merdivenlerine yönelir, ortak bir işaretten (kütüphanenin ayrı bölümüne ya da aynı yazara dadanmaktan) yola çıkarak tanışır, dipsiz olacağı izlenimi doğuran bir söz kuyusuna düşerlerdi. Geniş zamanlara hak kazanacak pek çok arkadaşlığın tohumu, ayraç içine alınmış kütüphane seanslarında atılmıştır.

Sık sık, karşılaşılan kişiyle birlikte kütüphane binasından çıkılır, yakındaki bir pastaneye, kahveye gidilir, dizginlerinden kurtulmuş atları andıran bir özgür koşu gerçekliği içinde,

konudan konuya sıçranır, sevindirici ortaklıklar, şaşırtıcı keşifmeler içinde saatin ilerlediğinin farkına varmaksızın uçlara, diplere sürüklenilirdi. Buluşmalar düzene oturdukça, partönerle dostluk bağı güçlenir, partöner karşı cinstense duygusal alışverişin hızla düşünsel alışverişle yer değiştirdiği gözlemlenirdi. Kütüphanede tanışıp ortak yaşamayı seçen insanlar tanıdım. Merdiven basamaklarında başlayan arkadaşlıkların kök saldığına tanık oldum. Kitapların etrafında gelişen bazı dostlukların kitaplar nedeniyle aşındığı, çözüldüğü, çöktüğü de oldu belki; ama kütüphane atmosferinin birleştirici özelliğinin ayırıcı olanına ağır bastığını söyleyebilirim.

Yaşı alabildiğine genç de olsa, kitapseverin yolu çok geçmeden kitapçı dükkânlarına çıkardı. Çemberin içine bir kez düşülmeye görsün, kısıtlı gelirine, dar olanaklarına bakmaz, ucundan köşesinden kişisel kitaplığını kurmaya yönelirdi kitap tutkunu. Arasına 'sosyal davranış' icabı kitapevlerini kolaçan eden, gündemdeki başlıklardan ötesine pek ilgi duymayan insanların uğradığı, içeri girenin anonim müşteri kimliğinde kalmaya yazgılı olduğu dükkânlardan uzak durulur, tam tersine, kapıdan bir gireni ikinci seferde teşhis etmeyi bilen, içeride ne kadar uzun kalırsa o kadar sevindiği her halinden belli olan, "size nasıl yardımcı olabilirim?" soru-cümlesini kurmaktan kaçınan kitabevi sahibinin, çalışanının havayı denetlediği dükkânlar yeğlenirdi. Onlar, en geç üçüncü seferde, olabildiğince yumuşak bir yaklaşımla, mesafe ayarını gözden kaçırmaksızın, uzun erimli olması olası söyleşinin ilk adımlarını doğru hız ve sıralamayla yapmayı bir biçimde öğrenmiş insanlardı. Size sağladıkları açılım, uyumsuzluğunuzu yenmenizi kolaylaştırır, iki seferiniz arasındaki zaman dilimini kısaltmanıza yol açardı. Belli bir süre içinde, nasıl olduğunu anlamaya fırsat bulamadan, Virginia Woolf'un sözünü uyarlarsak

duruma, “kendinize ait bir mekân” saymaya başladınız o kitabevini; içeride, benzerlerinizle karşılaşmanın yarattığı özel bir huzur koşulu hüküm sürerdi; bir de size benzemediğini, dahası tanıdığınız hiç kimseye benzemediğini düşündüğünüz birkaç ayrıksı müdavim görürdünüz orada, zaman içinde bütün gizlerine değilse bile bir bölümüne yaklaşma şansına erişir, ayağınızın alışmasından doğan mutluluğu perçinlerdiniz.

Ortayaşa gelesiyse, bilmem benzerlerim mi demem daha doğru olur yoksa türdeşlerim mi, kaygıları azami müşterek kapsamına giren kitabevi sakinleriyle yolların kesişmesi heyecan yaratırdı içimde. Onlarla kurulan temel ortaklık, önünde kıvrandığımız boş, beyaz sayfaların içinden, birileri tarafından üç bin yıl önce ya da geçen yıl doldurulmuş, basılmış ve okura sunulmuş sayfalara sığmamızda, bazan da sığınmamızda biçim alırdı. Çıkar bir kahve masasına oturur, arasına bara tüner, karşılıklı sancılarımızı eşelerdik. Okumaya pek düşkün olmayan, kitaplara herhangi bir aşırılık duygusuyla yanaşmayan yazarlarla tanışmışımdır; aralarından sıkı şairler, soluklu anlatıcılar çıkabildiği doğrudur, güçlü edebiyat ille de susuz okurlardan gelecektir kuralını hiçbir akli başında kişi dayatmaya kalkışmaz — gene de, başka kitaplara onca kapalı çok sayıda iyi yazar vardır diyemeyiz, kitaplarını okumaktan geri durmamışımıdır ama hiçbirisiyle yakın ilişkiler kurmaya yatkın olmadığımı, kendilerine kilitlenmiş insanları sevedemediğimi söylemek isterim.

Bir yaştan sonra, kaldı ki, beni asıl çeken kitapları yazamayacak ölçüde onlara tutkun yaşayanlar oldu. Sınırsız bir evrenle tanışmaya, fethedilmezliğine doğru sefere çıkmış kişilerle karşılaştıkça çekim alanlarına girdim. Okuryazarın yarırcı hedeflerine yan çizmişlerdi. Kitap dünyasıyla ilişkileri olsa olsa karşılıksız bir aşkta yaşanabilecek duruşu çağırıştırabilirdi onların: Sevgiliyi uzaktan görmekle yetinme saltıklığına ulaş-

mış, aşkının öznesini suskun kılmış, konusunu taciz etmek ne kelime, onu rahatsız edebileceğine inandığı her türden yaklaşımdan kendini arındırmış o insanların nüfusu hayli düşüktü. Bilen bilirdi varlıklarını, göz arardı, rastlaşıldığında tanımlanması güç bir saygı formatında kalarak susuyorsa suskusu, konuşursa sözleri paylaşıldı.

Ömrünün kırk yılını bir kitabülkütüb hazırlamaya harcayan Nurullah Pertev Beyi tanıyamadığım için hâlâ hayıflanırım. Yalnız yaşamış, çevresindekilerin insanlardan çok hayvanları seviyor olmasını anlayışla karşıladığı, tütün ve çay tiryakisi o adam bir tek kitaplar hakkında konuşabildiği bir avuç meraklıyla konuşurmuş. Son yıllarında geçim sıkıntısı yakasına yapıştığında, sanmam ki mağrurluktan olsun, kitaplarını gizlice elden çıkarmak zorunda kalmış, bir zaman ortaya çıkmayınca tanışları kaygılanıp alçakgönüllü evine uğramışlar ve komşulardan ağır kış koşullarına karşın bacadan iki gündür duman çıkmadığını öğrenince yetkililere başvurmuşlardı. Sönmüş sobasının önündeki tahta masaya oturmuş, başını kolunun üstüne koyarak kalan iki bin kadar kitabının yanbaşıda son solugunu vermişti, anısını canlı tutmaya çalışan iki kişi kalmışsa kalmıştır.

Öldüğünde ben dört yaşındaymışım, buğulu hikâyesine çok sonra eriştiğim bu kitapların efendisinin fotoğrafı nicedir raflarımdan birinin önünde, kitaplarla sırt sırta durur: Elinde uzun bir ağızlığa takılı sigarası, dumanın hemen arkasından harflerle kaplı koyu gözleri seçilir. Ona yetişemedim ama, Necmettin Beyi tanımış, birkaç kez birlikte derinlemesine konuşmuş olmamı ayrıcalık sayarım. İyi bir ailenin çocuğu, ünlü bir düşün adamımızın kardeşi, adının yaygınlaşmasından pek hoşlanmayan, özelin özeli bir adamdı. Vakıf belgelerinde kullanılan, biriki uzmanın güç belâ sökebildiği siyakat yazısını kolaylıkla

okumasıyla nâm salmıştı. Derya gibi bilgisini yeri gelmedikçe göstermeyen, Osmanlının allâmeicihân diye tanımladığı derin bir kuyuydu. Giyiminin kuşamının şıklığı, dünyagörüşü, yaşama üslûbuyla tam anlamıyla Batı kültürünün bir temsilcisi sanılabilecek Necmettin Bey, bu özellikleriyle orantılı bir Doğu kültürüne sahip oluşuyla şaşırtırdı. Beyoğlu'nun arka sokaklarından birinde, yuvarlak bir masanın etrafında ilk kez başbaşa oturduğumuzda, ağabeyinin sitayişle sözettiği genç arkadaşını önce yokladı bir süre; ardından, *Les Fleurs du Mal*'in Baudelaire'in sağlığında yayımlanmış baskılarıyla ilgili ayrıntılı bir içindekiler çözümlemesine girişti. O gün, *Les Chants de Maldoror* ve Beşir Fuad üzerinde kaldığımızı anımsıyorum. İki kez daha biraraya gelebildik. Ani ve beklenmedik ölümünü izleyen aylarda, en ince ayrıntısına dek tasnif defteri tutulmuş sıradışı kütüphanesinin doğru ve kalıcı biçimde değerlendirilmesi isteğiyle ağabeyi beni görmeye geldi. Neredeyse otuz yıldır tanıdığım kunt adamı öylesine sarsılmış görmek benim duygularımı da kabarttı. Elimden geldiğince yardımcı oldum aileye, uygun çözüm yolu bulundu kütüphane için. Yeniden uğradı bana, Necmettin Beyin kırmızı kalemle üzerine notlar aldığı birbirinden değerli üç kitabını armağan etti. Kitaplığımın gözde parçaları arasına giren o kitapları canlı sayarım.

Haftalar günleri, yıllar ayları yutadursun, gün geldi çevremizde yeni bir kuşağın örneklerinin türediğini biraz gecikerek de olsa farkettilik. Yayıncı, kitapçı, kütüphaneci olan yaşlılarımızın arasından tam nereye oturtacağımızı kestiremediğimiz kitap tutsakları çıkmıştı; sahaf müdavimi miydiler, seyyar kitapçı mı, anlamak güçtü; güçlü olasılık, kâh birine, kâh öbürüne dönüşüyor olmalarıydı: Bir hayalet gibi, yanlarından ayırmadıkları ufak ve yorgun bir çantadan, yıpranmış bir poşetten, nereden bulduklarını kimsenin bilemeyeceği, ikinci bir nüshasına kolay denk gelemeyeceğiniz bir kitabı, unutulmuş bir derginin ilk sayısını, bütün dinleyicileri çoktan ölmüş bir resitalin epri-miş broşürünü önünüze koyarlar, sizi şaşırtırlardı. Geçerli, en azından kalıcı bir adresi olmazdı çoğunun. Aile kurmayı, çocuğa karışmayı akıllarından geçirmiş olabilirlerdi bir zamanlar, adım atmaya kalkışmazlardı: Kurulu düzen onlara göre değildi, çünkü hiçbir kadın bu sonsuz matbuat sevdasına, getireceği sefâlete ve keşmekeşe dayanamazdı — tıpkı, hiçbirinin kitap-tan daha yakıcı bir aşk âteşi yakamayacağı gibi. Eşlerimizden bildiğimiz gerçektir: Bir sınırı, makûl bir genişleme çerçevesi olmalıydı evdeki kitaplığın; bir bölümümüz, ondandır, ayrı ya-

zihaneler kurup kitaplarımızı yangından mal kaçırmıcasına aile ocağından uzağı taşıdık, bir bölümümüz, yarı şaka yarı ciddi, tabelâlar astık kütüphane odalarımızın kapısına: “Buraya Geometri Bilmeyen Giremez” aslında “Buraya Öteki Giremez”in kesin tercümesi idi.

Bundandır, ölenin kitaplığı, kırkı çıkmadan sahaflara ulaşır, haberi şıpınışı yayılırdı. Kalanlar alelâcele sıraya girer, terekeyi elden geçirir, ganimetiyle kütüphanesinin yolunu tutardı. Kimi zaman, işimize yarayacağından değil, anısını bir süre daha koruma niyetiyle, birkaç parça alınırdı yığının içinden. Bir defasında, büyük kişisel kitaplıkların sahipleriyle söyleşiler yapan gazeteci, ileride kitaplarımı bir kuruma bırakmayı tasarlayıp tasarlamadığımı sormuştu. Duraksamadan “hayır” dedim ona: “Ölümünden sonra kitaplarım dağılsın istiyorum.”

Aslında, *Kütüphane* sonrası ne çok soru sorulduydı. Bir tanesini ayırmıştım: “Kütüphanede mi yaşıyorsunuz?” Arkadaki niyeti yanlış okumadıysam, akıllıca sorulardandı.

Evde, sokakta, büyük şehirde, adada, balkonda, odada, hücrede, yabanelde, kâh birinde kâh öbüründe yaşamış, yaşıyordum. Birilerine daha yakın, birilerine daha uzak bir koonumda, belli bir topografik yelpaze içinde geçmiş geçecekti besbelli hayatım.

Ama, bir tarafımın kütüphanede yaşadığını yadsıyamazdım: İçinde olsam olmasam böyleydi bu. Kitaplara, yazılı sayfalardan oluşmuş bir başka âleme bağıllık duymuş, hurufî bir hayatın hayatımızın içinde süreklilik arzetmesini istemişseniz, orada yolları, sokakları ve caddeleri, çıkmazları ve meydanları raflar yaratıyordu, bunu bilmek gerekirdi. Bambaşka haritaydı. Oturur rakımları, engebeleri, derinlikleri kendiniz işaretlerdiniz. Kadim çağ haritacılığındaki gibi, burada da, pek çok belirsizlik kendini dayatırdı; oralara “terra incognita”, “no man’s land”, “terrain vague” kayıtları düşerdiniz: Kütüphane olsun, tuhaf vurgulu bir boşluk dili geliştirmesin, akla sığmazdı öylesi.

Bu hayatta kütüphaneye ayrı, apayrı bir yer yaratmak gerekmezdi, ister istemez somut, fiziksel bir kütlesi olsa bile. Onu çıktığınız sokaklara, işyerlerine, gittiğiniz yolculuklara bir biçimde yanınızda götürürdünüz. Bunlar birşey mi, kütüphaneniz uykularınıza taşınmakta güçlük çekmez, sakınca görmezdi: Sabaha yaklaşırken, uykunuz dipten yüzeye yaklaştığı sıralarda, uzanıp bir kitabı yerinden çekerdiniz.

Bir gereksinmenin karşılanmasını sağlama yolunda sıradan, özel hiçbir yanı bulunamayacak bir davranıştı bu; kimilerinin varsayacağı gibi akıldışı, düş dünyasının açıklanamaz kurallarına bağlı edimlerden değildi: Hiç unutmam, bir seferinde, yaklaşık on günlük bir zaman dilimi içinde gerçekleşen iki olay beni dağlamıştı: Çok yakın bir dostumu kaybetmiş, ülkenin geridönüşsüz bir karabasan ortamına yuvarlanışına yolaçacak büyük bir dönüşüme tanık olmuştum — gecelerden birinin sonunda, uykumun ilk delindiği an, yataktaki yerimden kıpırdamaksızın, yaklaşık yirmi kilometre uzaktaki kütüphaneme yönelmiş, bir çoğunun yerini gözü kapalı bulacak ölçüde iyi bildiğim kitapların arasından Musil'in *Niteliksiz Adam*'ının son cildini çekip almıştım. Hemen ardından, huzura kavuşmuş, uyandıydım: Musil'e gereksinme duymuştum o noktada, birilerini aramaya ya da çıkıp bir yürüyüş yaparak kafamdaki kalın sisi dağıtmaya hayır, yaralı ruhuma tek iyi gelecek şeyin bu olduğundan hiç şüphem yoktu.

Gerçekten de, yataktan kalkıp yüzümü gözümü yıkadıktan ve kendime bir fincan kahve hazırladıktan sonra Musil'i elime almak iyi gelecekti. Yirmi kilometrelik mesafe, kitaba dört gün geçince erişmeme yolaçtı, bu süre içinde içhuzurumu sağlayamadım; karşılanmayan gereksinmem altiltilmesi güç bir eksiklik duygusu kimliğine bürünerek gündelik hayatımın ortasına çöreklenmişti. Gene de, ilâcının ne olduğunu öğren-

miş, ona ulaşmak için bir süre beklemek zorunda olduğunu kabullenmiş bir hasta gibi huzursuzluğun daha da kabarmasını önleyen bilgiye, 'bana şimdi Musil okumak iyi gelecek' duygusuna, düşüncesine sahip olmak durumunun ağırlaşmasına, üstüste iki travmanın zayıf düşürdüğü ruhsal bünyemin çatlamasına engel oluşturmaya yetmişti.

Elimde tuttuğum Musil cildi ağrılarımın ne ölçüde giderici si oldu, sorusunu burada fazla bulurum. Bir başka sefer, hiçbir kitabın beni iyileştiremediğinden dem vurduğumu anımsıyorum. Bazı kitapların, hele ki Kitab'ın, büyük kitleleri ayakta tutacak gücü her vakit salgılayabilmeleri üzerinde kim düşünmemiştir ki, beni, hayatının merkezine dikdörtgen nesneyi oturtmuş birini düşündürmemiş olsun. O kitapları hem de derinlemesine okudum. Gizlerini, kilitlerini, karanlık kuyularını sevdim. Vaadlarına gelince, onlara inanmak için insanın çaresizliğini kabul edememesinin yeterli olduğunu biliyordum. Kimse açıklamadan yoksun yaşamak, Anlam'ın terkettiği bir ıssızlığın ortasında asılı kalmak istemez. Öyle düşündüğüm olmuştur: Oturup bir kitap da ben yazsam, çok daha iyisini vaad etsem, peşime takılanlar çıkabilirdi. Buna kalkışmayı kendime yediremezdim, ben kitaplarını insanları oyalamak, kandırmak, sıkıntılarından uzaklaştırmak için yazan hiçbir yazarı kütüphaneme sokmadım.

Cam, öteden beri huzursuz kılar beni. Hem yakın, hem uzak gözlüğüne mahkûm yaşıyor oluşumun payı olsa gerektir bu histe: Kafamı eğdiğimde, yazmaya girişeceğim boş sayfaya da, okumaya koyulacağım dolu sayfaya da cam arkasından bakmak koşulu, kafamı kaldırdığım an öteki gözlüğümü bur-numun üstüne kondurmazsam çevredeki herşeyi bir sis bulutunun ortasına düşmüşçesine algılama durumunun doğması çeyrek yüzyıldır kendimi malûl saymama yolaçmıştır. Günü geldi, “buzlucam arkasından” imgesi zihnimde çalışmaya koyuldu, biri fizik, ötekisi metafizik düzlemde Hayat’ı *öyle* görme halini biraz olsun somutlaştırma umuduyla bozuk gözlerimle etrafı seyretme alıştırmalarına yöneldim: Araya cam girmedikçe miyop, hipermetrop, astigmat arızalı gözlerimin yarattığı zincirleme bulanıklığın beynimdeki, algı sistemimdeki sonuçlarını tartaım, korkularımdan biri olmuştur görme duyusunun durdurulmaz biçimde zayıflaması: Bir gün şişe dibi camların bile bana görme yetisi sağlayamayacağı eşiğe varırsam ne yaparım, düşünedurdum.

Ama camın bende yarattığı huzursuzluğun tek kaynağını görme bozukluğuna bağlamam doğru olmaz. Kendimi bildim

bileli pencereler de tedirginlik doğurur içimde. Aynı anda dışarı ve içeri açılabilen sonsuz sayıda gözün tıkabasa doldurduğu şehirler, böyle düşünüldüğünde, irkiltici bir gerçeklik kazanır. Kepenkler, perdeler, jaluziler bir ölçüde hafifletir pencerelerin taşkın davranışlarını; en azından, oturduğunuz evde, çalıştığınız işyerinde onlar aracılığıyla alacağınız önlemlerle gevşeme olanağınız vardır. Dışarı çıktığınızda, buna karşılık, apaçık bir saldırıya maruz kalacaksınız: Hemzemin hizada hırslı dükkân vitrinlerinin istifi, yapay ve abartılı ışık donanımları püskürtür bu maraza yenik düşmüş insanı. Evlerin, apartmanların, hanların yüzeyini donatan pencerelerden gündüzleri güneşin yansıması, geceleri içeriden kopup gelen ışık sokaktan caddeye geçerken yoğunlaşır. Yılların içinde arttıysa ruhumdaki panik atak gizilgücü, yeni yapılardandır: Durmadan yükselen, bütün cepheleri camla kaplanan kulemsi binalar, plazalar cinnet duygusunu körükler. New York Manhattan'da, Chicago'da, La Defense'de yaşayamazdım: İçorganları fırlamaya hazırlanan milyonlarca gövde, kimi ıslıl ıslıl, kimi henüz kör bakan gözlerin tehdidi altında, aklımdan siyah camlı gözlüklerin arkasına sığınmak, yetmiyorsa önüme bakarak yürümek geçerci.

Ne demeye getiriyorum: Şehir yönetiminde yetkili konumda olsaydım, cam kullanımına kısıtlar getirme, pencere boyutlarını sınırlama yoluna mı giderdim? Elimde olsaydı, yaptırtacağım evi, tıpkı Nostradamus'a ait olduğu söylenen, Kâbe'ye öykünüldüğü izlenimini doğuran küp yapıdaki gibi penceresiz mi tasarlardım? Hayır, sözünü ettiğim huzursuzluk böylesine kapanmaya yatkın boyutlara bereket ulaşmadı bende; çalışma masalarımı geniş ufka açılan pencerelere karşı kurdum ya da dayadım tersine; ürküyorsam, ürktüysem, öteki pencerelerdendi.

Camın mimarîde alan kazandığı, öne çıktığı dönemi biliyor sayılırım. Benjamin'in *Pasajlar*'ından Mies van der Rohe'nin cam gökdelenine genişleyen yol üzerinde oyalandığım oldu. Philip Johson'un cam evini çıplak gözle görmek için can attığımı unutmuyorum. Ayzenştayn'ın *Glass-House* filmini gerçekleştirememiş olmasına hayıflanırım: Bir sinema adamı için yalnızca cepheleri değil, iç duvarları da camdan oluşan bir yapıyı kamerayla ölçmenin ne ölçüde başdöndürücü bir eğinim olabileceğini yıllar sonra ortaya çıkan çizimlerine bakarak düşlemeye çalışmış, buna en yakın çözümü Tati'nin *Play Time*'inde bulmuştum.

Gelgelelim, bütün bunlar, Beyefendi'nin seçiminin rahatsızlığımı perçinlemesine engel olmaya yetmemiştir. İlk karşılaşmanın yarattığı hazırlıksız yakalanma duygusuna bir de cam-kütüphane eklenince karar çarklarım delicesine ileri-geri hızla dönmeye koyuldu; belli ki Boullée'nin kütüphane tasarımına eğilimli bir ruhtu benimkisi: Durmadan okuyan ve yazan, çağrıldığı şehirlerde, ülkelerde, kütüphanelerde ve üniversitelerde kendi yazdığı, başkalarının yazdığı kitaplar hakkında konuşan, varoluşunun merkezinde, tıpkı pencereler, bir tarafı kapalı üçü açılabilen bir nesneyi tutan biriydim ben. Uzatmadım: "Sizi arayacağım" dedim Rıza beye: "İzin verirsiniz çıkıp biraz yürümek istiyorum şimdi."

Bir tek yazarken mi, başıboş oturmuş bir konu ya da bir sorun üstünde akıl yürütürken de sıralama yapmadan olmuyor. Kitap Evi'ni ziyaretimi izleyen günlerde, kafama üşüşen soruların sabırsızlığını, etobur bitkiler gibi beynime saldırışlarını hafifletirim umuduyla, onları önem sıralamasına göre bir düzene sokmaya çalıştım. En okkalı sorunun yanıtına ya bu soruşturmanın sonunda varacaktım ya da hiçbir zaman o yanıtta erişemeyecektim: Beyefendi, neden kütüphaneyi bırakmak için beni seçmişti?

Aslında bu soruyu önceleyen soruyu unutmuş sayılmazdım: 'Beyefendi kimdi?'nin karşılığının inatla benden esirgeneceğini görüyor ama kabullenmeye bir türlü yanaşmıyordum. Elimi kolumu bağlayan durumu değiştiremezdim: Uzlaşabileceğim bir kişi olsaydı karşımda, başka deyişle Beyefendi hayatta olsaydı çekişmeye girişmekten çekinmezdim; beni sonuna dek itaatkâr davranacağından şüphe duymadığı bir hukuk bürosu yetkilisiyle başbaşa bırakmayı yeğlemişti oysa; mirasın yürürlük kazanmasını, harfiyen Beyefendi'nin talimatını uygulayarak sağlamakla kendisini yükümlü gören birinin, Rıza bey karakterinde bir adamın çözülme olasılığı yoktu. Redd-i mirası

ne bir tehdit, ne bir şantaj unsuru saymadığını ilk görüşmede anlamış, sonrasında gözlemimi doğrulayan safkan bir kayıtsızlık üslûbuyla karşılaşmıştım: Neye karar vereceksem verecektim; kabul ediyorum ya da reddediyorum seçenekleri farklılık taşııyordu onun açısından; iki yönde de yapılacak işlemlere hazır, hazırlıklıydı ve Kitap Evi'nin yazgısı bağlamında herhangi bir duyarlılık göstereceği düşünülemezdi: Rıza beyi, olsa olsa, içinde bulunduğumuz kararsızlık halinin gereğinden uzun sürmesi, elinde hâlâ tasnif edilmemiş bir kalemin bekliyor olması ilgilendirirse ilgilendirirdi, kafamdaki soruların bir tekinin bile kafasında yankı doğuracağı yoktu.

Bu noktada, temel bir adaletsizliğin ilişkimize mührünü vurması canımı sıkıyordu: Rıza bey, Beyefendi'yi tanımıştı: Kim olduğunu, nasıl görüldüğünü, nelere sahip olduğunu, belki fazlasını biliyordu ve işin kötüsü, bunun onun gözünde uzunboylu bir anlam taşıdığı söylenemezdi. Öte yandan, bildiklerini bilemiyor oluşumun bende yarattığı düğümü küçümsemiğimden elbet değil, Beyefendi'nin asıl merakımı kamçılayan özellikleri çerçevesinde Rıza beyin bilgisizliğinin benimkinden pek ayırılmaz bir yanı olamazdı: Ne kadarını tanıyordu Beyefendi'nin, ne'sini tanımıştı? Tek ciddi avantajı, geri kalanı merak etmesi için herhangi bir gerekçesinin olmamasıydı. Beyefendi'nin gerçek kimliği o kesitteydi: Beni seçmesinin nedenini ayıramazdım oradan, soyutlayıp geçiştiremezdim.

Bu ikiz, biribirine yapışık soruyla yüzleşmek için tek bir yolun önüme çıktığını gecikmeden anladığım an, bir şeytan yokladı ürpertisi katetti sırtımı: Çıkış, ille de olacaksa, Kütüphane'nin labirentinin sonunda belirebilirdi ancak.

Birden, bir dayatmayla başbaşa kaldığımı kavramıştım. Merakını yenmek ya da ona yenik düşmek, belli ki bütün mesele buydu şimdi. Kitap Evi'nin Othello'su olmakla Beyefendi'nin

zencisi olmak arasında kalakalmış, oyalanmak, amaçsız yere zaman kazanmaya çalışmak neye yarardı? Kendimi, olanca somutluğuyla bir satranç tahtasının bir ucunda, taşlar dizilmiş beklemede, ilk hamleyi benden bekleyen hayalet bir oyuncunun karşısında, sanal ortamdaki amansız yarışmada Fischer'la oynadığından şüphelenen bir heveslinin içine düşeyazdığı kuyuda bulmuştum. Geri çekilmek, böylesi bir durumda, elde midir? Geri çekilme kararı alan, dönüp sonra en ağır cezayı yakıştırmaz mı kendine?

Sıradaki sorulardan birine, görünüşte hafif bir tanesine sığınmayı yeğledim. Hafifliği, çıkarımlar doğurmasından geliyordu bu yan sorunun: Beyefendi neden bana güvenmişti?

Saraybosna yolculuğu dönüşümde, Rıza beyle ilk yüzyüze görüşmemizden başlayarak, Beyefendi'yle tanışıp tanışmadığım konusu hayâl perdeme yansımıştı. Bir yerde karşılaşmış, birbirimizin elini sıkırmıştık belki de. Öyle olduysa, bu rastlantı bir kitabevinde gerçekleşmiş olabilirdi. Sonuç çıkaramayacağımı bile göre, bütün olası mekânları, bende iz bırakmış bütün kesişmeleri taradım belleğimin sayfalarında. Bir konferans ya da açık oturum sonrası, ender katıldığım imza günü seanslarından birinin ardından yanıma gelmiş, kendini takdim etme gereği duymaksızın, biriki soru yöneltmişti ola ki. Bellek sayfaları buna da karşılık vermediydi. Beni uzaktan görmekle yetinmişti Beyefendi, neden olmasın: Kitaplarımı okumuş, ekrandan ya da gazetede yayımlanan söyleşilere eşlik eden fotoğraflarımdan yüzüme, sesime bir parça âşinalık kespetmekle yetinmiş, ciğerini sevdiği kaza daha fazla sokulup düşkırıklığı yaşamak istememişti.

Bir nedenle, bir çok nedenden dolayı, Kitap Evi'ni bana miras bırakacak ölçüde bir şeylere güven duymuştu anlaşılan. İçimde bir ses, bu yan sorunun yanıtına yaklaşabilmek için

bile, Kitap Evi'ne girmemin kaçınılmaz olduğunu fısıldamakta gecikmedi. Hem bakalım, o seçilmiş kitaplar topluluğunun içinde benim kitaplarıma yer açılmış mıydı? Açılmışsa, hangileri seçilmişti? Açılmamışsa, açıklamasına orada kavuşabilecek miydim?

Dragos'a gidişimin gecesinde, bir arkadaş evine yemeğe çağrılıydık. Geç saat eve dönerken, "neyin var?" dedi eşim: "Bütün gece masada yok gibiydin."

Dertsiz başıma dert açmış olsaydı hadi neyse, neyse neydi, dertten tasadan yana oldukça varsıl bir döneminin ortasındaydım hayatımın. İliğimin yarısını işim sömürüyordu o günlerde, öbür yarısını sömürsün diye yazı masamdaydım. İki yarıdan üçüncüsü olmasaydı: Okurlarının arasında, benim ayrıca yaşamadığıma inananlar vardı. Yaptıklarımı bakarak yemediğimi içmediğimi, uyumadığımı, gezmediğimi tozmadığımı, özel hayatımın, keyiflerimin ezâlanının olmadığını sanıyorlardı. Kitap Evi türünden cüsseli bir ek soruna gereksinme duyduğum söylenemezdi. Hayatınızdaki herşey çağırdığınız için birikmezdi orada, içeride; bir Çin Seddi öremez, sınır karakolları kuramaz, çevrenizi dikenli tellerle çeviremezsiniz. Gene de, bir aşamadan sonra, balonun irtifa kaybetmemesini sağlayacak adımlar, kum torbalarını iyi hesaplayarak salıvermenizden geçerdi. Bu konuda, her vakit büyük ve güçlü teoriler geliştirmeyi bilmiş, küçük pratiklerden yakasını kurtaramamış biri olmamın gülünç yanının farkındaydım da, elimden fazlası gelmezdi.

Beyefendi, Kitap Evi, düşlerimde çeşitli işkencelere maruz bıraktığım Rıza bey gelip merkezime çöreklenmişlerdi; onları itip kakmayı beceremediğimi, daha doğrusu o yöndeki

beyhûde çabalarımı görüyor, ben ki genelde hemen uykuya teslim olurum, geceleri yatağa uzanmaktan korkuyordum.

Andorra Yaz Üniversitesinden aldığım bir çağrı o sırada imdadıma yetişti. Dünyanın en ufak ülkelerinden birine yapacağım beş günlük bir yolculuğun açacağı parantezin içine sığınarak, evimden ve Kitap Evi'nden iki bin kilometre uzakta kararsızlığımı yenmek için yeterli mesafenin doğacağına bel bağlayarak hazırlıklara giriştim. Bir konuşma yapmam bekleniyordu; çatısını çıkarırken oyalanıyor, merkezden kurtuluyordum. Gelgelelim, taciz atışları eksik olmuyordu zihnimden, uykularım bölünüyordu hâlâ: Beyefendi içime çöreklenmiş, ipleriyle oynadığı bir kuklaya dönüştürmüştü beni. Kuklaları çok severdim, ama kendimi davranışlarından sorumsuz bir kukla olarak algılamaktan mutluluk duymam beklenemezdi: Ne yapmam gerekiyorsa onu yapmalıydım, irademi işe koşarak, başka türlüünü kişiliğimin temel özelliklerine yakıştıramazdım.

Andorra günleri renkli, yumuşak geçti. Ortaklıklarımızı yabana atamayacağımız katılımcılarla çarçabuk kaynaştık. Geceleri, eşimle birlikte, iki katlı otelimizin odasının açıldığı geniş balkonda uzun süre oturuyor, gökyüzüne bakıyor, kâh günboyu yaşananlar üzerinden konuşuyor, kâh susuyorduk. Yanıbaşımda Beyefendi'nin ele avuca sığmaz varlığını hissediyordum o saatlarda. Bir seferinde, neredeyse yan dönüp ona "peki, kabul ediyorum" demenin eşiğine geldim. Her ne demekse, bu belâyı hakettiğime emindim. Kararlı bir hareketle piyonu öne sürecektim.

Lauren Bacall'la birlikte olduklarında, "pazartesten cumaya hayatım size amâde" demiş Humphrey; yılda ortalama kırk-beş haftasonunda, cuma gecesinden başlayarak bembeyaz, denizin ortasında sülün gibi süzülen teknesine atlar açılmış; Santana'yı bir belgeselde gördüm, onu izlerken başka bir tekne düğümlendi gırtlığımda, uzaklara savruldum.

Çift yaşamı yeryüzünün en çetrefil ilişki biçimi benim gözümde. Pinter'ın ikidebir anmaktan geri duramadığım "iki kişi bir odada yaşamaya koyuldukları an aralarında iktidar ilişkisi başlar" sözünü bir tek yalnız yaşayan anlamakta güçlük çekebilir, öyledir. Her tek, çiftin ortak alanının dışında kendi, özerk bölgesinin payını koruma adına kesintisiz savaş halinde, tetikte kalmak durumunda olduğunu ergeç farkederek; müzakerelere girişilir durmadan, ödünler değiş tokuş edilir, başka türlü görülmemiştir.

Boyutları gitgide büyüyen, çekim alanı genişleyen her tutku dalı çiftin gövdesinde sapmayı devreye sokar. Üçüncü kişiler genellikle çift yaşamının çözülmesini hazırlar ya, bazı tutkular aynı role soyunabilirler: Kumar masasından kalkamayan, yirmidört saatını işine uğraşına verecek ölçüde kaptıran birinin

ilişki zinciri önce gevşer, sonra kopar. Bundandır, sürdürmenin yolu doğru sınır çizgileri tayininden geçer. Biri öbürünü, öbürü berikini uyarma gereksinmesi duyar bazan: Kendi alanına doğru, ortak alandan fazla uzaklaşmıştır karşıdaki. Savunmaya geçecektir önce, taşkınlığa kapılan; uzlaşmak için geri adım atma yolunu tutacaktır, sonra — başka türlü yoktur, kontrat bir ucundan yırtılmaya görsün, vaktinde onarılmadığında yürür gider o yırtık, çatlayan camda çatlağın nasıl durdurulduğunu bilirsiniz.

Birleştirici yanları üzerinde onca durulan kitabın, kitapların ayırıcı bir yanı olduğu, olabileceği yadsınabilir mi? Okşanan bir çemberin fasitleşmesi örneğini düşünürsek, aşırılaşmış kitap tutkusunun çift yaşamında sorun yaşatmasına kesin bir sonuç gözüyle bakılabilir. Yarı lâife “Buraya Öteki Giremez” tabelâsına dokunup geçmiştim; netâmeli boyutunu bile göre, sert tepkiler almayı göze alarak konuya döneceğim ve yanlış anlaşılmacak olanaksız olduğuna göre, her türden etiketin üstüne yapıştırılmasını göğüslemeye hazır duracağım:

Aklıbaşında kimse kadınların kitap düşmanı olduğu savını ileri sürmeye kalkışmaz. Kitap sevmeyen kadınlar vardır, kitap sevmeyen erkeklerden bilmem nüfusları fazla mıdır? Geçmişte oran belki farklıydı, günümüzde kitap okurlarının yarısından çoğu kadınlardır. Okuma-yazma oranının görece yüksek düzeye eriştiği ülkelerde. Kendi payıma, yazarların erkek/kadın diye ayrılmasını hepten yanlış bulurum; “kadın yazar” tamlamasının kullanımı alçalttığına inanıyorum. Çağımızda kitap yazmak giderek erkeklere özgü bir uğraş olmaktan çıkmışsa, bunda kadınların özgürlük savaşının, erkek egemen dünyaya diklenişlerinin ana rolü oynadığı tartışılmaz bence: “Kendine ait bir oda”, sorunun çekirdek tanımını getirmiştir, temelde hiçbir erkeğin işine gelmese de, egemen imgenin yıkımı gerçekleşmeden eşitlikten söz edilmeye başlanamayacaktır.

Bunları söylüyorum, kendimi azar ıştırmeden özürlerini sıralayan, bir halt karıştırmış ya da karıştırmaya hazır cıfikir oğlan çocuğuna benzetiyorum. İşte kıyamet koparacak cümle:

Kitap, eninde sonunda, ne olursa olsun, gene de, herşeye karşın eril dünyanın nesnesidir.

Bir es satırı istiyor cümle. Pek çok kitap ve kütüphane tarihi geçti elimden; harf, alfabe, yazı türü altbaşlıkların üzerinde uzun uzadıya konakladım zaman içinde; bibliyografya, bibliomanya, bibliofilya alanlarını enine boyuna tavaf etmiş sayılırım: Kitap Dünyası'nın bütün sapkınlıkları erkeklerin arasından çıkmıştır. Dev kütüphaneler kurmaya onlar soyunmuş, dev kütüphane yangınlarını onlar çıkarmıştır. Bütün susuz elyazması koleksiyoncuları, alfabesökücüler, düzelti manyakları, ciltçiler, ex-libris toplayıcılar erkektir. Geleceği bilemeyiz; Kitap Dünyası'nın, Kitab'ın bir geleceği var mıdır bilemeyiz (her ne kadar "nasıl kaşıktan iyisini yapamamışsa insan, kitaptan iyi bir taşıyıcı bulamayacaktır yazıya" diyen Eco'ya hak versem de); herşey değişebilir ileride: Ama geçmişin verileri bunu gösteriyor: Dünden bugüne kitap sapkınlığı, fetişizmi, kitap tutkusunun aşırılığı eril dünyaya özgü ölçü taşkınlıkları olarak göze çarpıyor. Ekleme gerekir mi: Bir övünç payı çıkaramıyorum gözlemimden.

Her nesnenin tarihinden benzeri ya da apayrı sonuçlar çıkarılabilir, bakıldığında. Hayat ölçeklerine dönüldüğünde işin cephesi değişir, denklem her seferinde özel bir durum yaratır. Karısının ayakkabı tutkusuyla başedemediği için ayrılmak zorunda kalmış birini tanımıştım; herhalde türünün yegâne örneği değildi. Alkol ya da kumar bağımlılığını ayrı tutuyorum; sık rastlanan, neredeyse sıradan kopuş gerekçeleridir bunlar. Kitap dünyasında ölçsüzlük bir tehlike çitası yaratabilir. Bir sürü yalnız kitapsever tanıdığımı değinmiştim; aşırılıkları, hayatlarını bir başkasıyla paylaşmalarını engellemişt de, hikâyeleri başkaydı:

Sorulduğunda, değildiğinde onanmaz bir aşk kırgınlığını, genç yaşta ölen bir sevgilinin yerinin dolduramazlığını, uygun par-tönerle karşılaşamadığını konu ederlerdi. Bana kalırsa, kitap tutkularına ket vuramamalarıyla doğrudan bağlantılıydı yalnız yaşamaları. Ket vurabilen kitap tutkunları bir biçimde çözüm yolu bulmuşlardı; ortak hayatlarının bir döneminde fetret çağı yaşadktan sonra oturup eşleriyle müzakereye giriyor, koşulan koşullara boyun eğiyor, ya tasfiyeye giriyor, ya da, daha önce değindiğim gibi, kütüphanelerini evde istenmeyen bir evlatlık olarak sürgüne gönderiyor, onlar için ayrı bir mekân buluyor, yaratıyorlardı.

Beyefendi evlenmiş, çoluğa çocuğa karışmış, aile düzeni içinde geçirmiş miydi hayatını? Dragos'u ilk ziyaretim, bir süre, içimde saklı bekleyen kimi fantazmaları tetikledi, saklayamam. Eve dönüp çalışma odama çekildiğimde, kataloğumdan tek tek dedektif tiplerini çekip çıkardım, denedim. Beyefendi'nin kim, nasıl biri olduğunu öğrenebilecek birini tutamaz mıydım? Bo-yunu posunu, endâmuru, yüz hatlarını, karakter özelliklerini, yaşamöyküsünün ana hatlarını öğrenecek, bana aktaracak, öyle Dupin ya da Poirot türü çözümleyici dehâ tipinde bir gizsökü-cü hayır, daha çok Dashiel Hammett'tan fırlama bir işbilir polis eskisi, cinayet masasında çürüyeceğine sokakların ve gecelerin çocuğu olmayı yeğlemiş bir hayta, hani gerektiğinde Rıza beyi terkedilmiş bir han odasında kırık dökük bir iskemleye salamura gibi bağlayacak, on dakikada bir kafasından aşağı kova dolusu buzlu su dökerek, en hergele edâsıyla "söylesene ulan, senin ölü-mün suskundan gelecek!" diye hırlayan, ceketini çıkarttığında koltukaltı altıpatları göze batan, berbat görünümlü bir herif.

Bereket silkiniyordum hemen. Birincisi, gerçekdışı fantaz-malarla didişmenin anlamı yoktu, bana göre işler değildi bun-lar. İkincisi, Beyefendi'nin kimliğine ulaşma hırsına kapılmakta

irkin, yakışksız bir yan olduğu tartışılmazdı: Herşeyi bunca incelikle hesaplamış, kotarmış birinin gereksindiği gizliliği delmeye niyetlenmekte tersorantılı bir kabalık sözkonusuydu. Kitap Evi, merakını dizginlemenin başta gelen erdemler arasında yer tuttuğunu görememiş, hayatına yedirememiş birine emanet edilebilir miydi?

Beyefendi yalnız mı yaşamıştı, tasam olmamalıydı: Ben yalnız yaşamıyordum, içine düştüğüm giz kuyusunu eşimden gizleyemezdim.

Andorra sonrası, ikimizin de yaşlı kıtanın en alımlı kentleri arasında gördüğümüz Barselona'da birkaç gece kalmayı önceden kararlaştırmış, merkezde, Casa Milà'nın burnunun dibindeki bir otelde yer ayırtmıştık. Anahatlarıyla tanıdığımız şehrin anahatlarına, kesif duygumuzu pekiştirecek hedef noktalara koşturmacaya kapılmadan yönelecektik. Uzun öğle ve akşam yemeği molaları veriyorduk arada; İspanyol ve Katalan mutfağının, şaraplarının hakkını vererek konuşuyorduk saatlarca. Sıkı çift yaşamının serpilerek sürmesi için ruh uyumu, ten uyumu yetmez, kafa denkliği de şarttır benim gözümde; yoksa güdükleşir ilişki, en iyi niyetle vazgeçilmez bir alışkanlığa dönüşür.

Yazı insanıyla yaşayanlar bilir, dalgın olurlar sık sık. Hele benim gibi kesintisiz denilebilecek tempoda tezgâhına kilitli, kafasının içindeki sayısız tasarının ipleri birbirinde düğümlenen örneklerde, kopup gitmelere hep rastlanır. Kadınlar daha duyarlı, gözlemci, dikkatlidirler genelde; hangi erkeğe sorsanız, ayrıca, "benimkisi daha da" diyecektir. Barselona'daki ikinci gecemizdi, üstelik Bofill'in yapıları üzre hararetli bir nutku bitireli çok olmamıştı, eşim son günlerdeki dalgın halimin farklı bir özellik taşıdığı yolundaki cümlesini tamamladığında, "evet" dedim: "Beklenmedik, okkalı bir sorun var hayatımda."

Meğer bu adımı atmaya ne denli gereksinmem varmış, o an sorun çözülmüşçesine gevşediğimi, içimde gerili bekleyen ve bünyemi zorlayan bir yayın boşaldığını hissettim. Cocteau'nun "bütün gizler kulak biçimindedir" sözünü çok severim, beni cankulağıyla dinlemeye hazırdı belli ki, ama gözlerinde yer değiştiren ışıkların kurduğu dili sökmenin kolay olduğu söylenemezdi. Yıllardır, çok yakından tanıdığınız bir çift gözün, gözbebeğinin içinden çıkan ışık türlerini, ışın türlerini bellediğinize inanmışsanız, gün gelir yanıldığınızı kavrarsınız — bu gözdeğmemiş bakışı bir an önce çözmek için hızla, kestirmenin kestirmesi bir yol seçerek, durumu olanca çıplaklığıyla anlattım. Işık geri çekilip kayboldu, yerini birkaç farklı, tanıdık ışık çizgisine bıraktı.

Hayır, kesinkes, uydurduğum hiçbir ayrıntı yoktu burada. Hayır, gerçekten, yazmayı aklıma koyduğum, kurmaca boyutlu bir metinden sözediyor değildim. Adamı tanımıyordum, evet, kim olduğunu bilmiyordum ve evet öğrenemeyecektim, böyle bir olanağım olmayacaktı. Hayır, evet beni de düşündürüyordu, neden seçildiğimi bilemiyordum. Hayır, en ufak bir yük, sorumluluk, zorunluluk görünmüyordu işin içinde. Redd-i miras hakkım tabii bâkiydi şu aşamada. Evet, Alaaddin'in lâmbasından çıkan cinin bir marifetini andırıyordu. Hayır, böyle bir kütüphaneye gereksinim duyduğum söylenemezdi. Hayır, evet, kendi kütüphanemle bile başa çıkmakta, duvar sıkıntısını altetmekte güçlük çektiğim yadsınamazdı.

Her durumda, Dragos tepelerinde bir koruluk, ortasında cam bir yapı, binlerce kitap, az ileride bir okuma kulübesi, müstemilattaki bekçi ve karısı, arboretum, Rıza bey, Beyefendi, Kitap Evi'nin akıl erdirilmez bir piyango ürünü sayılması gerektiğini yadsıyamıyordu eşim. "Hele bir gör" dedim, "o zaman daha da şaşıracaksın — anlatmakla olmuyor, gözünle görmelisin."

Saraybosna'dan döneli beri yarıyarıya buradaymış halimden hareketle, durup dururken hayatımızın ortasına çöreklenen, son derece iri ve gösterişli, zararlı mı zararsız mı tam belli olmayan bir böcek gibi algıladığını görüyordum Kitap Evi'ni. Beyefendi üzerine varsayım çeşitlemelerini peşpeşe sıralarken eğleniyor, içeri girip kitaplara bakmamış olmamı inandırıcı bulmuyor, hemen ardından, bana (bize) hiçbir sorun yüklemeyeceği konusunda derin kuşkularına dönüyor, lotaryadan büyük ikramiye kazananların bile yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen çok sayıda, önceden hesaba katılamayan, püsküllü belâyla çarpıştıklarını anımsatıyordu.

Hayır, Kitap Evi'nin bataklığına saplanarak, *Körleşme*'nin Kien'i, kendimi kitaplarla birlikte yakmaya kadar işi götürecek bir yaşta ve konumda olduğumu sanmıyordum. İroniye ne zaman sapsam öyle olur, alınıp susuyordu bir süre. Ardından yeni bir salvo: Zaten odama kapanıyor, saatlarca orada gömülü kalıyordum, Kitap Evi için nasıl bir "mesai" öngörüyordum. Karşı-ironi, tık, midyenin kapağının kapanmasıyla sonuçlanıyor, bir süre ağzımın fermuarı sıkı sıkıya kapalı, dinlemekle, ola ki işitmekle yetiniyordum. Evet, mantıklı bir çözüm yolu, dengeli bir yaklaşım istenirse bulunabilirdi. Hayır, kaptırıp gitmek, vurgun yiyesiye diplere inmek şart değildi. Evet, zamanında kimi aşırı savruluşlarım olmuştu, hayır bunun "tabiat"ım olduğunu ileri sürmek insafsızlığın kapsamına girerdi. Evet, makûl bir ilişki biçimi geliştirebilirdim Kitap Evi'yle. "Bir de tersini düşünelim" diye ekledim: "Redd-i miras hakkımı kullanırsam ne olacak? O ukdeyi külçe ağırlığıyla hayatımızın ortasına koyabilir miyiz?"

Barselona'daki otel odasında, konuştuklarımızdan, bir o kadar da devirdiğimiz iki koca şişe şaraptan artan yorgunlukla, sayfalarından bomboş geçtiğimi gördüğüm kitabı kapattım ve başucumdaki lâmbayı söndürdüm. Şimdiye dek redd-i miras seçeneğini aklımdan hiç geçirmemiş olduğumun, o soru cümlesi ağzımdan çıkasıya farkına varmamıştım. Yapabilir miydim öyle bir çıkış ? Besbelli, bir başkasının gözünde pekâlâ güçlü bir seçenek oluşturabilecek o kararı düşünmeye olsun yatkın değildim ben: Kitap Evi, önümdeki yazgı çizgisinin içindeki eritilemez düğümlerden biri, kaçınılmaz varlığını dayatmış, bekliyordu. Bir camın içinden geçerek uykuya daldım. Bir cam duvar daha çıktı önüme, aynı doğallıkla onun içinden de geçtim, çelik kutuya ulaşınca içine girdim, kapağını kapattım, gerisini hatırlamıyorum.

Son dönemin en ünlü oyuncularından biri, genç yaşta kalp krizine yenik düştüğünde, çok sayıda filminin tutkunu izleyicileri yasa boğulmuştu; beklenmedik ölümü, çekiminin başlamasına günler kalmış son filminin yapımcısını ve yönetmenini, sonrasında çözüm arayışına yönelttiğinde, arkadaşım olan yönetmeni aramayı bir ara aklımdan geçirdiydim: Bütün senaryo, kamera oyuncusunun yerini alacak biçimde yeniden kaleme alınabilir, böylelikle, hiç görünmediği (görünemeyeceği) filmde gene başrolü üstlenmesi sağlanabilirdi; dahası, yeni teknolojiler sayesinde, eski filimlerindeki bütün konuşmaları dijital ortamda kurgulanabilir, kendi sesiyle konuşması sağlanabilirdi. Yönetmen arkadaşım anlar ve ilgilenirdi büyük olasılıkla, önerdiğim çözümle; gelgelelim, nasıl olsa yapımcısı yanaşmazdı oyuncunun görünmediği, ünlü yüz ifadesinin esirgendiği bir filme girişmeye; kimbilir aile de benimsemeyebilir, etik bulmayabilirdi yöntemi — sustum, geri çekildim. Bir zaman sonra, Graham Chapman'ın ölümünün ardından, Monty Python tayfasının da buna benzer bir tasarruğun etrafında dolaşmış olduklarını, nedense vazgeçtiklerini duydum.

Beyefendi besbelli varlıklı bir adamdı. Sırayla sanayici, büyük tüccar, banker, emlak imparatoru kimliklerini denedim üzerinde, tümü bana sırtıyormuş gibi geldi. Öte yandan, onu toplumsal kimliğiyle sınırlamaya kalkışacak değildim; nasıl

bir sanayici (Ettore Schmitz) ve bir yazar (Italo Svevo) aynı insanda buluşmuşsa, ki örnek sayısını arttırmakta zorlanılmazdı, Beyefendi için de bir tersi ve yüzü durumu geçerliydi. Bir biçimde iki hayatını birbirilerinden ayırmayı, birini tanıyanlardan ötekini esirgemeyi başaranlara rastlamışızdır; çeyrek yüzyılı aşkın bir süre, iki ayrı şehirde iki ayrı ve üstüne üstlük mutlu evlilik ilişkisi geliştirmiş bir adamın öyküsünü de, Emmanuel Carrère'e *Rakib*'i yazdıran sahici, bütün ailesini ve arkadaşlarını özelin özel bir hekim olduğuna inandıran adamın trajediyle sonuçlanan serüvenini de belgesellerden şaşkınlıkla izleyenler arasındaydım.

Çalışma yaşamında işbilir, uzgörülü, kendinden emin biriydi herhalde, Beyefendi. Ailesinde, dost çevresinde saygınlık uyandırdığından şüphem yoktu; gelgelelim, içimden haklılığını doğrulayamadığım bir ses, onun 'cemiyet hayatı'ndan uzak duran, vergi rekortmenleri listesinde hep 'isminin açıklanmasını istenmeyenler'den biri olarak görünen, daha doğrusu görünmeyen, hayır işlerinde bile gizliliği elden bırakmayan biri olduğunu söylüyordu. Öyle yaşadığına kalıbımı basabilirdim: Bir yandan dünyevi işlerini başarıyla sürdürmüş, öbür yanda alabildiğine özel, örtük ikinci bir dünya yaratmıştı kendine — bu yarılmanın, çifte yaşamın tek somut tanığıymış gibi akıl yürüttüğümün farkındaydım.

Yetinebilseydim. Bir aşamadan sonra, Beyefendinin sigaramın dumanında yüzünün belirmesini beklemeyi kesip onu ete kemiğe büründürme yönüne gittim. İnce, uzun boylu bir adam. Siluetini tamamlayan uzun, sert hatlı bir yüz, fırça gibi beyaz, kısa kesilmiş saçlar, sinek kaydı traş. Çift odaklı, kalın camlı, kemik çerçeveli gözlükler. Devetüyü palto, kaşe pantolon, hep beyaz gömlek, hep kravat, yelek, sakson ceketler, ayakkabılar, iki kere giyilmiyormuş izlenimi yaratan gergin kaşmir çoraplar. Klâsik, pahalı kasketler. Son yıllarında, kim-

senin açıldığını görmediği siyah bir şemsiye. Kahverengi, ışıldayan gözler, camın arkasında. Çok az konuşuyor. Kitapçılar, ne aradığını bilen, ödemelerinde kusursuz, mesafeyi korumayı seven düzenli bir müşteri olarak tanıyorlar onu. Londra'da, Paris'te, Leipzig'de, Bologna'da, Kadıköy'de ve Beyoğlu'nda dolaşan şık bir hayalet. Bir tek, ne denli uğraşsam nafile, sesini çıkaramıyordum.

1977 yılında, sonradan kepenk indirmek zorunda kaldığı için üzüldüğü bir kitabevinin tezgâhında *Ayna*'yla karşılaşmış, o ufarak kitabın taşıdığı alışılmadık, çetinceviz yanları göze batan metniyle aynı günün gecesi geç saata dek uğraşmış, kitabın sol sayfalarından akan yarıyarıya gizemli parçalar aklını çelmiş, gereğinden fazla bilmiş bulduğu bu genç adamdan ya sıkı bir yazar, ya da koca bir tıs çıkacağı hükmüne vararak onu takibine almaya karar vermişti. Zamanla dallanıp budaklanmıştı genç adam; yalnızca ısrarlı bir yağmuru andıran kitaplarını yanyana dizmekle yetinmemişti Beyefendi: Çıkardığı dergilere abone olmuş, yayımladığı kitaplarla bir tür kütüphane kurmaya yöneldiğini kavramış, televizyonda kitap dünyasıyla ilgili yaptığı üçer dakikalık konuşmaları ve radyoda yaptığı programları kayda aldırılmış, birkaç kez onu dinlemeye konferansına, katıldığı bir açık oturuma gitmiş, derslerini merak etmişti. Öylesine yoğun bir ilişki doğurmuştu ki ilgisi, Kitap Evi tasarısı doğup gelişmeye yüz tuttuğunda, onun kendi hayat çizgisini aşması isteğinin kabarmasıyla birlikte önce en, sonra tek doğru mirasçısının, nicedir yanyana yol aldıklarından haberi olmayan, artık saçı sakalı ağarmış adamdan başkasının olamayacağı gerçeği kafasında kesinleşmişti.

Beyefendi, benimle karşılaşmayı, tanışmayı, hiç değilse bir defalığına görüşmeyi aklından geçirmemiş olabilir miydi? Hele, *Kütüphane: Başka Bir Labirent Öyküsü* yayımlandığında, ömrünün son döneminde, onu sonuna taşıyacağı belli hastalığı

ortaya çıktığında, birkaç kez niyeti harlanmış, imgeleminde tanışma sahnesinin provalarını yapmış mıydı?

Ne olmuşsa olmuş, aklından geçirdiği adımı atmaktan vazgeçmişti. Olası bir düşkürlüğünü göze alamamıştı belki. Belki, yüzyüze gelinip konuşulduğunda doğabilecek olumsuz bir sonucun altililmesine, sonucu kendisi için belirsiz kalacak bir çözüm dayatmasını yeğlemiş, düşünün gerçekteşeceğine ilişkin umuduyla çekip gitmeyi akla yatkın bulmuştu. Belki de bütün varsayımlarım yanlıştı ama: Beyefendi hiçbir biçimde bu türden ikilemler içine düşmemiş olabilirdi; kararını çok önceden vererek hazırlandığı, Kitap Evi'ni kurduğı düşünülebilirdi. Kaldı ki, benim redd-i miras yoluna sapmam durumunda, ikinci bir seçenek, üçüncü bir seçenek öngörmediğini kesinleyemezdi kimse. Bağlandığı iskemlede, Rıza beye yeni bir işkence yönteminden sözletmenin sırası gelmişti. Bakalım, elektrik telleri ayağına bağlanırken suspus kalmayı başarabilecek miydi?

II

* * *

Güz de yaraşıyor Dragos'a. Yazın bezdirici sıcağında bile bir vâhâ gibiydi şu tepe, koruluk, kulübe; enikonu uzun süren pastırma yazı akla sezâ renkler yarattı etrafta: Hiçbir kitap çam, akasya, manolya kadar enginlik duygusu doğuramaz insanda, inanıyorum bu söylediklerime, yalandan kim ölmüş. Vakit ayırdım onlara gene de, her gün, değişimi, dönüşümü izlemekten geri durmadım: Tan ağarmadan, kuşluk vakti, seher, sabah bir uçta, öbüründe günbatımı, ilk akşam, son akşam, gece, gecenin karanlık dibi, bir ağaçkakan ya da adını Mis(s) koyduğum dişi sarman kadar olmasa bile, zamanın geçişini algılamaya kendimi salıverdiğim günlerim oldu burada. Sancılı ve gergin bir konuşma seansının ardından Ağustos ayını Toscana'da, Sienna'dan çeyrek saatlik mesafedeki bir köyde kiraladığı evde, benden ayrı geçirme kararı aldı eşim: Şehirde de kalsak, kalkıp uzaklara birlikte de gitsek orada değil burada olacağımı anlamış, Kütüphane'ye saplanıp kalmayacağım yolundaki sözümün hepten anlamsız ve geçersiz olduğunu görmüştü. Bunca yıllık ortak yaşamımızda ilk kez bu denli uzun süreliğine ayrı kalacak oluşumuzun yarattığı derin kırığı görmezden gelemedim; ama, kapıldığım girdabın etkisi içimde serpilen suçluluk duygusundan kat be kat fazlaydı: Bu-

ruk ayrılışımızı izleyen gece buraya taşındım düpedüz, evi bir anlamda kapattım; Hayriye hanım, sağolsun, üç öğünlük kumanyamı her sabah istediğim saatta hazır etti, Salih anlayışla tütün ve rakı iâşemi sağlıyordu hafta başlarken; dış dünyayla bütün bağlantılarımı kesmiştim, ülke yıkılsa haberim olmayacaktı büyük olasılıkla. Vazgeçemeyeceğim tek köprü, müzik düzenimi yerleşir yerleşmez kurmuştum: Kulübeye çekildiğim saatlarda, içgereksinmelerimin buyruğuna kendimi bırakarak, duruma göre Franz Biber ya da Webern dinliyor, çoğu kez insan sesinden yoksun kalma lüksümü anımsayarak, gövde mi kuşatan doğal çevrenin üretimine kulak kesiliyordum. Kuşlarla açılan günün perdesi son kuş notalarıyla bitiyordu. O zaman uzanıyordum numarasını bir tek eşimin bildiği, devamlı açık tuttuğum halde hiç çalmayan cep telefonuna, arıyordum: Neredeyse dilsiz, sarfettiği birkaç kelimeye altililmesi olanaksız kırgınlık duygusu çöreklenmiş, hezeyanla heyecan karışmış monoloğumu dinliyorsa dinliyor, ne iğneliyor, ne ekşilik yapıyordu karşımda duvar kesilen varlığı. Gecikmeden kendimden, gerçekten de beklenmedik bir kaza sonrası ıssız adasına düşmüş bir adam figürü yaratmışım. Ünlü örneklerden iki temel farkım vardı ama: Birincisi, buraya hem de nasıl gönüllü düşmüştüm (bu fiili seviyordum); ikincisi, yapayalnızdım özde: Salih'ten bir Caliban, Hayriye hanımdan bir Cuma üretmeye niyetim de, hevesim de yoktu doğrusu; gerçi, elimden gelse işaret diliyle konuşurdum onlarla, öylesine isteksizdim insan sesi sözü duyma konusunda, olmazdı ama, ayıpların büyüğüne girerdi böylesine kibirli bir seçim, diyalogu asgarîde tutmayı başararak çıkıyordum işin içinden. Gelgelelim, telefon hattının öbür ucundaki o buzul sessizlik yok muydu, hak vermesine hak vermekle birlikte, iliklerime dolan soğuşun ruhumu sahiden de üşüttüğünü gizleyemezdim kendimden.

Ağustostan öncesi vardı tabî. Haziran başında, Andorra pazarlığı sonrası, neredeyse telâşla adımı atmış, Rıza beye beyhûde işkence fantazmalarımı kenara itip Beyefendinin kimliğine ille de ulaşma saplantımı geçici olarak askıya alarak imzayı atmıştım. Kazaysa, yarıyarıya kazaydı işte; Blumenberg'in etrafına nefis metinler döşediği kazanın izlerkişisi olmak pekâlâ elimdeyken, başım dönmüş, kazazâde statüsünü seçmiştim. Bir tek başım mı, gözüm de dönmüştü anlaşılan: Dibi görünmeyen bir muammâ kuyusunun çekim gücüne teslim etmişim tüm varlığımı, başka bir şey düşünemez, serinkanlı biçimde akıl yürütemez, tartım yapamaz haldeydim.

Başlangıçta, Andorra antlaşmasının şartlarına birkaç hafta sadık kaldıydım da: Kitap Evi'ne Cuma akşamı gidiyor, Pazar akşamı alabora olmuş eve dönüyordum. Gelgelelim, aklım yuvasından fırlamış, mantığım yörüngesini yitirmiş gibiydi: Başka hiçbir konuya, işime eşime yoğunlaşamıyor, her vakit nedense uluorta övünmekten geri durmadığım deliksiz uykularımı mumla arıyordum. Beyefendi, bir kitapların arkasında, bir önlerine geçmiş, bulanık yüzü ve cüssesiyle hayatımın merkezine çöreklenmişti. Yaşadığım başkalaşımın dışarıdan algılanmaması düşünülemezdi, ezelden beri içfırtınaları yüzlerine

ve davranışlarına yansıtılmayı başaranlara bundan imrenirim: Benim maske yeteneğim hemen hemen sıfırdır, saydam suratımdan bütün iç haritam görünür: Anlaşılıyordu besbelli sallandığım, şirazesinden çıkmış bir salıncakta, bir kişi dışında kimsenin haberi yoktu oysa, olup bitenlerden.

Ete kemiğe bürünmeye yüz tutan her tasarım için bir defter açma alışkanlığım vardır; bu kez, hepten kaybolmamak, sıcağı sıcağına fikir uçlarını kaydetmek amacıyla cebe sığacak ölçüde ufak boyutlu ama kalın bir defteri gözüme kestirmiş, neden bilmem onu herkesten gizleme dürtüsüne kapılmışım. Bu türden, üstelik gerekçesi belirsiz bir önlemi gerektirecek hiçbir yaşantı kesiti yoktu arkamda: Evde, çalışma odalarımnda hiçbir şeyi gizlemeye çalışmamışım o güne dek; eşim asla mahremime girmeye kalkışmaz, bunu her şeyden önce kendisine yakıştıramayacak ölçüde gururlu biridir; istekilere gelince, saygı duyarlar bana, hiçbirinin aklından özel dünyama, çekmecelerime ya da ceplerime sokulmak geçmez. Ne oluyordu öyleyse? Neden, günlüklerini Sonia'sından saklamak için çizmelerine yerleştiren ihtiyar Tolstoy'a yaraşır bir tutuma komşu çıkıyordum? Yoksa, Jabès'in olağanüstü incelikle aktardığı bir durumla kendiminkini özdeşleştirerek, ceketinin kol içine diktirdiği Tevrat'ı (daha doğrusu Zohar'ı ya da Torah'yı) zorunlu dönme koşulunda kilisede ya camide öteki eliyle tutup okşayarak yakaran bir dublör mü doğmuştu içimde? Yazlık ceketlerimi terziye götürme düşüncesinden çarçabuk vazgeçmişim.

Peşisıra, başka bir ayrıntı aklımı çelmişti: Her tasarı için bir defterse: Kitap Evi yoksa bir tasarı mıydı artık bende? "Ne tasarısı, neyin tasarısı?" diye kendi kendime mırıldandığımı anımsıyorum. Böyle başlamıştı Haziran.

Böyle başlayan Haziran, böyle sürdü: Kitap Evi'yle hızla tanışmaya koyuldum ve bu tanışıklığın olsa olsa bir önaşamayı simgeleyeceğini çok geçmedi anladım. 38644 kitabın künyeleri,

satın alınış sıraları gözönünde tutularak yedi cüsseli, özel yapım oldukları her hallerinden belli deftere, farklı birkaç elyazısı örneği akıp gittiğine göre, birkaç görevli tarafından kaydedilmişti. En eskisi 9 Ekim 1938'de Berlin'de alınmıştı kitapların, sonuncusu 24 Mayıs 2002 gününe (İstanbul) tarihlendiğine göre, yaklaşık altmış beş yıllık bir süreye denk geliyordu koleksiyonun toplanma süreci. Rıza beyin bu seçimin çok daha büyük bir kütleden eksiltme yoluyla oluşturduğuna ilişkin sözünü unutmuş değildim: Beyefendi, kitap edinmeye daha önce başlamıştı büyük olasılıkla, ama buraya gelmeye hak kazanan ilk kitap, savaşa ramak kala, yedi yıl sonra yanıp kül olacak bir kitabevinden edildiği, Novalis'in *Gece Ağıtları*'nın ikinci basımıydı.

Bu bir bakıma yararsız, bir bakımaysa, ilk yapı taşı unvanı nedeniyle önemli bilgiye ulaştığımda yürümeye koyuldum. Beyefendinin genç bir — olarak portresini kurmaya çalışıyordum ya, henüz —'nun karşılığını oturtacak donanımın uzağında seyrettiğim için, kurmaya yöneldiğim hikâye bir belirsizlik atmosferinin ortasında yarım kalmaya aday, bir noktada üç nokta ile kesiliveriyordu. "Berlin'de Bir Geç Zamanlar Jön Türk'ü", hani yazılıysa, merak uyandırabilecek başlığını bir çırpıda bulmuştu. Tarih, bir başına hülyâlı ama karabasansı bir yazıyla düşülmüştü kitabın içkapağına — Beyefendi'nin en baştan benimsediği yol yordamdı bu: Reichstag yangınından, Kristal Gece'den, Yahudi avı başladıktan kaç yıl sonra, yabancı bir genç adamın ne işi olabilirdi o şehirde? İstanbul'un köklü ve varlıklı ailelerinden biri, oğullarını iyi bir eğitim almak üzere, çocuk yaşta ilk öğrendiği yabancı dil Almanca olduğu için, iblisin nereye dek tırmanacağını kestiremedikleri, uzak-tan durumu okuyamadıkları düşünülebilirdi, birinci sınıf yataklı trene bindirerek Sirkeci'den uğurlamışlardı. Hiçbir somut dayanağı bulunmayan buğulu hikâyem, besbelli o dönemin

güçlü filimlerinin siyah-beyazın estetiğini yoğurduğu sahnelerinin etkisi altında gelişedursun, yürüyüşü kesip defterlerin yanına döndüyüm.

Önceleri, sözkonusu kronolojik sıralamanın muradına erişememiş, hayli mantıksız bir kayıt yöntemi seçildiğini düşünmüştüm. Neden sonra, Beyefendi'nin, kitapları edinme tarihi-ne, onlarla karşılaştığı ilk sefere değilse bile edinme kararını verdiği gerçek karşılaşma zamanına ve yerine özel anlamını yüklediğine verdim: Adına ister okur, okuryazar diyelim, ister kitapsever, kütüphanesini yıldan yıla oluşturan çoğu insanın elinin altında böylesi bir seyir defteri olmazdı: Okuma defteri tuttuğunu bildiğim az sayıda tutkulu okuru, ne pahasına olursa olsun satın aldığı her kitabın ön sayfalarından birine yerlemleri düşmeyi alışkanlığı haline getirmiş bir avuç meraklıyı saymazsak, çoğumuz güzergâhına ilişkin verilerinden yoksunduk kütüphanelerimizin. Beyefendi, defterlerinde kütüphanesinin adım adım kuruluş, gelişim ve bitiş tarihini yazdırtmıştı demek. Birbaşına incelenesi yanı bulunabilecek bir dökümdü karşımdaki: Hangi diller (Almanca, Fransızca, İngilizce, Türkçe kitaplar ağırlıktaydı; arasına Grekçe, Latince, İtalyanca, İspanyolca başlıklara rastlanıyordu), hangi alanlar (Edebiyat, Felsefe, Sanat, Bilim öncelikli, Siyasa ve Ekonomi'ye, Sözlük ve Ansiklopedik kaynaklara yeraçan bir yelpaze), her kitabı bir basamak sayacak olursak: Nasıl bir merdiven?

Benzetme sanatı ünlü, nicedir kalıplaşmış şah örnekleri önümüze taşır genellikle: Kimilerinin gözünde, Escher'in inildiği mi çıkıldığı mı belirsiz ürpertici merdiveni canlanır, kimileri Piranesi'nin ucu boşlukta bitiyor izlenimi doğuran kasvetli basamaklarını getirir aklına, benim karşımda dikilen merdiven, hepten esrik bir imgelemin ürünü, çıldırmış bir sarmaşık gibi her yöne açılıp saçılan, tırmanmaya ya da inmeye çalışan,

bir noktada değilse bir başkasında boşluğa yuvarlanmaya koşullanmış, sapkının sapkını bir araçtı. Peşpeşe, ardı ardına deftere geçilmiş kitap başlıkları hiçbir tutarlılık emâresi göstermiyordu böyle bakıldığında, olsa olsa mide bulantısıyla tamamlanacak bir başdönmesi duygusu peydahlıyordu. Yukarıdan aşağıya, satırdan satıra okunabilir miydi defterler? Sayfalarda ilerlerken, usul usul dağılan bir sisin arkasından seyirtecek hayalet bir kitaplığın boş raflarındaki yerlerine dağılmalarını böylece izlemenin anlamı olabilir miydi?

Defterlere döneceğim. Buraya gelesiye Kitap Evi'nin kendisinden, içeriye ilk adım atışımdan başlayarak hissettiklerim ve düşündüklerimden bile isteye kaçınmış olmamda, sözümü neredeyse sakınmamda bana kalırsa yadırganacak bir yan yok: 'Bir şeyi' önce neresinden tutacağımızı kestiremediğinizde kilitlenip kalırsınız. Karanlığa gözü çabuk alışanlardan sayılabirim; yıllar yılı kapısından içeri daldığım sayısı belirsiz genel kütüphaneyi bırakalım, iyi-kötü düzenekleri ve dizgeleri ortaktır, asıl elyordamı tanışma zorluğu, gözyordamı keşfetme zorluğu doğurmaya yatkın özel kitaplıklara âtıfla dem vuruyorum karanlığa alışmaktan: Böylesi olmamıştı. Duyan tersini sanır, tersine, mantığını sanki kendimin oturttuğu, bir başkası için içinden çıkılmaz inişlerimi yaratma olasılığı yüksek düzene handiyse önceden âşinaydım: Baktım ve ne olduğunu anladım.

Daha Haziran başında, mirasın makûl sınırlarını zorlayan bir gerçek gerekçesi olduğundan şüphem yoktu. Gerçi makûl sayılabilecek olanlar sayıca az değildi, öteki yakada: Böyle bir karar verilecekse, nesnel ölçüler çerçevesinde, uygun adayların listesinde ben de olsam adımlı önsıraya yerleştirirdim, diye düşünmüştüm. Kitap Evi'nden içeri adımlımı ilk attığım andan başlayarak gördüğüm çok önemli bir ortaklık, Beyefendi'yle aynı düzen mantığını benimsemiş olmamızdan kaynaklanıyordu. Aby Warburg (14271, 20131, 28474) yöntemini Londra yolculuklarından birinde (1949, 1953, 1955...) keşfetmiş ve uygun bulmuştu belki; belki de, ama, tıpkı benim durumumda olduğu gibi, kendi kendine vermişti o kararı: Kitap Evi'nin bütün düzeni hısımlık ilişkilerine dayalı kişisel bir kovan kurma anlayışına göre tasarlanmıştı ve kraliçe arı konumuna doğaldır, kendisini oturtmuştu.

Juan Goytisolo'nun (26221), Cervantes (113, 2704, 25141) üzerine bir yazısını anımsıyordum: *Don Quijote*'yi merkeze oturatarak, etki alanına girmiş kitapları halka halka etrafına toplayacak bir kütüphane yaratmaktan söz ediyordu orada yazar. Bu soy yapıtların varlığını hepimiz tanır, bilirdik: Zamanın etki alanını, Evren nasıl sıkıştığı bir noktadan patlayıp

sonsuz dek genişlemişse, durdurulmaz biçimde büyüttüğü, içinde dallanıp budaklanma eğiliminin gitgide kabardığı, birbir ve dolaylı zincirlenmelerin doğduğuengin, özerk bir Dünya çıkardı önümüze: *İlyada* (309), *Divinia Commedia* (26), *La Comédie Humaine* (171, 442, 1705, 8017, 8018, 8019), daha yeni dönemlerden *Ulysses* (1004) ya da *A la Recherche du Temps Perdu* (2003, 2004, 2005), etraflarında yüzbinlerle ifade edilebilecek uydu-kitapların döneceği koskoca kütüphanelerin çekirdeğinde duracak ölçüde uzantılar yaratmış yapıtlardı. Kudüs'te, Vatikan'da, Kahire'de milyon kertesini kolaylıkla vuracak birer kitab yok muydu? Bana sorulursa, abartmaktan çekinmezdim: Koskoca kurum kütüphanelerinin, özünde tek bir kitabın etrafını kuşattıklarını düşlemekten zarar gelmezdi: Kongre Kitaplığı, George Washington'un ya da Tocqueville'in (28711) bir kitabının; British Library, Shakespeare'in sonelerinin (174, 26404); BNF, yakası açılmadık bir Villon'un (5001): Topkapı kütüphanesi Siyah Kalem albümünün (18971, 32103) merkezine oturduğu güneş sistemleri sayılamaz mıydı? Abar-tının sonu vardı tabii: Yeryüzünün bütün kütüphanelerinin oluşturduğu toplamın merkezinde, üzeri kakılı bir taş, Gilgameş destanının ulaşılabilmiş en eski yazımı (4112), *Kum Kitabı* (20014), her okurun meşrebine göre işaret parmağıyla göstereceği biricik kitap, sözgelimi benim için Mallarmé'nin yazamadığı kitab (18114) yerini bulabilirdi. Hayâl gücüm infilâka yatkındır; bunları düşünedurayım, bininci kez aklıma Mimar Sinnimar'ın aptalca cüretkârlığı geldi: Görkemli tapınağın inşaatını tamamladığı gün, yapının doruğuna birlikte çıktığı hükümdara, "bu milyonlarca taştan oluşturduğum kütlenin temelinde öyle bir tek taş var ki, yerinden oynatılırsa tapınak çöker" dedikten sonra eklemiştir: "Ama tasalanmayın, taşın hangi taş olduğunu bilen yok benden başka." Aynı kararı kim vermezdi: Sinnimar'ı o an öldürtür hükümdar, gizini onunla

birlikte gömmekle en doğrusunu yapar. Yeryüzüne egemen düzenin, sınırlarına erişemediğimiz Hayat gerçeğinin açıklamalarını içeren yek kitabın hangisi olduğunu bilseydik, onu gösteririz korkusuyla bizi ortadan kaldırmaya and içecek sayısız katil adayı kapımızı çalardı. Herşeyin, evet, bu her demeye gelirse, her şeyin merkezinde bekleyen tek bir kitap olması durumuna yeryüzü nüfusunun ezici çoğunluğu inanırken, benim ya da bir başkasının farklı seçenekler tayin etmeye yönelmeleri neden tuhaf oldu? Bu soruyu Beyefendi'ye sormayacaktım. Küçük, kalın defterimde, yanıtını alamayacağımı bildiğim pek çok soru peşpeşe dizilmeye başlamıştı. Arayacaktım. Bir aynaya döşemeye çalışacaktım onları. Her uygarlık, arkasında sırlarla yüklü büyük, somut izler bırakarak çekip gitmişti tarih sahnesinden: Omphalos, Delphoi'daki yarık iki bin yıldır ses soluk çıkarmıyordu; Nil vadisinde, Yucatan'da, Paskalya adasında ya da Angkor'da suskun taşlar, dilsiz merdivenler, yanıtlarını esirgeyen dev yontular, yazıtlar, tapınaklar bekliyordu. İçine girdiğim cam kütleyi onlarla kıyaslamaya kalkışacak kadar aklımı yitirmiş değildim elbet: Gelgelelim, beni uygarlıkların suskusu kadar, anlamlı geçirildiğine inandığım bir hayatın sonrasında önümüze çıkan yekpâre sessizliğin içinde örtünenler de dağlıyordu öteden beri: Beyefendi'nin, zamanla inananı kalmamış bir inancın, ayrıksı bir mezhebin son temsilcisi olmasından, Kitap Evi'nin bu bilgiyi doğrulamasından korkuyordum. Bir kütüphanenin tapınak, içinde tapınulan bir uzam olarak görülmesine olanca gücüyle karşıçıkacak, bunu kendi tapınaklarına şirk koşulmasıyla bir tutacak sayısız insan vardır, düşünmezler: İyi bir kütüphane, her durumda kutsal sayılagelmiş kitapların tümünü değilse çoğunu (4, 18, 604, 605, 1121, 4506, 7700, 18643, 21213, 21214, 28411, 30002...) barındırır bünyesinde, onların türevi ürünleri toplar içinde; bir de, hiçbirinin doğrudan kapsama alanına sokulamasalar da, farklı ina-

nüş biçimlerini eksenlerinde taşıyan nice kitabı içerir — hem tapınmak şart mıdır, okur ille de daha imanlı olmak arzusuyla yönelmiş yazıya, şüphelerini, sorularını, sık sık da inançsızlığını yoklamaktır tasası: Okumak ummaktır, dememiş miydim, hayır, yazmak ummaktır demiştim.

Geçmişte, çeyrek yüzyıl olmuş bile, Swift'ten (604, 10308, 37441) hareketle, kitaplığında geç vakit, ben yatıp uyuduktan sonra biribirine giren, amansız bir kavganın ardından yere savrulan, sağa sola dağılmış, sayfaları yırtılmış kitaplarım üzre bir metin yazmıştım. Şimdi, Beyefendinin o metni bir çok kez, döne döne okuduğunu biliyorum, yeri gelirse anlatacağım. "Kitapların –kendi aralarında– Savaşı", ne denli gülünç görünse, gerçekçi bir fikirdir. *Das Kapital* (104) ile *Mein Kampf*'ı (183) yanyana taşıyan bir rafta, ki ben o iki kitabı aynı cümlede bir abesliği göstermek adına kullanıyor olmaktan bile utanç duyuyorum, bir kasırganın kopmaması düşünülebilir mi? Komşu olmaktan en hafifinden kırgınlık duyacak, acı çekecek, öfkelenecek kitapların listesi koskoca ciltlere sığmaz; gelgelelim, unutamayız, eninde sonunda bu da bir hısımlık ilişkisi, bir hasımlık koşulunun mührünü vurduğu canalcı bir ortaklık biçimidir: Nasıl Habil ile Kabil, Satürn, Medea, Œdipus kardeşleri, çocukları, ebeveynleriyle aynı mitologya kitabının aynı sayfalarında omuz omuza, karşıkarşıya gelirlerse, kitaplıklardan birinde (örneğin benimkinde) Pound ile Aragon, Nâzım ve Necip Fazıl pekâlâ omuz omuza durabilirler. Bir gece kapışacakları, biribirilerinin üstünü başını parçalayacakları olasılığı yoktur diyemeyiz, ne ki bunu kesinleyemez de kimse.

Beyefendi, hısımlık ölçülerini gözeterek oluşturmayı yeğlemişti Kitap Evi'ni. Defterlerinde kronolojiyi esas aldığında sağlam, akla yatkın bir yöntemle başvurduğu gibi, düzen konusunda da yalınkat, alışlageldik çözüm yoluna sapabilecek, alfabetik sıralamayla yetinebilecek kadar düz bir seçimi

elinin tersiyle itmesi beni hemen heyecanlandırdıydı: Hep, “problem” çözmeyi hayatın en anlamlı uğraşları arasında görmüşümdür. Öyle yek bir Kitab’ın, tek bir yapıtın merkezine oturduğu bir bütünlüğün peşine takılmadığını ilk genel yoklamamda anlamıştım. Tam tersine, pek çok kovandan oluşuyordu karşımdaki kütle. Cepheden bakıldığında içorganları görülen, içerdeyken sırtları üstünden upuzun bir yolculuğa çağıran 38644 birimden oluşan ayrışmaz kütlerde, sayıları yüzün üstünde merkezin beklediğini çarçabuk kavramış, herbirini saptamak için vakit, sabır, emek ayırmayı neredeyse heyecanla kabullenmiştim. Tersini söylesem, söylemesem de sussam kimse nasıl olsa inanmaz, içeride ilk iş, kendi kitaplarımın olup olmadığını, bir merkez oluşturup oluşturmadıklarını görmek için tutuşmuştum. Öyleydi. Dragos’a Rıza beyle gittiğimiz gün yaptığım o yoklama farklı bir sonuç doğursaydı kararım hangi yönde etkilenirdi, bugün bile içten bir yanıt verememekten korkuyorum.

Kayıt defterlerinde tutturulmuş yol, düzen için benimsenmiş yöntem temel vargılardan birincisini yerliyerine oturtmaya yetmişti kafamda: Kitap Evi içindekilere başvurulsun, birileri seçilerek toplanmış ve biraraya getirilmiş kitaplardan yararlanınsın diye tasarlanmış, gerçekleştirilmiş olamazdı. Bu türden bir niyet, gerçi vasiyet o bağlamda bir hareket sınırlılığına gönderme yapmıyordu ama, özellikle önem taşıyor olsaydı, sözkonusu kayıt ve düzen seçeneklerinin yerine, kullanışlı bir dizinin ve alfabetik sıralamanın yeğlenmesi beklenir, böylelikle, yararlanacakların işini kolaylaştırmakta güçlük çekilmezdi. Beyefendi’nin hedefi bambaşkaydı, ona yaklaşacaktım.

Tasavvuf, Protestan ahlâkı, Uzak-Doğu dinleri, bırakın insanlararası ilişkilerde, topluluk içinde ya da önünde gösteriş düşkünlüğünü hoşgörmeyi, yaradanına inancını teşhir etmeye yönelmesini kabul etmezler kişinin. Çağın varlıklıları, sayfalardan ve ekranlardan lüks tutkularını yarıştırarak gözümüze fıskırtmak istediler sözümona üstünlüklerini, ayrıcalıklarını. Beyefendi, bütün tercihleriyle bu duruşun karşısında yer tuttuğuna işaret etmeyi bilmişti apaçık. Dragos'un tepelerinde gizlenmiş bir nokta yerine şehrin en işlek damarlarından birine, koskoca bir tabelâya adını nakşettirerek, kamuya kimliğini dayatmak kolayın kolayı olurdu, olanakları buna elveriyordu. Kitap Evi'ni yabancı bir mimara, uygun ama pahalı bir malzemeyi en göze batmayacak, en yalın dili konuşacak biçimde yaptırmış olması, hiçbir cakası olmayan saydam bir yapıya yönelmesi, yapıyı gözden uzağa kurması ve ağaçların ortasında neredeyse gizlemesi, öylesine ölçülerden sayılamazdı.

Scheerbart'ın *Glasarchitektur*'unu (474), genç yaşta Nürnberg'de edindiğine bakarak bir dizi varsayıma gidilebilirdi: Herşeyden önce, beni tedirgin eden cama, tam tersine, erkenden bağlanmıştı belki de; Almanya'ya mimarî ya da mühendislik eğitimi görmek amacıyla gitmiş, savaşı izleyen

yıllarda, inşaat girişimciliğiyle ülke çapında yükselen sessiz zenginler arasına katılmış olabilirdi; böylece, neden bilmem, ya da neden çok iyi biliyorum, çifte hayat düzenini korumayı başaran az sayıda bireyden biri olarak ömrünü geçirdiği ve tamamladığı yolundaki –saplantıya dönüştüğünü kabul ettiğim– fikri doğrulayan bir zemin hazırlamak işime geliyordu. Elimde başka veriler, karşımda onlara açılan yollar olmadığına göre, ısrarda kerâmet vardı; silüeti, Beyefendi hayaletini bir biçimde çattığım çerçevenin sınırları içinde tutacaktım.

Gösteriş meraklısı damgası vurulamayacağını somut kanıtı, Kitap Evi'ndeki parçaların özelliklerinden anlaşılıyordu. İmzalı, ilk baskı, özel baskı kitaplara özel ilgi duyduğu söylene- mezdi. Buna karşılık, iyi baskıları yeğlediği, ciltli versiyonları, varsa eleştirel basımları yeğ tuttuğu ortadaydı. Hiçbir zaman edinemediğim, gördüğüm an yerinden çıkarıp kulübedeki masaya taşıdığım *Die Zettel*'in (26117, 31208) Almanca özgün bas- kısı, gözünü sakınmadan yüksek ücretler ödediğini gösteren örneklerden yalnızca biriydi. "Incunable"lardan hiçbirini yoktu raflarda, Müteferrika baskısı tek kitap Evliya Çelebi'ninkiydi, buna karşılık sıkı bir Resimli Halk Hikâyeleri taşbaskı kümesi hemen gözüme çarpmıştı. Pek az dergi sayısına rastlamıştım: Kraus'un kitaplarının yanbaşı, hayatımda çıplak gözle ilk kez gördüğüm dört *Die Fackel* nüshası, Montale'nin şiirlerinin yanında bir adet *Botteghe Oscure*, bir de *L'Éphémère* dergisinin ilk sayısı. Çıkardığım dergilerden hiçbirinin içeri girme hakkı- nı elde etmiş olmaması biraz üzdüydü beni.

Kitap tutkunu, kişisel bir kütüphaneye ilk karşılaşmasın- da, raflarda yerliyerine oturtulmuş kitaplardan hareket ederek bir "kimlik tespiti" yapar. İkinci, üçüncü ziyaretinde yarı bu- lanık ön izlenimini netleştirmeye çalışır. Bir aşamadan sonra, sıra, sözkonusu kitaplığın neleri içermediğini görmeye gelecek-

tir. Temmuz başındaydı, o gözle taramaya koyuldum rafları. Bir köşede bir yapıtları gizlenmiyorduydu, bazı yazarlar Kitap Evi'ne girmeye hak kazanmamıştı: Steinbeck, Kemal Tahir, Murakami hiç rastlamadığım isimler arasındaydı. Beyefendi, tıpkı benim gibi, bilimkurguya kapalı kalmış okurlardandı. Beat Generation üyelerinden tek bir kitap görememiştim içerde. Güncel kitaplara, gazeteci-yazarlara, bilimsel vülgarizasyona, bir avuç özel başlık sayılmazsa ansiklopedik yayınlara yüz sürmemiş, belki de onları dışarıda bırakmayı yeğlemişti. Yoklukları nedeniyle beni şaşkınlığa düşüren isimler (Trakl, Mayakovski) kadar, çoklukları nedeniyle kaşlarımın yukarı kalkmasına yolaçan isimleri de küçük defterime kaydettim: Eksiksiz Hegel külliyatı, paylaşmadığım meraklara iyi bir örnekti. Hangi kitapseverin, bir başka kitapseverin gözünde eksikleri, fazlalıkları olmayabilirdi ki? Kısa sürdü ama, başlangıçta bir özdeşleşme arayışına kapılmış, manâsız bir yanyola sapmışım. Çarçabuk sıyrıldım yanılgı mı, yanılısama mı her neyse o eğilimden: Akrabalık yetmez miydi?

Bilmediğimden mi, hem de nasıl bilirim, bir defa daha görüyorum işte, yazma süreci, yazı sıralaması, yaşananların sırasına ayak uydurmuyor, neredeyse hiçesayıyor doğal düzeni. Yaşantı kaynaklı da olsa, yazı yapay düzenini dayatıyor kalemin arkasına giren eli. Kitap Evi'yle karşılaşma, tanışma, içine gömülme, labirentini keşfetme güzergâhımı yeniden canlandırma girişimim, Günther Grass'ın daha önce değindiğimi anımsadığım 'soğan soyma' yöntemini çağrıştıran bir düzenek doğurmuş kafamda: Çemberden merkeze ilerleyen bir tarama mantığıyla katetmeye çalışıyorum dairenin, daha doğrusu, üç boyutlu olduğuna göre kürenin oylumunu. Oysa, en azından başlangıç evresinde, şaşkın bir saldırganlık olarak tanımlanabilirdi davranış biçimim.

Bir kütlenin özellikler toplamını teşhis etmek, uygun ve akıl kârı bir yöntem geliştirmeden varılasi sonuçlardan sayılamaz. Neredeyse delicesine sağa sola el atmaktan çok gecikmeden vazgeçmeyi başarmıştım neyse ki. Buraya gelesiye, kitapların içine hiç bakmamış gibi dem vurdum tanışma günlerimden. Öyle olmamıştı tabii: Raftaki yerinden çekip çıkardığım kitaplarda rastladığım "işaret"ler, bir çırpıda, onların yalnızca top-

lanmadığını, az ya da çok (her ikisi de geçerliydi) okunduklarını, işlendiklerini göstermeye yetmişti: Beyefendinin ömrü onlara vakit ve emek ayırarak geçmiş, karşılıklı karmaşık örgülü bağlar oluşmuştu.

Bundan ötesi vardı.

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir yaşam çarkımı döndürmeye yarayan işim beni biriki konuda ayrıcalıklı kıldıysa, onlardan birinin, yakın ve uzak çevremde en fazla elyazması ürün gören, en fazla elyazısı söken kişi sayılmam olduğunu söyleyebilirim.

Yakın ve uzak çevremde, böylesini görmüş, duymuş değilim. Elyazması, elyazısı derken hat sanatı ürünlerine, kaligrafi ağırlıklı yapıtlara gönderme yapmıyorum şüphesiz: Bugünün ve yakın geçmişin işi gücü yazmak olan insanların elinden çıkanlar, sözünü ettiğim. Beyefendi'nin elyazısını önce "matbu yazı" olarak algıladıysam, bunun görme bozukluğuyla bir ilgisi yoktu — diyorum ya: *Böylesini* görmüş de, duymuş da değildim.

Aldığı kültür gereği, yabancı dil ağırlıklı okulların sıralarından geçen birinde rastlanan 'güzel yazma' yeteneğinin sınırından basbayağı taşan, düpedüz maraz ölçeğine vurulacak yetkinlikte bir elyazısına sahipti Beyefendi. Kendiliğinden dudak uçuklatıcı bir estetik özelliği olan gotik yazıyı sıradan gündelik yazı kurma alışkanlığına kimbilir nasıl, hangi dürtüyle yerleştirmişti. Dahası, elyazısına sık başvuran herkeste, zaman içinde, iyi-kötü bir tür çözülme yaşanır, örneğin benim elyazım yılların içinde okunaksızlaşmaya yüz tutmuştur, Beyefendi elyazısını sonuna dek korumayı becermişti.

Bundan ötesi vardı.

Rastladığım ilk örnek, Kitap Evi'ne ikinci gidişimde öylesine elime aldığım Jung'un yaşamöykü kitabında, "domus vitrae sphoeratis sive circularis" (çember/küre biçiminde cam ev) değişinin hemen karşısında, derkenarda, bir sonraki sayfadaki "yumurta biçimli" sözüne okla gönderme yapan, altına Tadao Ando yazılı satırdı. Dediğim gibi, önce matbu bir yazı, eleştirel basım notu sanmışım lekeyi; sonra farkettydim kalemle, mavi mürekkeple eklendiğini notun; dahası arkadaydı: Arka kapak içine özenle yapıştırılmış bir kâğıdın üstüne inci yazısıyla "yumurta" hakkında, içeriği bir çırpıda sökülemeyen göndermeler sıralanmıştı: Simya, fabula geleneği, heykel sanatı bağlantılı çıkmalar. Peşisıra, kimi kitaplara gözetmiş, benzeri sonuçlarla karşılaşmışım: *İşleme* diyordum, demiştim ya, okumalarını bağlantılandırarak ilerlemişti Beyefendi, milyonlarca sayfanın içinden, arkasında bir tür salgı izi bırakan salyangozu çağrıştırıyordu yolculuğu. Arka kapak içini kaplayan kâğıtlara gelince, sık sık, değişik tarihlerde düşüldüğü görülen notlarla genişletiyordu ağını; kâğıt dolduğunda, bir yenisini üstüne ya da dibine özenle yapıştırıyor, dibe yapışanları katlıyor, bazen arkalarını da dolduruyordu. Her notun, çıkmasını, ekin sonuna tarih düştüğü görölüyordu. Kitap Evi'nin, darmadağın ve

görünmez bir okuma günlüğünü içerdigini kavradıgımda, sonucu Beyefendi'nin de benzeri kelime ve sıfatlarla tanımladığı inancına kapılmıştım. Öyle miydi?

Dilersem, pekâlâ, kitapların alınış/ediniliş sırasıyla okuma notlarını eşleştirerek oylumlu bir seyir defteri kotarabileceğimin ayırdındaydım. Bu muydu, yoksa, benden, mirasçısından beklediği, umduğu? Daha fazlası, ötesi miydi: Oluşan bağlantısallıklar ağını yekpâreliğine oturtmam mı? Soru çoktu. Ya da tekti ama sonsuz ölçeğinde çeşitlenmeye yatkındı. Biri, öbürüsü, hepsi zihnimde oyalanacaktı.

Güz başlangıcına ortalarında yarıyariya kaybolmuş gelmiştim.

Kitap Evi'nin soğanın halkalarının bir noktasında, deyim yerindeyse cücüğünde, merkezlerin merkezini oluşturan kesitin "Kitab" a ayrıldığını gördüğümde herhangi bir şaşkınlık belirtisi doğmamıştı içimde. Yukarıdan aşağıya rafları dolduran, kesin yanyanalık ilişkilerini saptamak sanırım zaman almış kitapların arasında "nesne"nin her ucuna açılma kaygısıyla toplanmış ürünler önü çekiyordu: Cilt sanatı, kâğıt tarihi, kalem markası katalogları, mürekkep yapım teknikleri üzerine incelemeler, derkenar ya da dipnot hakkında bilgece yayınlar, "önsöz" den "kolofon" a ayrıntı eşelemeleri, kitaplardan birinin taşıdığı *A Gentle Madness* başlığına yaraşır biçimde buluşturulmuştu.

Bu kuşağın yanıbaşında, kütüphane kültürünü odağına alan ikinci, biraz daha yayınlık bir başka kuşak öne çıkıyordu: Dev kurum kütüphanelerinden sanatçı kitaplıklarına kolektif bir çalışmaya, sempozyum derlemelerinden ünlü bibliyoman biyografilerine açılıyordu yelpaze.

Bir sonraki halka, ana yazınsal izlek ya da ana felsefî odak olarak kitabı, kitap evrenini seçmiş yazarların, düşünürlerin, sanatçıların ürünlerini topluyordu. Burada, özellikle kitabı bir sanat nesnesi olarak tasarlama yoluna ömrünü veren ustalar

biraraya gelmişti. Aralarında, paha biçilmesi güç bazı yapımlara rastlanıyordu.

Böyle bakıldığında, Kitap Evi'nin sahiden de bu ana merkezin etrafına kurulmuş bir koleksiyon, güneşinin etrafına dizilmiş gezegenler ve uydular kümesi olarak nitelendirilmesi işten değildi. Beyefendi, gençlik yıllarında Kien'e dönüşme korkusunu yaşamış mıydı? Hrabal'ın kahramanının yazgısını tekrarlama endişesine kapılmış mıydı? Yoksa, Mallarmé gibi, hiçbir zaman bitiremeyeceği bir kitabın düşünün peşisıra ölümüne dek sürüklenmiş miydi?

Raftan rafa geçtikçe çeşitleniyordu sorular. Kurcalandığında, sonsuza dek artabilirlerdi. Kitap dünyasında yaşayanlar, bir gün değilse bir başka gün, birinin değilse öbürün derin kuyusuna düşeceklerini bilirlerdi. Hele, kitapları toplamak, biriktirmek, onlara sahip olmak değilse ana tasaları. Öyleleri vardı; duyar, karşılaşır, tanışırđık: İçine yönelmezlerdi genellikle, kitapların; olanakları elverdiği için durmamasıya edindirlerdi. Bazılarının özel marazları olurdu, bir tek konunun yüzdeyüz kitaplığını gerçekleştirmek uğruna servetlerini işe koşarlardı: Polanski'nin *Dokuzuncu Kapı* filminden bir örneğini tanıdığımız, süflî merakı uğruna herşeyi göze almaktan geri durmayan kitap delilerini sevmezdik.

Fiili çoğul şahıs kipinde kullanıyorsam, daha önce de söylediğim, ikidebir yinelemeden yapamadığım gibi, sınır tanımaz bir kabilenin, bir kitap *boy*'unun varlığına körükörüne inandığım için: Bizler, dememiş miydim, ortak kan grubundan insanlardık. Aramızda 'deli' sıfatını kesinkes hak etmiş olanlar yok muydu? Açıkçası, kimsenin böyle durumlarda bütün bütüne yansız davranabileceğini sanmıyorum: Bizim yakanın delileri ezelden beri sevimli bulunmuşlardır! Bir defasında, konu buraya nasılsa gelmişti, bütün duvarları tıkabasa kitaplarla dolu çalışma odamda, yakın bir arkadaşım sordu: "Nereden bi-

liyorsun?” Yerimden kalktıydım hemen, raftaki yerinden Sebastian Brant’ın 1498 Basel Latince nüshasının tıpkıbasımını çıkartıp aradığım sayfayı bir çırpıda buldum, uzattım: *Deliler Gemisi*’nin o sayfasında, elde boyanmış bir gravürde yeralıyordu “Kitap Delisi” figürü ve dünya sevimlisi “tıp”ın hemen üstündeki yazı parçası “De Inutilibus libris” sözüyle başlıyordu. Kitap Evi’nde aynı tıpkıbasımla (9120) karşılaştığım anki mutluluğum tarif gerektirir miydi? Yarıyariya muzip tonla, o gün arkadaşım figürdeki yüzün benimkine benzediğini söylediğinde gülüşmüştük. Şimdi düşünüyorum da, Beyefendiye aradığım yüze buradan kalkarak varamaz mıyım, aklım yatıyor.

Kitapları ve faydasızlığını aslında kitap delilerine anlatmak gerekmez, onlar bunun zaten farkında kalarak yaşayan insanlardır, kitabın varoluşundan, bizim bulunduğumuz yerde bulunuşundan öte bir faydasını aramak şart değildir, bilirler: Kitap deliliği, yararcılığın aşıldığı noktadan başlar. Ne yazık ki bir kitap delisi olamadım ben, varlıklarının yarattığı huzurla yetinmeyi öğrenemedim. Beyefendi, bir sonraki aşamaya geçmeyi başarmış mıydı?

Demek, aslî olasıya, yedek değilse bile gölge bir kütüphane-
ciydim artık. Aklıma, Arcimboldo'nun meyveli sebzeli port-
relerinden biri, kafasında ters duran hunisiyle "kütüphane-
ci" geldi bunu düşündüğümde. Anlaşılan, o ayrıksı ressa-
mın gözünde de kaçığın tekiydi kitapların efendisi. Meslek,
en eski uygarlıklar, kültürler kadar eskiydi. Çağdaşlarımız,
Kütüphane'nin metafizik başkanı olarak Borges'i göstermekte,
yerini Umberto'nun ya da Alberto'nun aldığını düşünmekte
haklıydılar, benim de paylaştığım bir görüştü bu. Konu, atalara
geldiğinde yollarımız ayrılıyordu ama. Benim gözümde, Ana-
dolu yarımadasının kadim kitap beyi imparator Julianos'tur.
Etrafında birkaç şiir, biriki metin ördüğüm, dahasına hazırlan-
dığım bu büyük sakal feylesofunu Hristiyanlar haklı olarak
hiç sevmezler; izini süren bir avuç insan, pagan kırıntılarıyız.
Antakya sarayı, sarayının kitap odası sessiz bir hayalet gibi
dolaşüyor âşinası olduğumuz boşlukta. Neyse ki, yapımına
katkısı küçümsenemeyecek, Sagalassos'taki Neon Kütüphane-
si usul usul göründü benzeri bir boşlukta — yakında raflarını
dolduracağız!

Bir Arjantinli ister istemez Buenos Aires'e, bir İtalyan
Roma'ya taşır imgeleminde en eski kitap merkezini, ayrılıyor-

sak bir de burada: Kütüphanenin merkezini İstanbul'a oturturum ben. Efes'tekini bilmediğimden görmediğimden değil, o kütüphanenin kurucusu bir başkasının yıkıcısı yakıcısı olduğu için atalarım arasında yer tutmaya hak kazanamamıştır. Şehrîmin bir dolu kütüphanecisi olmuştur çağdan çağa, dilden dile, yazıdan yazıya geçerken, Photios hepsinin, hepimizin önderidir. Onca yangının, talanın, depremin; onca kuşatmanın, haçlı seferinin, fetihin ortasında kavrulmuş, savrulmuş, gömülmüş sayısız yazma, sayısız kitap için bir yolculuk güzergâhı oluşturmaya kalkışırsak, çıkış noktamızın Photios'un kütüphane kayıtları olacağı bellidir. Bir portresinin soluk bir kopyası bekler kitaplığımın bir köşesinde, onu alıp kulübeye getirmeliyim ilk fırsatta.

Kitap Delisi gravüründeki yüze Arcimboldo'nun tablosundaki, ikisinin ortalamasına Julianos'un ve Photios'un yüzlerinden hatlar, bütün bu alışıma benim resmimin soluk biriki çizgisi eklendiğinde: Beyefendi.

Önce bir kitaplık kurmuş, sonra bir kütüphane yap(tır)mış, hepsinden önemlisi yıllar yılı bu tasarı için çalışmış, hazırlanmış olduğuna göre kendisini kütüphaneci saymış mıydı?

Kütüphane kurmak başka bir kalkışım. Kütüphaneci, kurulmuş bir kütüphaneyi *işletmekten* sorumlu kişidir genellikle, böyle yetişmiş, meslek sahibi olmuştur. Kütlenin fiziğini kuşatacak, metafiziğini kenara koyacaktır. Kaçınılmazdır o ayrışma: Kitapların alınması, sınıflandırılması, korunması, dolaşıma girme sistematığının oluşturulup çalıştırılması, vakti geldiğinde tasfiyelere girişilmesi türünden somut bir işler tablosunun hâkimidir kütüphaneci, düşlem kurmaya ayıracak vakti sınırlıdır.

Böyleyse, ki böyleydi, ne o, ne ben.

Son yıllarda, hem yurtiçinde, hem yabancıları olduğum ülkelerde, sahaflardan, ikinci el kitap satıcılarından işittiğim ortak saptama cümlesi, genç müşteri sayısının gitgide düştüğünü anlatıyor. İstatistik verilerin tersi bir sonuca işaret ettiğini biliyoruz: Okur nüfusu büyüyor, yayımlanan ve satılan kitap sayısında gözle görülür artış söz konusu, sanal ortam okuma alanını handiyse sonsuza dek genişletti — neden, öyleyse, o ortak cümle düşmüyor ağızlarından?

Kitap bir nesne, okumak bir işlev olarak varlık alanını ve sınırlarını açadursun, *ritüel* gitgide geriliyor bana kalırsa: İlişkinin pragmatik boyutu gelişirken, simgesel sayılabilecek bir boyutu ufalıp daralıyor. Bizler için, bizden öncekiler için kitap bir karasevdanın objesiydi, onu yalnızca işimize yaradığı gerekçesiyle seviyor değildik, onları işe yarasınlar diye yazmanın *ötesinde* bir anlam yüklüyorduk üzerilerine. İkinci el kitapçılara bizi sürükleyen asıl gerekçe kitabı daha ucuza edinmekle birtutulamazdı: Eldeğiştirmiş her kitap, içerdiği metne, yazıya indirgenemeyecek bir varsılığa daha sahip olurdu: Okunmuş olmasını, kitabın içeriğine bir tür deneyim kazanmışlık özelliğinin yüklenmesi sonucuna bağladık gizliden gizliye.

Yeryüzü kütüphanelerinde nicedir, kitabevlerinde şimdilik okunmamış, *bekleyen* kitapların sayısını kimse kestiremezdi. Okunmayacak olanların bir çoğunun zamanı geldiğinde iskartaya çıkarıldığı, yokedildiği, yeniden kâğıt hamuruna dönüştürüldüğü sır sayılmazdı. Gelgelelim, saltık bir doğru değerlendirme biçimi değildi bu: Terazinin bir kefesinde geniş okur kitlelerine özel formüller eşliğinde tükettirilen başlıklar yığıladursun, karşı kefedeki *Maldoror Şarkıları*'nın yazgısını tekrarlayan kitaplar olabileceğine inanan derin okurların derin şüpheleri göze çarpardı. Anlaşılması güç bir kısır döngü hâkimdi kitap feleğine — bunu, olsa olsa, ömrünün yabana atılamaz bir dilimini okumaya ayıranlar anlar, anlamlandırabilirdi.

Okumanın ayrılmak, içeriye çekilmek olduğunu söylememiş miydim, eminim en az bir kez söylemişimdir. Bütün evren kenarda durur, okurken. Bir kitabın sayfaları arasına daldığınızda, ötekiler, sesleri ve sözleriyle kaybolurlar. Aydınlık, ılıman, korunaklı bir diyardasınızdır; karanlık, sert, ürkütücü bir yazının harfleri gözünüzden önünden akıyor olsa bile. Ondandır, ışığınızı söndürüp başınızı yastığa koyduğunuzda, sizi kuşatan gerçek dünyanın yerini *daha* gerçek bir dünyanın alacağını bilirsiniz. Böyle okumamışsanız hiç, siz henüz yaşamamışsınız demektir.

Bundandır, her okur kitaplığında kapağını açmadığı kitaplar da olsun ister. Onların vaadlarını önemser. Ummak, hayatın en sağlam fiillerinin başında gelir. Ne yazık ki, yanbaşında ukde dikilir: Okuyabileceklerimi tartsam, okuyamayacaklarımın ne kadarıdır? Akıllı okur, belli bir yaşa geldiğinde tevekkül duygusuna erişmeyi başarır: Bütün susuzlukları sonuna dek giderebilecek tek su görünmezdir.

Birkaç yıl önce, bir televizyon haber-röportajında, yıllar yılı okuma-yazma bilmeden yaşamış insanlarla yapılan

konuşmaları dinlemiştim. Kimi uzun süre saklamayı nasılsa başarmıştı “özür”ünü, ortaya çıktığı an utançların büyüğünü yaşamıştı; kimi, sorunu aşmanın yolunu bulmakta, koşulları nedeniyle, çok zorluk çekmişti. Çoğunluğun erken yaşta okuma-yazma öğrendiği bir ortamda bu bilgiden, araçtan yoksun kalmanın doğurduğu sıkıntıyı ölçmek güçtü. Duyduklarım, bir körün ameliyat sonrası görmeye başlaması üzerine yaşadığı durdurulmaz vertigo halini çağrıştıran coşkulu ifadeler taşıyordu. Ekranın karşısında, bir ara bu deneyimi kavramaya çalıştım, işin içinden çıkamadım: Kendimi, yazmayı hadi neyse (bunu ben söylüyorum), okumayı bilmeden, harfleri sökmeden sürüp gidecek bir hayatın ortasında kuramıyordum. Farklı alfabelerin kullanıldığı ülkelerde dolaştığımda gerginleştığimi anımsadım sonra. Düşündükçe, alfabe değiştirdiği için geçmişin yazısını sökemeyen insanların çoğunluğu oluşturduğu bir ülkede yaşadığımız gerçeği durduğum yerde gülümsetti beni — gülümsemelerin belki de en buruğuydu.

Beyefendi, eski yazı biliyordu anlaşılan. Fikret’in, Hâşim’in, Halid Ziya’nın kitaplarına; *A’mâk-ı Hayâl*’in ya da *Makber*’in ilk basımlarına; *Dergâh*’ın kimi sayılarına rastlamıştım raflarda. Gelgelelim, okuma notlarında yeni yazıyı kullanmıştı gene de. Bir dönem öyle olmuştu, şimdi de öyle ya: Okuryazmazlık statüsü Türkiye’ye özgü bir ara konum yaratmıştı. Olsun, hiç değilse okuyabilen okuyordu. Çankırı’da, askerliğimi yaptığım yıl, eski yazıyı enikonu sökmeye başlamıştım; gerisini getirmemiş olmamı büyük ayıbım sayarım. Öğrenseydim, daha da kaybolacaktım kitapların evreninde. En doğrusu daha da kaybolmaktır.

Bütün yazıları okuyabilmeli, her alfabede yazabilmeliydik. Yerküreye böyle biri gelmemiştir. Yalvaçların bile yabancı dilleri tanımadığı bir dünya burası. Köşemizde, harflerin harflerimize çevrilmesini, dillerin dillerimize döndürülmesini bekle-

meye alışmışız. Onbinlerce yapıtla henüz okuyabildiğim dillere aktarılmadıkları için tanışamamış olduğumu bilmek canımı acıtıyor.

Beyefendi, yaşlandığında girişmişti Kitap Evi'ne; Rıza beyin söylediklerinden anladığım buydu. Hastalığı ortaya çıktığında, iyi-kötü oturtmuştu buradaki düzeni. Ölmeye yatmak üzere olduğunu kavradığında, yeni kitaplar ile tanışmayacağı bir sonun eşiğinde, hüzünlenmemiş olabilir miydi? *Beklediği* kitaplara yetişemeyeceği bilgisi yaralamış mıydı onu?

Değer verdiği, okumaktan derin haz devşirdiği düşünürlerin, yazarların bir türlü tamamlanamayan "Bütün Eserleri", günışığına hâlâ çıkamamış yapıtları, yaşayanların üstünde çalıştığını varsaydığı kazı kitapları, ulaşamayacağı onca yazılı basılı nesne için ne türden duygulara kapılmıştı evinde, son yatağında?

Peşpeşe zihnimden geçen sorular, kulübede bomboş duruyordum bir sabah; kalkıp yerimden Kitap Evi'ne yöneldim, içeri girince hedefime yöneldim, kapağında *Bekçi* yazan kitabı çıkardım yerinden, arkasındaki elyazısı uzun notu okudum, *Aloşnâme*'nin son cümlesine göndermeyi görünce şaşırdım, donayazdım. Oysa, bir kitabın başlangıcının bir başka kitabın sona eriş cümlesinden hızını aldığını çoktan öğrenmiş olmalıydım.

Haziranı Temmuz dalgalanmalar, bir tür sürekli elektriklenme içinde geçirdiğimi sezdirdim sanıyorum. Kendime ayırdığım bütün saatları, sabahları ve haftasonlarını Kitap Evi'ne yöneltmemin evde yarattığı huzursuzluk doruğa çıktığı için eşim Sienna'ya gitme kararı almıştı. Öğle sonraları işimdeki varlığımı aksatmadım aksatmasına, belki buna varlık demek abartılıydı: Hayalet gibi dolaşıyordum ortalıkta, toplantılardaki halim dikkat çekiyordu tabii; başyardımcım bir ara, dolantılı sorularla ciddi bir özel sorunum olup olmadığını yokladı, bir şey söylemeye cesaret edemedi ama, sanırım bir gönül 'mesele'sinden şüpheleniyordu. İçimden önce güldüm, sonra kasıldım: Bir açıdan, öyleydi. Eşim yola çıkmadan konuşmayı denedim, işe yaramadı, ölçüsüz bir katılma içinde göründü bana. Gönül meselesiye, bu kadarı aşırıydı. Sonuçta, ben de katılma yolunu seçtim ve eşimin gittiği gün izne çıktım, söylemişim, bir aylığına evden ayrılıp kulübeme yerleştim. Yaz ortası işyerinde genel gevşeme olurdu her yıl, yeni mevsim hayhuyu başlamadan çalışanların çoğu tatile çıkar, tazelenip dönerlerdi; İstanbul'daki yakınlarının hemen hepsinin ufkumdan kaybolmuş olması, Kitap Evi'ne kesintisiz gömülmem için ülküsel ortamı yaratmıştı. Gelgelelim, bir aşamada, yaşadığım sallantıları kimseyle paylaşamamam sağlıklı bir yalnızlık girdabına düşmemle sonuçlandı.

Sırlarının ortasına gömülmüş yaşayan biri değilim ben. Gizlim saklım yoktur diyemem, herkesin vardır; gene de tanıyanlarım benim ketum, gizemli biri olduğumu düşünmezler.

Sorunu bu noktaya taşıyan, onyedi yıllık birlikteliğimiz boyunca hiç bu denli katılaştığına tanık olmadığını eşimin kararlılığı oldu: Onunla girdabın ortasına düşmüş halimin sonuçlarını paylaşabilseydim, yaz aylarını böylesine sert dalgalanmalar içinde geçirmeyeceğim benim gözümde kesindi. Battıkça konuşmamız güçleşti. Gerekçelerini açıkça dile getirmedi hiç, amansız bir direniş içindeydi. Tipik, alabildiğine basmakalıp bir erkek tepkisi sayılabilir: Kitap Evi'ni sanki gözdem gibi algıladığına varmış, çenemi tutamayarak bunu söyleyince de bardağı anlaşılan kırmıştım. Karşılıklı inatlaşma bir bakıma restleşmeye sürüklemişti bizi — Ağustos sancılarımın artacağı aymış meğer.

Belli ki, her gün telefon edip rapor vereceğime yanına gitmemi, hem de mahut uçak korkuma karşın uçağa atlayıp gelmemi bekliyordu. Bu kadarı yetecek miydi buzların çözülmesine, hayır, saplandığım bataklıktan –demişti son seferinde– çıkma kararı aldığımı söylememi istiyordu. İşimden ayrılıp, kalan hayatı terkedilmiş, işlevsiz, marazî bir kütüphanenin bekçisi

kimliğiyle yaşamam fikri doğurmuştu kafasında bataklık imgesini — ileride bir gün batmak fiili üstüne bir kitap kurmak, durumun farklı cephelerini tartmak isteği doğmuştu içimde.

Ne yapacağımı henüz bilmiyordum. 50'sine varmış, iyi-kötü tutarlı bir güzergâhı katetmiş, olgun sayılabilecek bir adamın düşeceği durum muydu?

Düşmekse, düşmektir. Kulübede oturuyor, geçmişimin ve belirsiz geleceğimin şeritleri birbirine karışmış, güçlü bir akıntıya teslim olmuş çaresiz varlığımın sürüklenişini izliyor gibiydim. Kurtulmak için kâh kayıt defterlerinin içine gömülüyor, kâh kalkıp rafların karşısına geçiyor, bir kitaptan ötekine sıçrayarak heyecan tazeliyordum. Kıvancın böylesi, bu türlü sü dengeli insanların harcı değildi.

Sırküpu olmadığını söylüyorum ama, aradan üç ay geçmesine karşın Kitap Evi'nden hiçbir arkadaşına sözaçmamam bunu doğrulamıyordu. Tümü kitapların ortasında yaşayan insanlardı üstelik. Haberi heyecanla karşılayacaktı herbiri, birbir soru cümlesi kurulacaktı, tuhafın tuhafı fikirler doluşacaktı zihnime. Susarak en doğrusunu yapmıştım. Şu var: Bu kadarı, paylaşımsızlığın bu kadarı taşınmaz bir yük halini almıştı üzerimde. En yakın dostum, her yıl olageldiği gibi Ayvalık'taki yazlığındaydı; asıl cep telefonumu epeydir kapalı tuttuğum için çıldırmış olmalıydı; büyük olasılıkla benimkine ulaşamayınca eşiminki aramış ve hiç ayrılmadığımızı bildiği ve sorularına müphem karşılıklar aldığı için meraktan çatlayacak hale gelmişti.

Ağustos ortasına doğruydum, aradım: "Ne oluyor reis, neredesin sen!" Telefonda anlatılacak konu muydu, merakını hafifletecek yuvarlak sözlerin ardından ne zaman döneceğini sordum: "Bu haftasonu annemi getirip döneceğim, pazar akşamını bana ayır." Kapattığımızda, birden içimin genişlediğini hissettim.

Tanışır tanışmaz kaynaşmamızda, başlangıç ânında bile kalıcı bir dostluğun temelini atıldığının kesinlik taşımasında şaşılası yan yoktu: Öylesine çoktu ki ortak noktamız. Dostluğumuzun derinlik kazanmasının asıl gerekçesini, ben gene de paradoksal bir özelliğe bağlardım: Biribirimize hiç benzemiyorduk. Ben, deyim yerindeyse, monokrom bir adamımdır. Tek eksenli, tek marifetli, tek eşli, belki çok yönlü ama tek kıbleli biri. Buna karşılık dostum, karşılaştığım en çokrenkli insandı: Elinden herşey gelir, merakları geniş bir yelpazeye yayılır, merkezi kolay kolay tanımlanamazdı. Mimari eğitiminden geçmiş, görsel sanatlara ve yazı çizi işlerine tutulmuş, denize sevdalanmıştı. Benim kadar marazî bağlantıları olmasa da, kitapları, kitap dünyasını sahici bir sevgiyle kuşatanlardandı. Buraya geldiğinde kökten sarsılacağından şüphem yoktu. Durumuma, ikilemelerine ışık düşürebilir miydi ayrı, herşeyi iliklerinde hissedeceği tartışılmazdı.

Cumartesi, Salih'i elinde iki sefertasıyla kıyıdaki mezeciye gönderdim; rakı, beyaz şarap, bira aldirttim. Hayriye hanıma, ertesi gün için, kulübenin önüne masa çıkarıp sofraya hazırlamasını söyledim. Uzun uzun rafların arasında dolaşarak,

dostuma düzen ve akış hakkında anlatacaklarımı saptamaya çalıştım.

Gece, yeniden çelik kutunun içinde kapalı kalmış, uykumda karanlık sahneler çatıp durdum. Sonra, derin uyumuşum.

Gün doğmadan uyandım. Bu mevsimde kuşluk vaktinin ışığı içime sınırsız bir haz yayıyordu. Kulübemde, önümde koyu kahveyle dolu fincanım, tüten sigaram, uykumdan, karanlık düşlerimden artan bazı sahneleri, yarım sekansları tartmaya çalışırken, Beyefendinin “ev”ini ziyaret etmiş olduğumu anladım. Yanılmıyorsa, Boğaz kıyısında, Beylerbeyi ya da Vaniköy taraflarında, bahçeli, iki katlı bir taş yapıydı. Kalan görüntüler giriş katından, içiçe geçmiş iki salondandı. Küçük, bodur bir döner kitaplık dışında kitap görünmüyordu ortalıkta, şimdi düşündükçe şaşırıyordum ister istemez. Rastladığım her nesne, mobilya, duvarlara asılmış bütün tablolar bulanıktı, dolayısıyla hiçbirşeyi teşhis edememiştim. Çelik kutu böyleydi.

Beyefendinin dünyasını doldurmuş nesneleri kavrayamamak cansıkıcı durumdu. Bu düşünce hemen güldürdü beni: Neredeyse düşsel ziyaretimin gerçekliğine inanasım gelmişti demek. Bir sonraki düşüncem, daha çok yorumdu tabii: Böyleyse, Beyefendiyi kütüphanesinden fazlasıyla sökme çabası vermekten hâlâ vazgeçemediğim ortadaydı. Kitap Evi’ndeki, şimdiye dek hakkında söz söylemekten kaçındığım tek obje, görkemli Kitap Tekerleği replikasıydı. Bütün kişisel kitaplıklarda –neredeyse– rastlanan, raflarda sıralanan irili ufaklı simge yanı ağır basan objelere, yazar fotoğraflarına ya da büstlerine, benzeri eşyaya yüz sürmemişti Beyefendi; bana kalırsa, kitapların kendilerinden ilgiyi uzaklaştırabilecek hiçbir varlığa hak tanımamak bir karar olmalıydı, olsa gerekti.

Sahi neden kitaplık raflarımızı kitapları temelde rahatsız eden fetişlerle, fetişimsilerle tamamlıyorduk ki? Yetmiyordu, nasılsa kütüphanenin istilâsına uğramamış duvarları, duvar kesitlerini tıkabasa resim, fotoğraf, afiş ile dolduruyorduk. Sanıyorum, bizi kuşatsın, rahim bir dünya yaratmaktı çabamız. Herkes, kesesinin elverdiği ölçüde açılıyordu zaman içinde: Kimimiz pahalı özgün yapıtlara erişebiliyor, kimimiz sınırlı çoğaltımlarla yetiniyor, en züğürtümüz ucuz çoğaltımlar yoluyla aynı duyguyu üretmeyi başarıyordu.

Evlerde, kitaplıkların nicedir başka vazgeçilmez komşuları oluşmuş, bazıları enikonu genişlemişti: 33'lüklerden kasetlere, CD'lere bir diskotek, videokasetlerden DVD'lere ve ötesine bir filmotek, gerektirdikleri cihaz ve donanımlarıyla, kütüphaneye kabadayılık taslamaya koyulmuşlardı. Bütün bu ögeler birarada, ilk kez girdiğiniz bir evde yalnızca insanların kendileriyle mi, bir o kadar kültürel kimlikleriyle, seçimleriyle, ufuklarıyla tanışma sürecini katetmenizi gerektiriyordu. Hepsi birden ve hepsi tek tek, bir dolu ipucu demekti.

Çelik kutu düşümü tetikleyen, öyleyse, Kitap Evi'nin ya-
lıtılmış varlığıydı: Beyefendiyi yaşarken, her ev bir insan aynasıdır, kuşatan, seçerek topladığı, biribirilerine eklemlendiği eşyadan yoksun halinde tutmam olanaksızdı. Kitap Evi'nin ilgili noktalarından müzisyenlerle, ressamlarla ya da sine-
macılarla bağlantılarına ilişkin varsayımlara uyanabilirdim şüphesiz; ama, sözgelimi Webern'in bütün yazılarının toplandığı kitabın hem de ilk basımının (9007) orada bulunması, müziğine yakınlık duyduğunun kesin göstergesi sayılabilir miydi? Bir Rubens kitabına, kataloğuna rastlamamış olmam, kesinkes sanatçının yapıtına kayıtsız kaldığının kanıtı mıydı bakalım? Kendi kitaplığımın eksikleri ve fazlalıkları, bunların güvenilir ölçüler olmadığını düşündürüyordu bana.

Hafif bir ögle yemeğinin ardından, klâsik siesta seansım için döşeğime uzanmadan dostumu aradım ve arada tebdil-i mekânda yarar vardır diye gidip çöreklandığım kıyıdaki çay bahçesinde buluşmamızı önerdim. Ona orada, önce, “olay”ı anlatmalıydım. İki şok aynı anda aynı yerde doğru olmaya-caktı. Meraktan ölüyordu koca oğlan, telefonda ağzımı aradı, “sabırlı ol” dedim, “şuna ne kaldı?”

Deniz bize küstü mü bilmem, bütün çocukluğumu ve gençliğimi sudan çıkmaz geçirdikten sonra uzaklaştım ben denizden. Beş-altı yıl önceydi, güneye bir zorunlu gidiş sırasında, akşam vakti beş dakika yüzüp denizden çıkınca dostumu arıyordum: "Hay Allah" dedi, "önceden söyleseydin medyaya haber verirdik." Çay bahçesinde, sümsük bir şemsiyenin altında, iskemle yolu şavilleyecek açığa yerleştirmiş beklerken, birazdan marsık gibi yanmış çıkageleceğinden şüphem yoktu. Neredeyse dakikası dakikasına yolun ucundan otomobilini görünce kalkıp karşılamaya kaldırıma çıktım. Her yanından sağlık fışkırıyordu koca oğlanın, kırk yıldır görüşmemişiz gibi uzun kucaklaştıktan sonra şemsiyenin altına geçtik.

Hal hatır sormaya vakit bırakmadan "anlat!" dedi. Sözümona hazırlanmıştım ya, böyle durumlarda en gücü başlangıç cümlesini kurmak, bir defa daha anladım.

Kadınların, toplam on dakika sürmüş bir olayı bir saatta anlatma yeteneklerine öteden beri hayran olmuşumdur: Ballandıra ballandıra, halka içine halka açarak, ara nağmeleri savsaklamaksızın aktarırlar başlarına gelenleri, tanık olduklarını, duyduklarını. Üstüne üstlük, tek bir kişiye anlatmazlar

hikâyeyi, değişik arkadaşlarına aktarırken farklı ögeler, değişkenler, çeşitlemeler girer devreye. Erkeklerin çoğu kestirme yolları yeğler anlatırken, ben beterin beteri, en ekonomik güzergâhı benimserim. Saraybosna dönüşümden o ana yaşadıklarımı beş dakikalık bir özete sığdırmayı başarmıştım nitekim. Tek kelime etmeden, yüzünde giderek artan şaşkınlık ifadesiyle dinledi beni dostum ve sordu: “Bana bak, bir numara çevirmiyorsun gene, değil mi?”

Haklıydı. Uğraştığım ciddi konular ve sorunlar, ciddiyetten ölme eşiğine beni taşıdığında, yıllardır, onun deyişiyle “numara”lar çevirerek bir tür denge arayışına yönelme alışkanlığı yaratmıştı ve zaman zaman kimsenin içinden çıkamadığı, gerçek mi uydurma mı olduğunu çıkaramadığı oyunlarımız nedeniyle küçük çapta nam salmıştım, benden şüphelenmesi doğaldı.

İşin kötüsü, bu kez “numara” benim başıma gelmişti.

Geceyarısını epey geçmişti, kafalar dumanlı, onu uğurlarken: “İyi ki benim başıma gelmedi böyle bir şey, ne yapacağımı bilemezdim” dediğinde bozuk bir gülümseme ilişti yüzüme.

Ben biliyor muydum ki?

Buluşmamız belli ki hem ruhumun kaslarını gevşetmişti, hem de gövdeminkileri: Haftalardır uyuyamadığım gibi uyanmıştım ertesi sabah, sanki uzun sürmüş ve içe işlemiş bir yorgunluğu üstümden atmıştım. Oysa, ikimiz de büyük içicilerden sayılmazdık ama, ya heyecandan, ya da açık havada oturduğumuz için, kendi ölçülerimizde ipin ucunu kaçırmıştık. Buna karşın üstümde herhangi bir ağırlık yoktu kalktığımda. Geç saat hafif bir kahvaltı yapmayı yeğledim gene de. Bir seferliğine, güne müzikle başlama gelenegiimi bozdum; önceki gün konuşulanları yeniden toparlamak, yerli yerine oturtmak öncelik taşıyordu şimdi.

Dostumun şaşkınlığı uzun sürmüş, bu da beni rahatlatmıştı: Yoksa durumumu abarttığım, yaşadığım bocalamanın bir içsarsıntıya dönüşmesinin aşırı boyutlara vardığını düşünebilirdim. Mimar ağır basmıştı önce, bekliyordum, doğaldı. Herkes aynısını yapardı, hızla tavaf etmişti etrafı ve hayret ünlemleriyle Kitap Evi'ni dışarıdan ve içeriden yoklayıp konuya yönelmiş, gene hızla tek tek ağaçlara bakmış, kimilerinin yabancı iklimlerden getirilip yetiştirildiğini söyleyerek bilgisizliğim ve ilgisizliğim nedeniyle baştan beri ikinci plana ittiğim bir başka önemli mirasa dikkatimi çekmişti.

Bir ara oturacak olduk kulübenin önündeki iskemlelere, iki dakika geçmedi fırladı yerinden, gerisin geri Kitap Evi'ne döndük, böyledir bizimki, coşkulandığında duramaz yerinde. "Müthiş, müthiş" diye tekrarlıyordu ikidebir, asıl cümlesini kurmuştu sonra: "Yahu, insan burada yaşayıp ölmek ister değil mi, ne dersin?" Ne mi derdim, sessiz cümlemi seslendirdi derdim.

Yerine, "dur" dedim, "daha kitaplara bakmadın doğru dürüst." Tepkisi bir hüsrana yolaçtı bende: "Boşver kitaplara reis, koru ve yapı olağanüstü. Hem senin kütüphanen zaten zengin, daha fazlasını ne yapacaksın?" Yanılıyordu. İtiraz etmedim, sabırla beklemek en doğrusuydu, nasıl olsa dıştan içe yönelecekti. Gerçi hiç beklemiyor sayılmazdım bu tepkiyi: Kitapseverdi dostum, ama kitapların hastası kesilmemişti hiçbir vakit, duracağı yeri bilmişti öteden beri, olmazsa olmazlarla yetinenlerdendi.

Cam kütlenin özellikleri üzerinde uzun uzadıya konuştu, bana eklem noktalarının büyük bir ustalıkla kotarılışını, çatı düzeneğinin nasıl güvence altına alındığını teknik terimlerle açıkladı. "İnan bana taştan, betondan sağlam bir gövde kurmuş adamlar, herhalde tam karşıdaki fayı hesaba katmışlar." Düşünmediğim canalcı bir özelliği daha çıkmıştı ortaya, Kitap Evi'nin.

Ama dostum, asıl Beyefendi'yle ilgili sorulara gömülmüştü. Bu incognito durumunu akli havsalası almıyor, bir biçimde na-

sıl olsa hakkında bilgi edinilebileceğinden kuşku duymuyordu. Ona kalırsa direnmiş, yeterince inatlaşmış olsaydım, bulmaca çözüldü. Huyunu suyunu tanımasam, bu inadı beni kızdırabilirdi; kaç defa, kimbilir hangi konularda boş ve amansız keçiliğine tanık olmuşluğum vardı, Beyefendiye yönelik merakını anlıyordum, nasıl anlamazdım: Bende kat be kat fazlası vardı. Gerçekten de çok zorlasaydım bir şeyler öğrenebilir miydim hakkında bilemiyorum; birincisi kimseyi zorlamayı beceremem ben, ikincisi, ki bu çok daha önemli, kapısını kapalı tutmak istemiş birini çilingir aracılığıyla taciz etmeyi kendime yakıştırmamıştım bir aşamadan sonra, bana sorulursa haklıydım. Kütüphanesinin arkasına gizlenmeyi seçmiş kişiyi tanımanın tek yolu kütüphanesinin içinden geçiyordu.

Akşamüstüne doğru, yeniden içerideydik. Kitapların arasında dolaşırken, Beyefendinin akıllara durgunluk verici güzellikte elyazısıyla donattığı okuma notlarına bakarken dostumun bakış açısının değiştiğini, Kitap Evi'ni "içindekiler"le birlikte görmeye başladığını gördüm, rahatladım. "Sen buraya gömülürsün artık" dedi bir ara, fiili hangi anlamda kullandığını seçemedim.

Sonra, kafasını Kitap Evi'nin merkezindeki, zeminden çatıya yükselen siyah sekizgen sütuna taktı, uzun uzun, enine boyuna inceledi onu, bir kez daha mimar gözü diye geçiriyordum içimden, tanısını getirdi: "Taşıyıcı özelliği yok bunun azizim, böylesine kunt bir yapıya süs olsun diye eklenmiş de olmaz gibi geliyor bana. Görünürde bir kapı düzeneği yok gerçi ama, bir biçimde açılabilir ve içinde bir şey olabilir" — durdu: "Böyleyse şaşmam."

Yemek boyunca da rahat durduğu söylenemezdi. Arada, hafiflemek amacıyla beş-on dakika başka bir konuya açılıyor, tekneyle yaptıkları gezilerden sözediyor, sonra, bir an durup "kâğıt versene" diyor, cebinden kalemini çıkarıp çizmeye ko-

yuluyor, fırlayıp Kitap Evi'nde ölçümler yapıyor, gerisin geri masaya dönüyordu.

Kulübeden de sözetmiştik uzun uzun. Beklediğim gibi, onun aklına da hemen Le Cabanon'u getirmişti, görür görmez. Eski düşlerimizden biriydi bu; ben keşfetmiştim Roquebrune'deki kulübeyi, birlikte oraya yolcu çıkma tasarımız belki biraz eskimişti, ancak hararetinden kaybettiği söylenemezdi. "İs-marlasan bu kadar olur." Keşiş hücrelerinden epey konforlu bir kulübenin sahibi olmak için ezelden beri yanıp tutuştuğumu biliyordu dostum. "Evet ama, sözümona kendi elimle yapacaktım bunu, böyle bedavadan konmak yoktu hesapta." Onun aklına geldi: "Sen bir yerlerde yazmamış mıydın şu kulübe saplantını? Belki de o nedenle yaptırtmıştır burayı." Ürpermiş-tim açıkçası: Beyefendi bu denli sokulmuş olabilir miydi bana, dönüp notlarını taramalıyım.

Gecenin sonunda, asıl sancılı sorunuma gelmişti sıra: Eşimle aramdaki kördüğüm için ne yapmayı öngörüyordum? Onu çok severdi dostum, incinmesini hiçbir biçimde istemezdi, gelgelelim benim durumumu da gözardı edemiyordu akıl yürütürken, iki tarafı da gevşetecek çözüm yolu için kafa patlatıyordu. Sözleri, bazı ışık dilimleri düşürdü içinden çıkmaktan zorlandığım karanlığıma. Tartacaktım önerilerini: Bir geçenek bulmalıyım, vardiysa bulacaktım.

Dostumu uğurladıktan sonra, dumanlı kafayla bir ara eşimi aramayı aklımdan geçirmiş, uyanıp kendime geldikten, toparlandıktan sonra aramamanın daha doğru olacağına varmıştım. Şimdi bunun da iyi bir fikir olmadığı düşüncesi ağır basıyordu. İkimizin biraraya gelip, yokluğunda kaynatmamızdan zaten tedirgin olacaktı; üstüne üstlük, onu karşımıza alarak bir tür dayanışmaya girdiğimize inanarak koca oğlana haksızlık yapmasına meydan verebilirdi anlatacaklarım. Ayrıca, telefonun aramızda olumlu rol üstlenemediği açıktı: Mesafeyi, burada

kalış kararlığımı, yanına gitmeyişimi temsil ediyordu baştan beri, sözün özü yüzyüze gelmenin vakti gelip çatmıştı, tabîî çok geç kalmamış idiysem.

Günü oyalanarak, kendimi oyalayarak geçirmeye karar verdim. Dostumun gözlemlerinin, dile getirdiklerinin ışığında bir başka boyut kazanmıştı sanki herşey. Kitap Evi'ni dışarıdan ve içeriden ilk kez görüyormuşcasına gözden geçirdim. Kafam özellikle siyah sekizgen sütuna takılmıştı, gerçekten de bir kapısı, göze çarpmayan bir kilit düzeni olabilir miydi, bir de kendim yokladım. Aslında, gizemli bir bölmeye gereksinmem yoktu, ortada duranlar bana baştan beri yetmişti; kaldı ki gotik anlatılarda sık rastlanan bu türden ögelere düşkün biri sayılmazdım. Beyefendiyi bilemezdim ama, Kitap Evi'nde rastladığım mağaralar, inler, "insolite" mimarlık ürünü sayılagelmiş yapılar ile ilgili yayınlar benden hayli farklı meraklara kapıldığını gösteren tek küme değildi, bunu hesaba katmalıyım.

Akşamüstü Salih'in yanına gittim. Geleli beri ikisiyle de ender konuşmuş olduğum için olsa gerek heyecanlandı, düpedüz kekelemeye başladı. Sorularım endişelendirdi onu, sanırım. Dört ay boyunca Yalova'da çok büyük bir çiftlikte kalmışlardı, anladığım kadarıyla botanik stajı denilebilecek bir süreçten geçmişti orada, özellikle Japonya'dan getirtilmiş bir uzman hayli etkilemişti Salih'i: Toprağı, suyu, havayı bir başka bilen, tanıyan bir adamdı anlattığı, ona her mevsimin püf noktalarını belletmişti. "Ondan beri" dedi bir ara, "dünyaya farklı bir gözden bakıyorum." Birden gözümde büyüdü o ufak tefek adam, bugüne gelesiye onunla doğru dürüst söyleşmediğim için kendime kızdım. Uzak-Doğu kökenli kiraz ağacı üstüne kurduğu kırılğan tınılı cümleleri yaşam boyu unutmayacağımın farkındaydım.

Akşam, hava iyice yumuşamıştı, kulübenin iki adım ötesindeki hamağa uzanmıştım ki, birden gökyüzünü koyu büyük bir leke kapladı: Leylekler toplanıyordu. İçimi önce bir coşku dalgası kapladı, peşisıra bir keder dalgası geldi ve kovaladı onu: Zaman insafsızın insafsızıydı.

Sonra, Kitap Evi'nin arkasındaki asırlık meşenin yapraklarının arasından, ah eski ayın ondördü, dolunayı gördüm. İçimi asıl kabartan yoksa o muydu? Yıllar önce Rio de Janeiro'nun bir kenar mahallesinde katıldığım Macumba töreninde kadın papazın söylediğini anımsadım: "Senin bütün hayat düzenini Ay belirleyecek." O an telefonum çaldı. Az daha düşüyordum, yetişeyim derken. Bir tek eşimin bildiği numarayı dostuma verdiğimi nasılsa silmişim kafamdan, meğer oymuş.

"Vardın mı Ayvalık'a?"

"Ne varması, dün geceden sonra bugün yola çıkmayı göze alamadım, yarın sabah düşeceğim yola. Senin için çalıştım bugün, boş durmadım, e-posta gönderdim biraz önce, bakarsın."

“Kolay gele reis!” cümlesi eşliğinde iki bağlantı içeriyordu e-posta. İlkini açtığımda kaşlarım havaya kalktı: Kitap Evi’nin mimarî çizimlerini bilgisayarda yapmış, birkaç kesitleme seçeneği oluşturmuştu dostum. Kendimi, henüz varolmayan bir yapıyı mimarına ısmarlamış bir işveren gibi hissettim birden. Beyefendi’nin katettiği sürecin ilk hamlesine dönmüş sayıldım. İmgelemindeki baştan beri böyle bir şey miydi, yoksa mimarlarla görüşmeleri sırasında mı, ağır ağır, bu çözüme yaklaşmışlardı? Herşeyin seyir defterini tutmaya meraklı olduğuna göre, Kitap Evi’nin serüveninin kayıtlarını, girişme tutanaklarını, yazışmaları bir defterde toplamış olabilirdi pekâlâ. Rıza beyi aramayı ve ağzını aramayı düşündüm önce. Ardından, ateş bastı: Raflardan birinde, dilsiz sırtlı olduğu için dikkatimi çelmemiş bir cilt bekliyordu belki de. Yabana atılamayacak olasılıktı. Öyle ya, içerideki kitapların yarısını olsun henüz yerinden çıkarmış değildim.

İkinci bağlantıya gecikmeden döndüm, içeriğini merak ediyordum. Kitap Tekerleği ile bağlantılı bir sitenin linki çıktı karşıma, tıklayıp girdim. İnternet kaynaklı bilgilerden üfleyerek yararlanırım genellikle, bütün eski kafalılar gibi doğruyla

yanlıştın, fazlayla eksiğin içiçe geçtiği alan olarak bakarım o kuyunun aynasına, vakti geldiğinde geleneksel kaynaklardan doğrulamak kaydıyla (sanki onlar doğrunun tekeli ellerinde tutuyorlarmışcasına akıl yürüttüğümün bilincindeyim), yazı-lanları okudum.

Öncesi yoktuysa, Kitap Tekerleğinden sözeden ilk kaynak, 1588 yılında Paris'te basılmış, Agostina Ramelli'nin garip ay-gıtları hakkındaki kitaptı ve CLXXXVIII sayılı gravürde, is-kemlesine oturmuş bir adamın önünde bir değirmen gibi du-ruyordu! Adam ve tekerlek pencerenin ışığından yararlanacak biçimde, bir bölümü görünen bir kütüphane ortamındaydılar. İlerleyen dönemlerde, Ramelli'nin Kitap Tekerleğinin çeşitle-melerine rastlanmıştı, değişik yayınlarda. Bir yakın çağ örneği bugün Smithsonian Institute'da, Victor Hugo'nun *Eşek* şiirinde andığı bir başka örnek Arsenal Kütüphanesindeydi. Sitedeki gravürler ve fotoğraflar, oldukça hantal görünümlü bir aracı canlandırıyordu. Kulübedeki tekerlek görünüşte onlara benzi-yordu ama, hem yeni olduğu için, hem çağdaş bir tasarımcının elinden çıktığı için son derece zarif ve kullanışlı bir araçtı, yüzü aşkın cüsseli kitabın oluşturduğu ciddi ağırlığa karşı yağ gibi kayarak dönüyordu ekseninde ve asıl beni şaşırtan yanı sessiz-liğiydi. Yandaki, görünür bir yerde çok ufak bir pirinç levha-dan Kopenhag'da yapıldığını öğrenmiştim.

Buluştığımız gün, tekerleği incelemek için Kitap Evi'nden getirip sıraladığım kitaplara gözetan dostum, "adam olana bu kadar kitap yeter de artar bile" demişti. Onunla mı bir tek, baş-ka kitap forsası arkadaşlarımla da sık tartıştığımız bir konuydu bu: En azından şu olgun yaşımızda, sınırlı sayıda, ölçülüp biç-i-lerek seçilmiş kitaptan oluşacak bir çekirdek-kütüphanede ka-rar kılamaz mıydık? Hangimize sorulsa "öyle" diyecekti, doğ-ruluğunu doğrulayacaktı böylesi bir karar alıp uygulanmasını,

yüksek sesle gülüşölüyordu hemen: Aramızda bu köktenci ayıklanışına hazır olanımız yoktu. Belki kitap tekerleği darın darı bir ölçekti, ama onbinlerce kitaptan birkaç yüze inmek için hepimizin gerçekçi gerekçelerinin önsirasında “yaş”ımız geliyordu artık. Deneyimlerimiz, en obur okurun okuyabileceği kitap sayısını kitaplıklarımızda enikonu aştığımızı gösteriyordu. Kaç yıl daha vardı önümüzde? Kaç kitaba, elimizdekilerin kaçta kaçına yetecekti kalan ömrümüz?

Köktenci düşlerin, düşüncelerin en çekici yanı hepten masrafsız olmalarıydı. Şimdi şu hamağa uzanacak olsam, bundan böyle yaşayacağım yılları tek satır okumadan, yazmadan geçirme fikrini gözden geçirmeye kalkışsam belki bir şey kazanamazdım, birşey yitireceğim de söylenemezdi ama. “Okuyacağım kadarını okudum, yazacağımı yazdım” demek, Mallarmé’nin ünlü dizesini simge düzleminden gerçeklik düzlemine geçirmek ne kadar güçlü. Dünyayı yerinden oynatmak için bir dayanak noktası dileyen adam haklıydı: Bizim gibiler, çok genç yaştan başlayarak kendilerini yazının tılsımına inandıranlar, kitaplardan oluşan bir dayanak noktası yaratmıştık kendimize, ondan bir biçimde yoksun kalsak sonsuz bir boşluğa yuvarlanacak, uzayda kaybolan astronotlara dönüşecektik. Nasıl geçerdi günler, aylar, yollar, kitapsız? İpin ucunu kaçırmaz, hastalanmaz, yanmaz mıydık?

Köktenci düşünce masrafsızdı tabî, oysa örseleyiciydi. Yattığı geçici sarsıntıyı atlatmanın yolu makûl çözümlere yönelmekten geçiyordu. Dikey dörtgen, kendi etrafında dönebilen kütüphane mobilyalarını her vakit sevdim, hiçbir zaman edinemedim; evi kitap tekerlekleriyle dolduramazdım, aşırı ve anlamsız çaba, bunun yerine döner kitaplıklardan dört-beş tane yaptırabilir, kütüphanemden yaklaşık beş yüz temel yapıt seçebilir, geri kalanı elden çıkarabilirdim. Gerçek *yüküm*

bundan böyle bu, bu kadar olurdu. Okumam gerekirken bu yaşa gelesiye okuyamadığım (Vergilius) ana kitaplarla, yıllar önce okuduğum, etkisi kalıcı olmuş (Schopenhauer) ana kitapları buluşturacak, daraltılıp yeğinleştirilmiş bir çekirdek-kütüphane.

O aşamada, ister istemez gülme tuttu beni. Gülüyorduy-sam, halimdendi: Yazı masamın üstü, çekmeceleri, etrafındaki rafları dolduran klasörler, dosyalıklar birkaç yazarın ancak birkaç hayat hakkını kullanarak erdirebileceği kitap tasarılarıyla doluydu; nicedir taşkınlaşmış, buldukları her köşede kuleler oluşturmaya koyulmuş evdeki kitaplıklarım yetmiyormuş gibi gelmiş Dragos’a gömülmüştüm — köktenci düşüncelerim kökten gülünçtü. Asıl köktenci tasarı, önce burayı, sonra gidip evi ateşe vermek, mahut çözüme başvurmaktı. Hani Cocteau, kütüphanenizde yangın çıksa önce neyi kurtarırsınız sorusuna “ateşi” yanıtını vermiş ya, bu tür zekâ patlamalarına karnım toktur, ben, sanırım, kendim dahil hiçbirşeyi kurtarmayı başaramazdım.

Dostumla asıl büyük ortak tasarımız, ne yapıp edip bir Aynaroz seferi düzenlemektir. Zaman içinde hayali zayıflayacağına güçlenen bu serüven üzerine konuşmaya başlamaya görelim, gitmeden köşesini bucağını tanır hale geldiğimiz manastırlara ilişkin ayrıntılara iner, en çok da olağanüstü ikona koleksiyonları ve kütüphaneler için yanıp tutuşurduk. Doğrusu, resmî bir başvuruda bulunup beklemektir, ama ben korsan hikâyeleriyle yarışacak türden gayriresmî çözüm yolları önermekten, deniz yoluyla gizlice o ülke içinde ülkeye ulaşmaktan söz etmeye bayılırdım. Dördümüz yemekten ne zaman konuyu açsak, kadınlar haklı olarak isyan ederdi masada: Kadınların girmesinin yasak olduğu bir yere böylesine iştahlı yolculuk planları yapmamıza tepki duymaları doğaldı; kaldı ki biraz da onların

yapay kızgınlıklarını tetiklemeyi sevdiğimiz için birlikte olduğumuzda közleri karıştırmaya bayıldığımız ortadaydı. Aynaroz, bir dünyanın, belli bir dünyanın elyazması kitap cennetiydi. Yüzyıllar boyu keşişler göznuru harcamışlardı onları işlemek uğruna. Atölyelerini görmek, yazıcı keşişlerden biriyle işinin püf noktaları hakkında konuşmak için can atıyorduk. Kadınların gözünde, bir hapisanenin içine gömülmüş ikinci bir hapisaneydi oysa orası. Dostum, Pazar gecesi ayrılmadan beni Kitap Evi'nden kendime bir hapisane yaratmamam konusunda uyardığında ona bunu anımsatmıştım. Yanıtı gecikmemişti: "Ömrünü Aynaroz manastırlarından birinde geçirir miydin?" Oradan, dümdüz hapisanelere uzanmıştık. Bir dönem kurcalamaya çalışmıştım: Neden, başta Amerikan hapisanelerinin bir çoğu, mahkûmlar kitaplardan uzak tutuluyordu? Neden, Gulag takım adalarından Syklovski'de, tam tersine, dev bir manastır kütüphanesinin yanına kurulmuştu hapisane duvarları? Gerçek ya da sözümona suç işledikleri için demir parmaklıklar arasına yığılan, koğuşlara ve hücrelere kapatılan insanlardan kitapların esirgenmesi, yalnızca gövdelerinin değil akıllarının ve imgelemlerinin de özgür bırakılmaması amacına mı dayanıyordu?

"Bataklık"tan "hapisane"ye, Kitap Evi'ni en yakınlarım bir tehdit sayarken benden çok kendilerini, benimle ilişkilerinin mahiyetini düşünüyor olabildiler. Burada bir dayatma, bir zorunluluk söz konusu edilemezdi ama, eninde sonunda, olacaksa, gönüllü bir kapanıştan dem vurulmalıydı: Aynaroz'u yaşamının en anlamlı hedefi sayan keşişle, Gulag'a gömülen muhalif arasında benzerlik aranamazdı.

Gene de, İmge beynimin merkezinde kıpırdamaya başlamıştı. Beyefendi, Kitap Evi'nde Louise Bourgeois'nun dev kataloğunu (29112) benim kitaplarımın yakınındaki raflardan

birine yerleřtirirken aradaki hısımlık baęını hesaba katmıřtı büyük olasılıkla, ama gotik dūřlerimden birinde, o mūthiř “Annem”in bambařka bir iřlev űstleneceęini űngűrmūř elbette olamazdı: Kendimi, aęların ortasında bořyere çırpınırken gűrdūęim gece sanırım haykırarak uyandım kulūbedeki dűřeęimde. Bir ava dűnūřmūřtūm, iliklerime dek sűműrűlecek, posa kalasıya tűketilecektim orada — burada.

ıkıp açık havada, bir dilim ufalmıř dolunayın karřısında, gecenin dibinde, űstűste tűttűrdűm ve ertesı gűn řehre inip uçakta yer ayırtmaya karar verdim. Havaya olaęanűstű bir yazsonu yumuřaklıęı egemendi, bunaltıcı nemli geceler geride kalmıřa benziyordu. Kulūbedeki bodur buzdolabına kaldırdıęım cin řiřesini, tonikleri ve hafif bűzűřműř mandalinleri çıkardım: Bu gece uyumayacaktım.

Katalog benim kitaplanmın yakınındaydı, ama Beyefendi’nin konuya benim kadar sokulmadıęı ortadaydı: Arakhne’yle ilgili bařka bir yayına rastlamamıřtım, benim bir raf dolusu kitap/ belge/ CD (“Tarantella”) toplamım olduęu hesaba katılırsa, ne űrűmcek, ne imgesi çaęırmıřtı onu. Yabana atılamayacak bir olasılık da, dűřtűęű biriki kısa not da bunu destekliyordu benim gűzűmde, tam tersine, bařta eřim, birçok kiřiye musallat olmuř fobinin kurbanları arasında yeralmasıydı.

Benim “autoportrait”ye varasıya űzdeřlik duygusuyla yaklařtıęım, soylunun soylusu saydıęım, canlılar āleminin en sıkı iřçisini defalarca aęını kurarken izleme olanaęım doęmuřtu. Yetkin uzay geometrisi. İnsan elinden çıkma hiçbir atkı boy űlűřemezdi aęlarla. Beyefendi, ilerideki cam kűtleyi neden sekizgen olarak kurmuřtu? űzenmedięi, bilinçsizce űyle bir biçimde karar kıldıęı kimin aklına yatardı bilmem, benimkisine asla yatmıyordu: Kitap Evi, dűpedűz aędı.

Nasıl bir balkon korkuluğunun iki demir çubuğunun arasına ağını kurmaya karar verip, saptadığı dayanak noktalarından hareketle, oldukça hızlı bir koreografik düzene ayak uydurarak dikey ve yatay çizgiler çekiyorsa o ufarak canlı, benzeş bir örgü tekniğiyle kurmuştu Kitap Evi'ni Beyefendi. Kitapların ediniliş sırası, yerleştirilme sırası, okunma sıraları sekmez bir düzen barındırıyordu. Bütün elyazması notları, göndermeleri, ilintilendirmeleri tarihlendirilmişti: Burada bir okurun tarihi, yaşamöyküsü, güzergâhı duruyordu. Kafka'dan Deleuze-Guattari'ye, Elias Canetti'ye, Orson Welles'e, daha nicesine giden ve dönen bir çemberi başka bir çember kesiyordu. *Mahur Beste*'nin Behçet Bey'ine, oradan *Gülün Adı*'na, Canfora'nın bir kitabına ve ötesine merkezinde alevler, kuyruğunu yutan yılan. Herbirini özenle çentiklemişti. Ayın karanlığı delemmediği gecelerde, gökyüzüne kafamı kaldırdığımda, yıldız takımadalarını birbirilerine bağlayan görünmez yolları andıran bir sonsuz ilişki ağının eşi benzeriydi.

Cinin şişede durduğu gibi durmadığı bilmediğim şey değil. O sakın, durgun görünümlü sıvı kana karıştığında anadilimdeki anlamsal karşılığına oturuyor. Genellikle öyle olmaz, bazan canım esirmek ister. Zaptettiğim ne çok itki, tepki, hışım, coşku, endişe tohumu vardır, yoldan çıkmalarını, açığa çıkmalarını beklerim. Yarıyariya denetim altında gerçekleşebilseydi Delirium Tremens, gözümü kırpmadan daldardım o bulutun içine, gelgelelim sahici taşkınlıkların sigortası olmaz, gidenin dönemediği eşiklerdir.

Birden, aklıma Houari Touati geliyor. Çıkar çıkmaz gördüğüm kitabının yayın haklarını hemen aldirtmışım: İslâm dünyasında kitap koleksiyonlarının, kütüphanelerin, kitap 'dolap'larının tarihini kateden bilgelik dolu araştırmayı henüz çeviriye verecek vaktimiz olmamıştı, bir gün işyerimde çalışı-

yordum, giriş katında bir hocanın birkaç öğrencisiyle birlikte elyazması koleksiyonunu görmek için izin istedikleri haberi ulaştı, yukarı getirmelerini söyledim, odama giren ve aynı yabancı dili konuştuğumuzu öğrenince rahatlayan adam “benim adım Houari Touati” dediğinde masamdaki kitabını göstermiştim ona, karşılıklı şaşkınlığımız ve coşkumuz görülmeye değerdi. Koleksiyonu tabii incelemesi için o an açtık, asıl baş-baş Doğunun kitap evreni üzere birkaç saat süren konuşmalarımız besleyici oldu — “dolap” imgesi bu karşılaşmadan sonra aldı yürüdü kafamın içinde, ben her vakit kapatılabilen, kilitlenen, bir kapısı olan mekânlar ve nesnelere tutku duymuştum.

Çelik kutu başka, kâbuslarımın vazgeçilmez ögesi, ne tutkusu, düpedüz korkunun yatağıydı. Başlangıçta, ya uçak yolculuklarını önceleyen, ya da yolculuğu izleyen gece, yüklen-diklerimin de etkisiyle uykumun dibinden sökün eden, tabut çağrışımı nesnenin uzunboylu bir gizi olduğu söylenemezdi, belli ki uçağın birebir karşılığıydı boşlukta hızla yüzen, nedense çelikten yapılmış olduğundan şüphe duymadığım ‘kabin’. Zamanla, uçak yolculuklarına yapışık durumundan sıyrılıp bütün bunalımlı dönem uykularımda, bungunluk anlarımda ortaya çıkar oldu. Yoksa bir kutu biçimine girmiş bir cin miydi? Belleğimde kaydı belirsiz bir imge saklanıyordu öte yandan: Ortaçağ kökenli, acemi bir elden çıktığı izlenimi veren bir gravür ya da minyatürde görmüştüm sanki onu ve altında “Nuh’un gemisi” yazıyordu, dalgaların üzerinde sürüklenen, ama hiçbir biçimde gemiyi ya da tekneyi andırmayan büyük kutu. Şimdi herşey biribirine karışmıştı: Günün yorgunluğu, uykumdan fırlayışım, şu lânet cin şişesi, uçak bileti konusu, karar vermemiş miydim ben, ne kararı, evet karar, karar içinde karar: Kara neredeydi?

Sızmamak için yerimden kalktım, başım dönüyordu gerçi, ama ay ışığında patikayı izleyerek Kitap Evi'ne ulaştım, içeri girdim, karanlıkta Daidolos, içeride dolaşmaya koyuldum. Koleksiyon olsun diye değil öylesine, kütüphane kartpostalları toplarım eskiden beri. Durumum, onlardan birini, Massachusetts Watertown'daki körler kütüphanesinde çekilmiş bir fotoğraftaki kör okurun yürüyüşünü çağrıştırdı bana. Kitapları görüyordum, yazıları okuyamıyordum, yazar adları ve başlıklar sanki tanımadığım bir alfabenin harfleri ya da resim-yazıları, birer lekeye dönüşmüşlerdi, neyse ki gözlüğümü kulübenin önündeki masada, cin şişesinin yanında unuttuğumu anımsayarak yeni bir panik dalgasına kapılmaktan kurtuldum. Rahatlamakla kalmamış, bir tür dinginliğe ulaşmıştım: Kitapları teşhis edememek gevşetmişti beni, oradaydılar ama seslenemiyorlardı artık, kimliklerinden kişiliklerinden soyutlanmış kütleler omuz omuza vermiş, bir içduvar yaratmışlardı, beni dışarıda bekleyen her türlü saldırıdan, davranıştan koruyacak güce sahip olduklarını biliyordum. Merkezdeki sekizgen sütun, siyahın ortasında simsiyah, üstü henüz kakılmamış, yazılmamış Rosetta taşını çağrıştırdı bana, kesinkes koyu bir gizi olmalıydı, yeterince sabredene, beklemeyi öğrenene, bakmayı ya da kulak vermeyi bilene bir biçimde günü geldiğinde açılacaktı. İçeride ne olduğunu biliyordum.

Bilgelik Dolabı'nın yazarıyla akıl sır ermez bir rastlantı sonucu karşılaştığımız günkü sohbetimizde, ona kitap dolabı kavramıyla ilk kez *Binbir Gece Masalları*'nda (1017) karşılaştığımı aktarmış, sonra ona işyerimdeki üç duvara yaptırttığım simsiyah kapaklı kitap dolaplarını göstermiştim. Bir seferinde, erken yaşta kaybettiğim bir arkadaşım yönettiği dergide kitap-severlerle yaptığı dizi röportaj için kendisini kırmamamı rica etmiş, sorularını yanıtlayınca da ünlü bir fotoğrafçımızı kütüphanemin fotoğraflarını çekmek için göndermiş, adamcağız ka-

paklarını açmayı reddettiğim kara dolap kütlesinin karşısında ne yapacağını şaşırmıştı. Anekdot Houari'yi kahkahalarla güldürmüştü. Sekizyüzdoksansekizinci gece başlayan, Şehrazat'ın ballandıra ballandıra, bir o kadar da dolandıra dolandıra, geceden geceye aktararak anlattığı "Büyülü Kitabın Hikâyesi" için yıllardır kafamda çeşitli değişkenler serpiliyordu; birinden birini seçemeyeceğimi görelî beri, *Tristram Shandy*'yi (8102) çağrıştıran sapak dolu özelliğini yansıtacak uzun bir labirent kurma hedefiyle tasarımı köşesinde zaptetmeye çalışıyor, oysa çıkagelen her yeni değişkeni dosyasına eklemekten keyifler devşirmekten de geri durmuyordum.

Şişenin dibine yaklaşıdurayım, fırdöner başımın merkezinde sabit yerini koruyan kördüğüm, otuz yılı aşkın bir süredir beni oyalayan hikâyenin iki damarından hangisinin şu an ağırlığı temsil ettiğini anlamaktan aciz kaldığımın farkındaydım. Masalda, okuduğu kitabın gizini öğrenmesi için hayatını kurutma tehdidiyle uzaklara gönderdiği dostunun bir türlü geri dönmemesinin yüce Harun Reşid'i giderek kaygılandırdığı, insan sevgisinin herşeyin üstünde yer tuttuğu gerçeğini vurgulayan asal meseldi. Gün ışırdır ışırmaz, hem de halime aldırma maksızın, çelik kutuya kapanmak üzere buradan ayrılmalıydım. Beni orada bekleyen, hiçbir define sandığıyla değiş-tokuş edemeyeceğim, elle tutulur bir varlığın içindeki elle tutulamaz bir anavarlıktı.

Cümlemleri beğendim: Ömrü cümle kurmakla geçen birinin başına ne gariptir seyrek gelir bu, bir tanesine erişmek uğruna yüzlercesinden geçersiniz. Okuduğumuz kitapların ezici çoğunluğunda doğruladığımız bir sonuç olmamış mıdır ayrıca: Yazı yazı olalı yerkürede kaleme alınmış sayısız sayıda kitabın arasında, *doğru* cümle sayısının yüksek çıtaya ulaştığı bir avuç kitaba rastlanmıştır, onları da gerçek cinlerin kâğıda düştüğü söylenir. Harun Reşid, elindeki sınırsız erke karşın

dipsiz, koyu bir bungunluğun pençesine düşmüş, yönlendirildiği kitap dolabından seçtiği örnek, onu kâh güldürerek, kâh ağlatarak kuyunun dibinden çıkardığında, bu kez de okuduğu kitabın büyüünün kaynağını seçemediği için hiddete kapılarak gizi çözmesi için en sevdiği insana ölümcül buyruklarla yüklenmişti.

Otuz yılı aşmış, ‘nasıl bir kitaptı?’ diye kurmaya koyulmuşum içimde, anlaşılan onunla bir kütüphanede karşılaşamama korkusuna kapılarak daha da korkutucu bir çözüm yolu arayışına, onu yazma hırsına mı mühürlenmiştim? Zihnimi kaplayıveren soru önce bir ürperti yaymıştı içime, hemen ardından düpedüz titremeye başlamıştı bütün gövdem. Bereket yaprakları harekete geçiren kuşluk vakti rüzgârını duydum, kalktım ve kulübeden hırkamı alıp giydim, çıplak başımı korumak için kasketimi askıdan aldım, kahve suyunu ocağa sürdüm, hem içimi ısıtmalı, hem cini kovalamalıydim, sonra güneşin doğuşuna eşlik etmek üzere kıyıya doğru yürüyecektim. Su ısındursun, bir pusula kâğıdına iri harflerle “Dönmezsem merak etmeyin” yazdım.

Bavulumdan temiz çamaşır, çorap, gömlek seçip sırt çantama yerleştirirken yazdığım pusula yetersiz göründü. İlkinin altına yapıştırmak üzere bir pusula kâğıdı daha kopardım blok-nottan, gene iri harflerle üstünü doldurdum: “Hayriye hanım, Kitap Evi’ndeki karışıklığa aldırmayın ve lütfen hiçbirşeye dokunmayın.” Durup, kalan boşluğa ekledim: Döndüğümde halledeceğim.”

Dönecek miydim?

Birdenbire olmaz gece, önce, ağır ağır dolması gerekir. Birdenbire bitmiyor da: Yavaşça karanlığından boşalmaya koyuluyor. Dragos sokaklarında bu saatte kul yok. Tek tük pencerede ışık gene de: Erken, çok erken kalkan kazanır. Cümlemi beğenmiyorum. Başdönmesi azalacağına artıyor, yokuş aşağı dengem bozuk, adımlarım savruluyor, dikkat kesilmeliyim: Düşmek nedir bilirim. Bu sokağı tanıyorum, en yaşlı ve en ünlü tarihçimizin demir attığı bahçeli ev az ileride. İmparatorluğun kuruluş dönemi sırlarına ulaşmaya çalışıyor hâlâ. Çevremde tarihçiler oldu, loş tabakaların arasına dalış biçimlerine hayranım. Çoğu bir dönemin uzmanıdır, şimdiki zamana sık sık yan çizerek yaşarlar, aramızdadırlar, değildirler. Belgelerin ortasında, boşlukların ortasında iz ve giz sökücüler. Kimseye görünmemiş şeyler onlara aniden görünür. Aniden sözün gelişi, yıllardır topladıkları, dağınık bir bulmacanın parçaları arasındaki bir boşluğu aniden doldurdukları söylenemez. Ulaşılan eksik parça etrafındaki kesif karanlığa ışık tuttuğunda yerlerinden fırlarlar. Herşeyin anlamı ve sırası değişir. Beyefendinin Tarih'e düşkünlüğü benim sınırlı ve yararlı ilişkimle kıyaslanamazdı: Kitap Evi'ndeki ağırlığını ilk günden farketmişim. Baktıkça, onu kazı alanlarında, büyük arşivlerde, Vatikan'ın ya

da Moskova'nun kuytadaki depolarında yılmaz bir gölge gibi dolaşırken görebiliyordum. Kitap arkası notları hangi dehlizlerden geçtiğinin kanıtlarıyla doluydu. Tartışmasız olan, asıl göz nurunu, yılların içinde, yazılı dünyayı kuşatmış tarih çalışmalarına ayırdığıydı. İskenderiye kütüphanesinin içeriğini sökmek için pek çok kaynağa başvurmuş, yanyana getirdiği araştırmaları dikkatle okurken çelişkiler saptamış, belirsizlikler görmüştü. Bir tek Korkunç İvan'ın ulaştığı söylenen, Bizans kökenli, sonrasında izleri kaybolmuş beşyüzü aşkın elyazması kitabın da, Photios'un kayda düştüklerinin de, ilk zamanlardan yakın zamanlara kül olmuş, toprağa gömülmüş, Bağdat'ta Moğolların suya döktüğü binlerce özgün yapıtın düşünüyorum kurmamış olsun düşünülebilir miydi?

Kıyı şeridine yaklaşırken sırt çantamın ağırlığı artmış gibiydi. Asıl derdim kafamın fırdönmeyi sürdürmesiydi ama. Geceyi geç bitiren sürücülerle erken yola koyulanların nasıl olsa etraf ıssız diye topukladıkları bir saatte, şu halimle, her gün birkaçı telef edilen kedilerin ve köpeklerin arasına karışabilirdi gövdem. Neyse ki badireyi kazasız belâsız atlatmayı başarak deniz kıyısına ulaştım. Birden adalar bulunduğum noktaya olağandışı ölçüde yaklaşmış gibi geldi. Deniz de her zamankinden kabarıktı sanki. Başımı sola çevirdiğimde, inişe hazır bekleyen bir uçağın ışığı gözümü çeldi. Gökyüzünde durmuş olabilir miydi, olamazdı, adalar hareket ediyor olamazlar mıydı peki, olamazdı, bizimkiler hareket edebilen adalardan değildi, en azından hepimiz böyle biliyorduk. Kıyıdaki, üstü nemden sıırıslı bir sıraya ilişmeden önce altıma çantamı koymayı akıl ettiğime göre toparlamaya başlamıştım kendimi. İki ada arasında, dar bir kesitte, birbirine yakın konuşlanmış balıkçı kayıkları gözüme çarptı. Sonra, duran uçak inişe geçti, yerini hemen bir başkası aldı.

Uçak korkusu, bende genç yaşta, Ermenonville kazasının sıcağı sıcağına zoraki tanığı olmamın ardından başladı. Bir yıl geçti aradan, dört arkadaş Rousseau'nun izini sürmek üzere ormana döndük. Yazdı ve uyku tulumları yanımızdaydı: Gelgelelim, akşam yaklaşırken birden bozdu hava, müthiş bir sağanak çöktü üstümüze, gerisin geri Paris'e dönmek zorunda kaldık. Günboyu esrarlı sigaralar sarmış, şarap şişelerini devirmiştik. Nasıl döndük bilemiyorum, arka koltukta sızmış kalmışım: Çelik kutu düşünüy ilk orada gördüyüm, bir daha yakamı bırakmadı. O gün bugün, aklıbaşında kimsenin uçağa binmeyeceğini uluorta savunur, ama zorda kalınca akılsızlığı denemekten kendimi alıkoyamam.

*Yalnızgezerin Düşleri'*ni (11242) o yıl hatmetmiştik. Yetmemiş ki, ormanın yolunu tutmaya karar vermiştik. Rousseau orada aradığı dünyayı bulmuş, orada ölmüş ve gölün ortasındaki adaya gömülmüştü. Belki yaşımız gereği, belki biraz bununla tersorantılı, şimdi payı paydadandan ayırmak güç, alternatif hayat biçimleri baş tasalarımız arasındaydı. Beyefendinin Rousseau'yu fazla önemsemediği Kitap Evi'ne tek bir yapıtını sokmuş olmasından (ve içinde tek satır okuma notuna rastlanmamasından) belliydi ya, benim de bu çok renkli ve çok çelişkili adama ileriki yıllarda sık döndüğüm söylenemezdi. Şu var: Ermenonville'deki adamın beni bütün öteki ada düşlerine taşıyan örnekler arasında canalcı yeri olduğunu saklayamam.

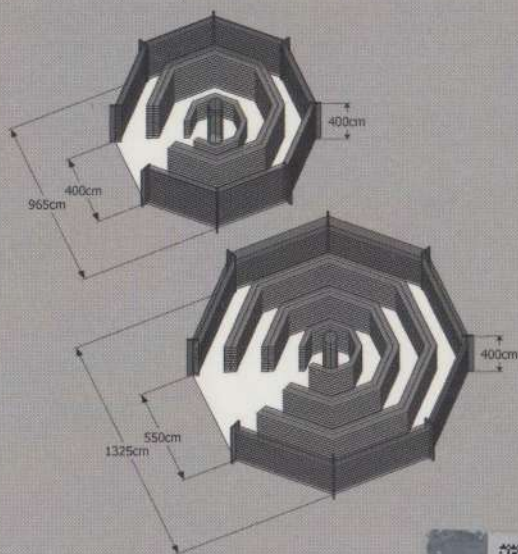
Hava, ağır ağır ağarıyor. Arkamda kalan yoldan gelen uğultunun desibeli artıyor. Zaten gürültüye dayanaksız bün-yem, aylardır tepedeki sessizlik pekiştirmiş durumumu, böyle nasıl yaşanır anlamıyorum. Birazdan yerimden kalkıp döneceğim yol kıyısına, bir taksiye atlayarak havaalanına gidecek, yer ayırtacak vaktim olmadı, nasıl olsa bütün uçaklar dolu olamaz diye varsayıyorum, tabutun içine yerleşeceğim. Ermenonvil-

le kazası, uçak kalktıktan birkaç dakika sonra gerçekleşmişti, aynısı burada tekrarlanırsa doğrudan denize gömülür uçak, dolayısıyla hırsla harekete geçmeye hazırlanan fayın tepesine konar enkaz. Tsunami o anda mı patlak veriyor bilemiyorum, su kütlesi kendi içinde tepetaklak olmuş, çelik kutu yükselen suların istilâ ettiği Dragos'un tepesine savrulmuş, sakallarım belime kadar uzamış, yanımdaki hayvanlarla birlikte dışarı çıkıyoruz, Ariel ve Caliban karşılıyor bizi, hemen arkalarında Beyefendi'yi görüyorum, kara kuru, uzunboylu, yaşlı biri, yüzünde ışık dolu bir ifade, eliyle omuzumdan tutuyor ve "gelin lütfen" diyor. Kitap Evi'ne dalıyoruz. Önümden, küçük adımlarla merkeze doğru ilerliyor, izliyorum. Siyah sekizgen sütunun karşısına denk gelen raflardan birine uzanıyor ve bir kitabı yerinden çıkarıyor, hangi kitabı seçtiğini göremiyorum, aynı anda "trak" sesi çarpıyor kulaklarıma, kapının açıldığını anlıyorum. Yana çekilerek, "buyurun" diyor. Tepeden gelen ışık zayıf, belli ki güneş yeni doğmuş, gözlerim çarçabuk alışıyor alacakaranlığa, sekizgen sütunun yedi kenarı aşağıdan yukarıya raflarla donatılmış, raflarda seyrek düzen içinde birörnek, simsiyah, sırtları aynı etiketle bezeli ciltleri seçiyorum, her etiketi elyazısıyla kendisi doldurmuş Beyefendi. Ciltlerden birine el atıyorum ve şaşkınlıktan düşüreceğim oluyorum: Son derece hafif bir kütle elimdeki, içi boş sahte bir cilt, cahil zenginlerin bir zamanlar evlerindeki duvarlardan birini dekora dönüştürmek için üretilen ve metre üzerinden sipariş edilen kof kütüphanelerle ne işi olabilir Beyefendi'nin diye aklımdan geçiredu-rayım gözüm etiket yazısına ilişiyor: *Myrobiblion*'da Photios'un tanıttığı, bir nüshasına bir daha hiç rastlanmamış, Tarsuslu Diodoros'un *Yazgıya Karşı*'sı bu. Hemen yanındaki cildi çekip alıyorum: *Kokalos*, Aristophanes'in kayıp kitabı. Yer değiştiriyorum, bambaşka bir rafa uğruyorum: *Samosierre'da Akşam*

Paul Nizan'ın, savaş alanında ölmekten önce bulunduğu siperi kazarak gömdüğü, ulaşamamış son kitabı. Bir üst rafta, yalnızca *Kitab-al-Fihrist*'te Nedim'in andığı bir Cabir risalesi: *Simya Rasatı*. Kitap Evi'nin tersine, alfabetik düzen gözetilmiş burada. Başımı ateş basmış, birini bırakıp ötekini alıyorum elime: Daidalos'un *Hareketli Ölü Nesneler*'inden Saint-John Perse'in Gestapo tarafından elkonulan yayımlanamamış şiir kitabının tek nüshasına, Onat Kutların *Kül*'ünden Yusuf Atılgan'ın *Eşek Sırtındaki Saksağan*'ına genişledikçe kayıp yapıtlar kütüphanesi, içim sıkışıyor. Kapının yanubaşındaki bölmede, Walter Benjamin cildine, *Tarih Üzerine Tezler (Son Versiyon)*'a rastlıyorum, heyecanla, sanki Port-Bou'da kaybolan siyah çantadaki metni içinde bulacaktım gibi cildi yerinden çıkarıyorum derken, yanındakini yere düşürüyor, eğiliyor alıyorum — birden köredici bir ışık kaplıyor içerisini.

2003-2013

Hayatım kitapların arasında, ortasında geçti.
Birkaçını yazdım, birçoğunu yaptım, daha çoğunu
okudum, okumak için edindim, edinmek için
elledim, sayfalarını karıştırdım, evimin duvarlarını
kaplamalarından zamanla bir tür güvence duygusu
yonttum. Neredeyse bütün düşüncelerimin,
duyularımı harekete geçiren kıvılcımların kaynağında,
kökünde, kuyusunda yeraldı kitaplar. Korktumsa, en
çok onlardandır; şüpheler içinde kendi kendimi ve
başkalarını kemirdiysem, onlardan.

ISBN: 978-975-570-673-3

9 789755 706733

10 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik

